

Pamiatkový úrad SR Bratislava
Krajský pamiatkový úrad Trenčín

ZÁSADY PAMIATKOVEJ ZÓNY NOVÉ MESTO NAD VÁHOM

- I. Urbanisticko - historický výskum
pamiatkového územia**

- II. Návrh zásad ochrany, obnovy
a prezentácie hodnôt územia**

Spracovali:

**Ing. arch. Lívia Blahová
Mgr. Renáta Kollárová
Ing. arch. Jozef Múdry
PhDr. Alžbeta Podobová**

Dátum: marec 2006

**Mgr. Daniela Nipčová - archeológia
Mgr. Martina Orosová - archívny výskum, história
Ivan Radimák - fotodokumentácia**

Spolupráca:

Ing. Dezider Ďuračka - zeleň

OBSAH

I. Urbanisticko – historický výskum

TEXTOVÁ ČASŤ:

- A. VSTUPNÉ ÚDAJE O ÚZEMÍ
- B. ZÁKLADNÉ ÚDAJE O ÚZEMÍ
- C. PARCELNÉ VYMEDZENIE HRANÍC PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA
- D. OCHRANNÉ PÁSMO PAMIATKOVEJ ZÓNY
- E. ÚDAJE O VÝCHODISKOVÝCH MATERIÁLOCH
- F. HISTORICKÝ A URBANISTICKO-ARCHITEKTONICKÝ VÝVOJ ÚZEMIA
- G. CHARAKTERISTIKA PAMIATKOVÝCH HODNÔT ÚZEMIA
- H. VYHODNOTENIE PAMIATKOVÝCH HODNÔT ÚZEMIA A ZDÔVODNENIE JEHO OCHRANY
- I. PRÍLOHY K URBANISTICKO – HISTORICKÉMU VÝSKUMU A GRAFICKÁ DOKUMENTÁCIA**
  - I.2.1.- VÝKRES ETÁP A ROZBOROV URBANISTICKÉHO A STAVEBNÉHO VÝVOJA, ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZISKÁ
  - I.2.2.- VÝKRES ROZBOROV PAMIATKOVÝCH HODNÔT OBJEKTOV A PRIESTOROV ÚZEMIA
  - I.2.3.- VÝKRES SLOHOVEJ ANALÝZY OBJEKTOV
  - I.2.4. VÝKRES STAVEBNO – TECHNICKÉHO STAVU OBJEKTOV

II. Návrh zásad ochrany, obnovy a prezentácie hodnôt územia

TEXTOVÁ ČASŤ:

- A. ZHODNOTENIE SÚČASNÉHO STAVU VYUŽITIA PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA
- B. VYHODNOTENIE ÚZEMIA Z HĽADISKA PAMIATKOVÝCH HODNÔT
- C. ZÁSAD OCHRANY, OBNOVY A PREZENTÁCIE HODNÔT PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA
- D. ZÁVER
- E. GRAFICKÁ DOKUMENTÁCIA**
  - E.1.- VÝKRES ŠIRŠÍCH VZŤAHOV
  - E.2.- VÝKRES ZÁSAD OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA
- F. FOTOGRAFICKÁ DOKUMENTÁCIA SKÚMANÉHO ÚZEMIA**

I. URBANISTICKO – HISTORICKÝ VÝSKUM

TEXTOVÁ ČASŤ

A. Vstupné údaje

V súvislosti s revíziou pamiatkových území bol vykonaný urbanisticko – historický výskum v Pamiatkovej zóne Nové Mesto nad Váhom, ktorý je podkladom k vypracovaniu zásad ochrany pamiatkovej zóny, ako podklad pre usmernenie stavebnej činnosti a revitalizácie historického jadra.

- pre aktualizáciu územného plánu mesta – územného plánu zóny – PZ
- pre koordináciu potenciálnych možností ďalšieho rozvoja historického jadra
- špecifikácia urbanistických a architektonických princípov ochrany
- na základe revízie územia a terénneho výskumu je dokumentácia spracovaná podľa § 29 ods. 3 zákona č. 49/2002 Z.z. o ochrane pamiatkového fondu a podľa § 7 Vyhlášky MK SR č. 16/2003 , ktorou sa vykonáva zákon o ochrane pamiatkového fondu

B. Základné údaje o území

B.1.Názov pamiatkového územia podľa vyhlásenia:

Pamiatková zóna v Novom Meste nad Váhom

B.2. Názov obce, mesta:

Nové Mesto nad Váhom

B.3. Orgán, ktorý pamiatkové územie vyhlásil, dátum vyhlásenia, číslo nariadenia vyhlášky:

Vyhláška Okresného úradu v Trenčíne o vyhlásení územia Nového Mesta nad Váhom za Pamiatkovú zónu podľa § 6 zákona SNR č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti v zmysle ustanovenia § 14 ods. 1 zákona č. 472/90 Zb. o organizácii miestnej štátnej správy

Vyhláška nadobudla účinnosť dňa 1. októbra 1992.

C. Parcelné vymedzenie hraníc pamiatkového územia

Hranica pamiatkovej zóny je vymedzená časťou Holubyho ulice, Hurbanovou, ulicou, časťou Hviezdoslavovej ulice, hranica pokračuje pozemkami na východnej strane pod farským kostolom a napája sa na Inoveckú ulicu v celej jej dĺžke až po Holubyho ulicu.

Východzí bod sa nachádza v severovýchodnom nároží pamiatkovej zóny v krížení ulice Holubyho a Inovecká v severozápadnom nároží parcely 216. Hranica zóny z východzieho bodu pokračuje západným smerom po južnej hranici Holubyho ulice / parcela číslo 217/. Na západnom konci Holubyho ulice hranica prechádza priečne cez ulicu Československej armády /p.č. 213/ a napája sa na východný začiatok cesty Hurbanovej ulice /parcela číslo 4018/. Ďalej hranica prechádza juhovýchodnou hranou parcely 4018 / Ulica Hurbanova/ v celej dĺžke , pričom kolmo pretína parcelu 4046 / Ulica Weisseho/ . Ďalej sa napája na Hviezdoslavovu ulicu /p.č.4083/ a hranica zóny sa zalamuje na juhovýchodnú stranu , pričom korešponduje so severovýchodnou hranicou parcely 4083 Hviezdoslavovej ulice , ktorá je zároveň z dvoch tretín juhozápadnou hranicou parcely číslo 4534/3 / parková zeleň pod farským kostolom/ . V dvoch tretinách parcely 4534/3 / juhovýchodným smerom/ sa hranica v približne pravom uhle zalamuje severo – severovýchodným smerom na juhozápadný roh parcely 4532. Pokračuje západnou časťou hranice 4532 a korešponduje so západným oblúkom parcely 4517 / Ulica M. Benku/ až po južné nárožie parcely 4518/1. Hranica sa zalamuje v pravom uhle východným smerom pokračuje severnou stranou tejto parcely a opäť sa pravouhlo zalamuje severným smerom a prechádza západnou hranou parcely 4487/2 až k južnej strane parcely číslo 19. Hranica pokračuje po severnej strane parcely 4487/2. Lomí sa severným smerom a pokračuje západnou stranou parcely 21/2. Ďalej sa hranica napája a prechádza západnou hranicou Ulice kpt. Uhra / p. č. 52/ a pokračuje západnou stranou Inoveckej ulice / p.č. 116/ smerom na sever až k parcele 216 a pokračuje jej západnou stranou k východnému bodu.

Zoznam parcelných čísiel v Pamiatkovej zóne Nové Mesto nad Váhom:

/podkladový materiál: katastrálna mapa Nové Mesto nad Váhom z roku 2005 /

1,2,3,4,5,6,7,10,11,12,13,14,15,15/1,15/2,16,17/1,17/2,17/3,17/4,17/5,17/6,17/7,18,19, 20,117/2,117/3,117/4,118,119/1,119/2,120,121,122,123, 124, 125/1, 125/2, 125/3, 126,126/1, 126/2, 127/1, 127/2, 127/3, 128, 129, 130, 131, 132, 133/1, 133/2, 134, 135/1, 135/2, 136/1, 137, 138/1, 138/2, 138/3, 138/4, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158/1, 158/2, 159, 159/1, 159/2, 160/1, 160/2, 160/3, 161, 162, 163/1, 163/2, 164/1, 164/2 , 165, 166, 167, 168, 169/1, 169/2, 169/3, 169/4, 169/5, 170, 171, 172, 173/1, 173/2, 174, 175, 176/1, 176/2, 176/3, 177, 178/1, 178/2, 178/3, 178/4, 179, 180, 181, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 209, 210/1, 210/2, 211/1, 211/2, 212, 213, 214, 215, 216, 4019/1, 4019/4, 4019/5, 4020, 4021, 4022/1, 4022/2, 4023, 4024, 4025, 4026, 4027, 4028/1, 4028/2, 4028/3, 4028/4, 4029, 4030/1, 4030/2, 4030/3, 4033, 4034/1, 4034/2, 4035/1, 4035/2, 4036, 4037/1, 4037/2, 4037/3, 4040, 4041, 4042, 4043/1, 4043/2, 4043/3, 4043/4, 4044/1, 4044/2, 4044/3, 4044/5, 4044/6, 4045/1, 4045/2, 4045/5, 4350, 4351/1, 4351/2, 4352/1, 4352/2, 4353, 4354, 4355, 4356, 4357/1, 4357/2, 4357/3, 4359, 4360/1, 4361/1, 4361/2, 4361/3, 4362, 4364, 4365/1, 4366, 4367, 4368, 4369, 4370, 4371/1, 4371/2, 4372, 4373, 4374, 4375/1,4375/2,4375/3, 4375/4, 4375/5, 4376, 4377, 4378, 4379, 4380, 4381, 4382/1, 4382, 4383, 4384, 4385, 4386/1, 4386/2, 4386/3, 4386/7, 4386/8, 4386/9, 4386/10, 4386/11, 4386/12, 4386/13, 4386/14, 4386/15, 4387, 4388/1, 4388/2, 4389/2, 4389/4, 4390, 4391, 4392, 4393, 4394, 4395, 4396, 4397, 4398, 4399, 4400/1, 4400/2, 4401, 4402/1, 4402/2, 4402/3, 4402/4, 4403, 4404, 4405, 4406, 4407, 4408, 4409, 4410, 4411, 4412/1, 4412/2, 4413, 4414, 4415, 4416/1, 4417, 4418, 4420, 4420/1, 4420/2, 4420/3, 4420/4, 4421, 4422, 4423, 4424/1, 4424/2, 4424/3, 4425/1, 4425/2, 4425/3, 4426, 4427, 4428, 4429, 4430, 4431, 4432, 4433, 4434, 4435, 4436/1, 4436/2, 4437, 4438, 4439, 4440/1, 4440/2, 4441, 4442, 4445, 4446, 4447, 4448, 4449, 4450, 4454,

4455, 4456, 4457, 4458, 4459, 4460, 4461, 4462, 4463, 4464, 4465, 4466, 4467/1, 4467/2, 4468/1, 4468/2, 4468/3, 4469/1, 4469/2, 4470, 4471, 4472, 4473, 4474, 4475, 4476, 4477, 4478, 4479/1, 4479/2, 4479/4, 4480, 4481, 4482/1, 4482/2, 4483, 4484, 4485, 4487/1, 4534/3.

D. Ochranné pásmo pamiatkovej zóny

- ochranné pásmo bolo vyhlásené súčasne s PZ vo vyhláske , a v súčasnosti nie je právoplatné.
- KPÚ Trenčín dáva podnet na PÚ SR o vyhlásenie ochranného pásma pamiatkovej zóny v Novom meste nad Váhom.
- navrhujeme nové hranice ochranného pásma, ktoré budú zahŕňať celú Pamiatkovú zónu a park Hurbanove sady .

E. Údaje o východiskových materiáloch:

E.1. Prehľad spracovaných územno-plánovacích dokumentácií a štúdií s overením ich právoplatnosti

- Centrálna mestská zóna, Nové Mesto nad Váhom, Návrh urbanistického riešenia, autori. Doc. Ing. arch. Bohumil Kováč, CSc., Ing. arch. Ján Komrska, CSc., spolupráca Ing. arch. Peter Topinka, Ing. arch. Jaroslav Coplák, PC ARCH FA STU Bratislava, 2000/2001
- Hodnotiace kritéria pamiatkovej bonity historického jadra Nové Mesto nad Váhom /KÚŠ SOP, Bratislava, Ing. arch. Žuffová, 1986/

E.2. mapové podklady

- Katastrálna mapa Nové Mesto nad Váhom
- Nové Mesto nad Váhom, mapa na Mestskom úrade z roku 1886
- Mapa podzemných priestorov , M 1:2880, december 1968, J. Šajgalík, J. Halgot IN: Šajgalík, J. Halgot : Expertné posúdenie základových pomerov historickej časti Nového Mesta nad Váhom. Katedra geotechniky SF SVŠT Bratislava 1968.
- Lazarová mapa Uhorska z roku 1528
- 1.vojenské mapovanie , 1782 – 1784, výrez z mapy číslo IX. – IV.
- 2. vojenské mapovanie, 1837, výrez z mapy č. XXVII – 39
- 3. vojenské mapovanie, 1875 – 1884 , výrez z mapy č. 10 – XVII a č. 10 – XVIII.

E.3. Staršie prieskumy a výskumy, archeologické výskumy územia.

Nové Mesto nad Váhom, Urbanisticko – architektonické vyhodnotenie historického jadra mesta a stanovenie kritérií pamiatkovej starostlivosti pre regeneráciu a dostavbu centrálnej mestskej oblasti.

Vypracoval: A. Jursa, Bratislava 1970, Architektonická služba pri ZSA Bratislava

E. 4. Archívne materiály

AMMER, V. 1983: Po stopách pravekého človeka v našom meste. Správa uložená v Podjavorinskom múzeu v Novom Meste nad Váhom.

BÁTORA , J. – BAJCHY, I. – AMMER, V. – ONDREJKA, J. 1977: Nálezová správa 8245/77. Záznam z komisionálnej porady vo veci vyhodnotenia nálezov zo sond v objekte Podjavorinského múzea v Novom Meste nad Váhom z 13.10.1977.
/dokumentácia uložená v AÚ SAV Nitra/
JURSA, A. 1970: Nové Mesto nad Váhom, Ulica Hurbanova č. 11/2,3/ NKP v OP. Umelecko – historický a historicko – architektonický výskum.
KOLNÍK, T. 1969: Poloha Tri kríže. Nálezová správa 4809/69 /dokumentácia uložená v AÚ SAV Nitra/
Nálezová správa 681/57 /dokumentácia uložená v AÚ SAV Nitra/
Nálezová správa 240/48 /dokumentácia uložená v AÚ SAV Nitra/
Nálezová správa 132/60 /dokumentácia uložená v AÚ SAV Nitra/
Správa o podzemných chodbách v Novom Meste nad Váhom. Uložená v Múzeu v Novom Meste nad Váhom.
ŠAJGALÍK, J. – HALGOT, J. – MAR. T. 1968: Expertné posúdenie základových pomerov historickej časti Nového Mesta nad Váhom. Katedra geotechniky Stavebnej fakulty SVŠT v Bratislave, Bratislava

E.5. Odborná literatúra, pramene:

AMMER, V. , 1983 : Po stopách pravekého človeka v našom meste. Správa uložená v Podjavorinskom múzeu v Novom Meste nad Váhom.
BAJANÍKOVÁ, V.: Návrh na vyhlásenie Pamiatkovej zóny historického jadra v Novom Meste nad Váhom. Ústav pamiatkovej starostlivosti Bratislava 1991. text 17 str.
BEDNÁRIK, R.: Mestská kronika, Rukopis uložený na MsÚ Nové Mesto nad Váhom
BIALEKOVÁ, D. - 1969, 1970 – 72, 1979: Správa z výskumov – Nález slovanskej sekerky v Novom Meste nad Váhom
BIALEKOVÁ , D. – NEŠPOROVÁ, T. 1989: Nové Mesto nad Váhom, In: Pramene k dejinám osídlenia Slovenska z konca 5. až 13. storočia, zv. I./č. 2 / Edit. D. Bialeková/. Nitra, s. 397 – 399.
EISNER, J. 1926: Studium Předhistorické archeologie na Slovensku po převrate. Zborník MSS 20, Turč. Sv. Martin
ETHEY, G. 1926 : Dejiny Nového Mesta nad Váhom a susedných hradov / v maďarčine/. Nitra.
ETHEY, G. – CSEMEGI, J. : Vagújhely Epitészeti Emlékei, str. 335 – 343 ?
GÁBRIŠ, J. 1963: Cyrilometodský základ cirkevnej organizácie v Novom Meste nad Váhom. In: Duchovný pastier, s. 169 – 172.
GÁBRIŠ, J. 1968: Dejiny prepozitúry v Novom Meste nad Váhom. Trnava.
GRACÍK, J. – GRACÍKOVÁ, M. 1983: Nové Mesto nad Váhom. Bratislava.
GUNTHEROVÁ – Mayerová, A. 1954: Románske umenie na Slovensku. In: Pamiatky a múzeá, č. 2.
HABERLAND, D.2002: Kostol Narodenia Panny Márie v Novom Meste nad Váhom. Pamiatky a múzeá 2, s. 10 – 15
HABERLAND, D. 2001. Kostol Narodenia Panny Márie v Novom Meste nad Váhom. Stredoveký stavebno – architektonický vývoj. Diplomová práca, rukopis, Bratislava.
HOUDEK, J. 1925: Z minulosti Nového mesta nad Váhom a jeho chrámov. Slovenský denník 10.5.1925.
ChALOUPECKÝ, V. 1923: Staré Slovensko. Spisy FFUK Bratislava č. 3, s. 298.
JURSA, A. 1970: Nové Mesto nad Váhom, Ulica Hurbanova č. 11 /2,3/ NKP v OP. Umelecko- historický a historicko – architektonický výskum.

- KAHOUNOVÁ, M.D. : Umeleckohistorické pamiatky v Novom Meste nad Váhom. Diplomová práca.
- KAHOUNOVÁ, D. 1961: Nové Mesto nad Váhom a jeho stavebný vývoj. In: Vlastivedný časopis 10, s. 88 – 94.
- KOVÁČ, B. S. Regenerácia historického prostredia – Pamiatková zóna Nové Mesto nad Váhom. Barkontakt 97. Problematika mestských pamiatkových centier. Bardejov, august 1997. str. 1 – 4.
- KOUTNÝ, J. 1993: Nové Mesto nad Váhom, Bratislava.
- LOMBARDINI, A. 1910: Beckov a prepošstvo v Novom Meste nad Váhom. Slovenské pohľady, 30, s. 533 – 544.
- LOUBAL, F. 1927: Nové Mesto nad Váhom v národnom vývoji slovenskom. Nové Mesto nad Váhom.
- LUTTERET – MAJTÁN – ŠRÁMEK, R.: Nové Mesto nad Váhom . Zeměpisná jména Československa. Malé encyklopedie sv. 11. Praha 1982, str. 215.
- MÁDL, J. 1936 : Nález medených platní v Kočovciach. Zborník MSS 30.
- MENCL, V. 1933: In: Památky archeologické, č. 3, s. 20 – 25.
- MENCL, V. 1937: Středověká architektura na Slovensku. Praha – Prešov, s. 334.
- MENCL, V. 1938: Stredoveké mestá na Slovensku. Bratislava, s. 161.
- MENCL, V. 1939: Chrám Panny Marie v Novém Městě nad Váhem. In: Památky archeologické, č. 29, s. 20 – 25.
- MICHALEC, I. – ONDREJKA, R. 1972: Návrh urbanisticko – architektonického riešenia historického stredu Nového Mesta nad Váhom. Študijná úloha.
- ORIŠKO, Š. 1997: Kamenné fragmenty z dolného Považia. Pamiatky a múzeá.
- REVITCZKÝ, B. 1897: Dejiny novomestského prepoštstva, nazvaného podľa blahoslavenej panny.
- Správa o podzemných chodbách v Novom Meste nad Váhom. Uložená v Múzeu v Novom Meste nad Váhom.
- STRAKA, J. 1973: K historickému vývoju Nového Mesta nad Váhom do polovice 15. storočia. In: Trenčín 1972, Vlastivedný zborník Trenčianskeho múzea v Trenčíne, s. 7 – 23.
- SPS II : Súpis pamiatok na Slovensku, zv. II. Bratislava 1968, s. 403- 406
- Súpis pamiatok na Slovensku, zväzok druhý K – P, Vydalo Vydavateľstvo Obzor , n.p. Bratislava, pre Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody, rok 1968, str. 403 – 406.
- ŠAÚ v Turčianskom Sv. Martine: Zoznam keramiky z popoľnicového poľa z 14.10.1947.
- ŠAJGALÍK, J. – HALGOT, J. – MAHR, T. 1968: Expertné posúdenie základových pomerov historickej časti Nového Mesta nad Váhom. Katedra geotechniky Stavebnej fakulty SVŠT v Bratislave, Bratislava.
- ZEMENE, M. – Archívno – historický výskum k stavebným pamiatkam v Novom Meste nad Váhom, 1-13, 05/2004, Zemani Nového Mesta nad Váhom.

Literatúra a pramene historický výskum

- CAMBEL, S. a kol.: Dejiny Slovenska I. (do roku 1526). Bratislava: Veda, 1986, 520 s.
- BARTL, J. a kol: Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov III. Prvý cisár na uhorskom tróne. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2001, 375 s.
- DVOŘÁK, P. a kol: Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov III. V kráľovstve svätého Štefana. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2003, 359 s.
- DVOŘÁKOVÁ, D.: Rytier a jeho kráľ. Budmerice: Rak, 2003, 527 s.
- DUFFY, CH.: Kámen a oheň. Brno: Books Bonus A - Memorabilia, 1998, 233 s.

GÁBRIŠ, J.: Dejiny prepozitúry Panny Márie v Novom Meste nad Váhom. Trnava, 1968.

GÁBRIŠ, J.: Cyrilometodský základ cirkevnej organizácie v Novom Meste n. Váhom. In: Duchovný pastier, roč. 38, 1963, č. 6-8, s. 169-172.

GRACÍK, J. – GRACÍKOVÁ, M. – TINKA, J.: Nové Mesto nad Váhom. Bratislava: Obzor, 1983, 60 s.

ETHEY, G.: Vágújhely története és szomszédos várak. Nitra: Corvin, 1926, 99 s.

ETHEY, G. – CSEMEGI, J.: Vágújhely építészeti emlékei. In: Magyar művészet XIV, 1938, s. 335-343.

HABERLAND, D.: Kostol Narodenia Panny Márie v Novom Meste nad Váhom. Stredoveký stavebno-architektonický vývoj. Diplomová práca. Bratislava, 2001, 101 s.

HABERLAND, D.: Kostol Narodenia Panny Márie v Novom Meste nad Váhom. In: Pamiatky a múzeá, 2002, č. 2, s. 10-15.

HOUDEK, I.: Z minulosti Nového Mesta n. Váhom a jeho chrámov. In: Slovenský denník, 17.5.1929, s. 9.

CHMELINOVÁ, K.: Miesto zázrakov. Premeny barokového oltára. Bratislava: SNG, 2005, s. 34.

JEDLICKSKA, P.: Kiskárpati emlékek, Eleskotel - Vágújhelyig II. Eger, 1891, 532 s.

REVICZKY, B.: A boldogságos Szűzről címzett Vág-Ujhelyi prépostságos története. Trenčín, 1897.

JUCK, L.: Výsady mies a mestečiek na Slovensku I. (1238-1350). Bratislava: Veda, 1984, 200 s.

KAHOUNOVÁ, D.: Nové Mesto nad Váhom a jeho stavebný vývoj. In: Vlastivedný časopis, roč. X, 1961, č. 2, s. 87-94.

KOL.: Encyklopédia miest a obcí Slovenska. Bratislava: PS - Line, 2005.

KOL.: Atlas Slovenskej socialistickej republiky. Bratislava: SAV a SÚGK, 1978.

KOPČAN, V.: Turecké nebezpečenstvo a Slovensko. Bratislava: Veda, 1986, 218 s.

KOVÁČ, D. a kol.: Kronika Slovenska I. Od najstarších čias do konca 19. storočia. Bratislava: 1998, s.

LOMBARDINI, A.: Beckov a prépošstvo v Novom Meste nad Váhom. In: Slovenské pohľady, roč. XXX, 1910, s. 533 – 544.

LOUBAL, F.: Nové Mesto nad Váhom v národnom vývoji slovenskom. Nové Mesto nad Váhom: J. Trnovský, 1927, 147 s.

MAJTÁN, M.: Názvy obcí Slovenskej republiky (Vývin v rokoch 1773-1997). Bratislava: VEDA, 1998, s. 208

MARSINA, R.: Codex diplomaticus et epistolaris slovaciae II. Bratislava: Veda, 1987, 504 s.

MENCL, V.: Chrám P. Marie v Novém Městě nad Váhem. In: Památky archeologické, č. 29, s. 20-25.

MENCL, V.: Středověká města na Slovensku. Bratislava, 1938.

PAULUSOVÁ, S.: Nové Mesto nad Váhom, rímskokatolícky kostol Narodenia Panny Márie, architektonicko-historický výskum archeologicky odhalených stavebných konštrukcií v areáli kostola. Bratislava, 2005.

RÁBIK, V.: Mestské hradby vo svetle stredovekých písomných prameňov. In: Monumentorum Tutela, 2005, č. 16, s. 207-218.

SEDLÁK, V.: Regesta diplomatica nec non epistolaria slovaciae II. Bratislava: Veda, 1987, 640 s.

STRAKA, J.: K historickému vývoju Nového Mesta nad Váhom do polovice 15. storočia. In: Vlastivedný zborník Trenčianskeho múzea v Trenčíne 1972. Bratislava: Obzor, 1973, s. 7-23.

ŠPIESZ, A.: Remeslá, cechy a manufaktúry na Slovensku. Martin: Osveta, 1983, 199 s.

- TIBENSKÝ, J. a kol.: Slovensko – dejiny. Bratislava: Obzor, 1978, 1010 s.
- VARSÍK, B.: Otázky vzniku a vývinu slovenského zemanstva. Bratislava: Veda, 1988, 296 s.
- VARSÍK, B.: Slováci na pražskej univerzite do konca stredoveku. In: Sborník FFUK Bratislava, 1926, roč. IV, č. 45.
- VARSÍK, B.: Husiti a reformácia na Slovensku do žilinskej synody. In: Sborník FFUK Bratislava, 1930, roč. VIII, č. 62.
- VARSÍK, B.: Husitské revolučné hnutie a Slovensko. Bratislava, 1965.
- ZEMENE, M.: Archívno-historický výskum k stavebným pamiatkam v Novom Meste nad Váhom, 5/2004 rukopis.

F. Historický a urbanisticko-architektonický vývoj územia

NOVÉ MESTO NAD VÁHOM

Historický výskum

Historické názvy

1253 Ujhelly iuxta fluvium Vagh

1263 Vyhel

1584 Nové Mesto nad Váhom, Neustadt an der Wag, Waagneustadt

1648 Tóth Ujhely

1773 Vág-Ujhely, Vágh-ujhely, Neüstadl, Nove Mesto

1786 Ujhely, Vág-Ujhely, Neustadt, NowéMesto nad Váhom, Dolné Nové Mesto,

1808 Vág-Ujhely, Neustadt an der Waag, Dolní Nowé Město

1863-1913 Vágújhely

1920 Nové Mesto nad Váhom

Erb

Tradičnými farbami Nového Mesta nad Váhom sú zelená a strieborná. Erb mesta vychádza z historickej pečate z 15. storočia, na ktorej dominovala postava Madony s dieťaťom, sprevádzaná motívom kostola s vežou a uhorským štátnym znakom. Súčasná podoba erbu je heraldicky zjednodušená a tvorí ju v zelenom štíte strieborný kostol a strieborná Madona s dieťaťom (príloha 1).

Správny vývoj

Od konca 13. do 15. storočia patrilo Nové Mesto nad Váhom do Trenčianskej stolice, potom až do roku 1848 do Nitrianskej stolice. V časoch územnej reorganizácie za Jozefa II. v rokoch 1785 až 1790, kedy boli vytvorené tri dištrikty – Nitriansky, Banskobystrický a Košický, patrilo Nové Mesto do Nitrianskeho dištriktu a v rámci neho do Nitrianskej

stolice. Za Bachovho absolutizmu v rokoch 1850 až 1860 opäť došlo k reorganizácii územia a Nové Mesto sa stalo súčasťou Hornonitrianskej župy. V Nitrianskej župe bolo Nové Mesto aj v rokoch 1867 až 1922. Pri župnom zriadení v rokoch 1923 až 1928 sa Nové Mesto nad Váhom po prvý krát stalo sídlom okresu v rámci XV. Bratislavskej župy. Okresom zostalo aj v časoch Krajinského zriadenia v rokoch 1928-1938. Pri správnom členení v období slovenského štátu v rokoch 1938-1940 bolo Nové Mesto sídlom okresu v Trenčianskej župe. Od roku 1949 až do roku 1960 bol okres Nové Mesto nad Váhom súčasťou Bratislavského kraja. V desaťročí 1960-1970 Nové Mesto nad Váhom stratilo postavenie okresného mesta a bolo pričlenené do okresu Trenčín v rámci Západoslovenského kraja. V súčasnosti je Nové Mesto nad Váhom opäť okresným mestom v rámci Trenčianskeho kraja.

F.1. Stručný historický stavebný vývoj s rozhodujúcimi významnými údajmi:

Historický vývoj

Nové Mesto nad Váhom leží pri Váhu na starej ceste vedúcej Považím z Trenčína do Trnavy. Na sever od mesta táto cesta navyše križuje trasu smerujúcu na Moravu do Uherského Brodu. Lokalita bola prítlačivá už pre starých Slovákov v časoch Veľkej Moravy, čo dosvedčujú archeologické vykopávky i miestne názvy. Neskôr význam miesta ešte stúpol, keďže sa stal pohraničným územím Uhorského štátu, kde sa sústredila obrana západných hraníc (príloha 2).

Názov „nové mesto“ nasvedčuje, že osada sa pôvodne nachádzala na inom mieste. Pravdepodobne po ničivom tatárskom vpáde sa obyvatelia presťahovali na výhodnejšiu polohu, na vyvýšenú terasu nad riekou Váh, chránenú z východnej a južnej strany tokom potoka. Tu už vtedy existoval kostol Panny Márie. Jeho skutočný vek môže doložiť až hĺbkový pamiatkový výskum, no podľa predbežných prieskumov stál už pred polovicou 13. storočia.ⁱ V jeho blízkosti vznikla kráľovská dedina, ktorá sa prvý krát spomína v písomných prameňoch v roku 1253. Kráľ Belo IV. vtedy oslobodil od povinností *svojich verných*, obyvateľov kráľovskej dediny nazývanej Nové Miesto pri rieke Váh (*villa regia Ujhelly iuxta fluvium Vagh vocata*), ako odmenu za statočnosť, ktorú prejavili v boji proti Tatarom.ⁱⁱ O desať rokov neskôr (1263) sa dedina opäť dostala do kráľovskej listiny. Belo IV. v nej daroval svoj majetok, kráľovskú dedinu Nové Miesto (*possessionem nostram vyhel, alio nomine Regia villa nuncupata*) do užívania benediktínskemu kláštoru sv. Martina v Pannonhalme, spolu s prevoznými (*cum portu*) a trhovými (*tributum fori*) poplatkami a s úžitkami plynúcimi z dedín *Debrethe*, *Lubo* (zaniknuté dediny), *Streda (Serdahely)* a *Potvorice (Potvorich)*.ⁱⁱⁱ Obyvateľom Nového Mesta boli ponechané slobody, ktoré dostali predtým od kráľa (právo voliť richtára a prisažných, právo predávať a kupovať svoje pozemky, právo konať trhy). Právny akt darovania Nového Mesta, nazývaného Nová dedina pri Váhu (*Nova Villa juxta Wag*), aj s ďalšími osadami benediktínom, bol potvrdený aj listinou kráľovnej Márie ešte v tom istom roku. V oboch listinách boli zároveň vytyčené hranice chotára. Benediktíni svoj nový majetok dlho neužívali, a pravdepodobne ani nemali čas na väčšie stavebné aktivity. Už v roku 1271 daroval kráľ Štefan V. Nové Mesto sriemskemu županovi Vavrincovi z Doboku, proti čomu sa mnísi odvolali k jeho následníkovi, Ladislavovi IV. Ten načas vrátil dedinu benediktínom, ale od roku 1275 ju opäť získal župan Vavrinec a jeho potomkovia, tentoraz natrvalo.^{iv} Benediktíni sa ešte ďalších sto rokov pokúšali získať považský majetok späť, no uhorskí králi ho ponechali v rukách svetských zemepánov. Na prelome 13. a 14. storočia sa Nového Mesta, tak ako ďalších majetkov

na Považí, zmocnil Matúš Čák Trenčiansky, proti čomu tiež protestovali benediktíni.^v Po upevnení kráľovskej moci aj na Považí po roku 1321 sa Nové Mesto stalo kráľovským majetkom a súčasťou novo vzniknutého beckovského panstva. Len krátky čas v 80. rokoch 14. storočia ho vlastnil, spolu s celým beckovským panstvom, Mikuláš Bánfi.^{vi}

Vďaka výsadbám Bela IV. a iste i vďaka výhodnej polohe na obchodnej ceste, sa pôvodne kráľovská dedina za sto rokov vyvinula na mestečko (*oppidum*). Jeho majitelia mali zisky aj z mýta, ktoré sa vyberalo pri brode cez Váh. Už tu môžeme predpokladať základy neskoršieho mestského gotického urbanizmu, ktorý sa zachoval dodnes. Pôvodná osada rozprestierajúca sa okolo kostola sa rozrastala severným a západným smerom. Nové centrum sa posunulo priamo na severojužnú cestu, kde bolo vytvorené obdĺžnikové námestie, ideálne na konanie trhov. Kostol ostal na juhovýchodnom ostrohu terasy, kde dominoval širšiemu okoliu. V písomných prameňoch sa mestečko spomína ako opevnené (*munitis seu muratis*, 1398),^{vii} ale okrem dvoch vstupných brán pravdepodobne nemalo súvislý pás murovaných hradieb. Zdá sa, že mestečko v 14. storočí hospodársky prosperovalo, čo potvrdzuje aj privilégium kráľa Žigmunda. Jeho presné znenie a datovanie však nepoznáme, keďže Novomešťania ho neskôr sfaľovali.^{viii} Viaceré ustanovenia sa preto zdajú podozrivé. Podľa privilégia mali obyvatelia Nového Mesta právo obrábať, vysádzať vinice a polia a brať z nich úrodu bez platenia daní, boli oslobodení od práce na kráľovských hradoch, mohli si slobodne voliť richtára a prísazných. Mesto malo právo konať týždenné trhy a ďalšie výročné jarmoky a Novomešťania na nich nemuseli platiť trhové mýto (*tributum fori*). Mestečko patrilo do trnavského právneho okruhu, to znamená, že Trnava bola pre Nové Mesto odvolacou súdnou inštanciou.^{ix} Výsady obyvateľov Nového Mesta nad Váhom ostali zachované aj po donácii kráľa Žigmunda, ktorý roku 1388 daroval beckovské panstvo vojvodovi Stiborovi zo Stiboríc.^x Odvtedy sa už definitívne označuje ako mestečko či mesto (*oppidum, civitas*). Najvýznamnejšou udalosťou stiborovského obdobia bolo založenie kláštora augustiniánov kanonikov. Zakladajúcu listinu vydal dňa 16.1.1414 vojvoda Stibor s manželkou Dobrochnou a synom Stiborom ml.^{xi} Za prvého prepošta bol ustanovený Peter, počet kanonikov bol stanovený na dvanásť. Na zabezpečenie boli kláštoru darované dediny Pobedim a Bašovce. Súčasne plynuli kláštoru príjmy z miestnych mlynov a viníc. O sedemnásť rokov neskôr rozšíril majetok kláštora Stibor ml. o dedinu Andovce z príslušenstva hradu Šurany.^{xii} S vybudovaním kláštora súhlasil aj kráľ Žigmund a ostrihomský arcibiskup Ján z Kaniže. Stiborovci si dali potvrdiť aj patronátne právo na kláštor, čo im dávalo možnosť dosadzovať prepošta, mať čestné miesto pri bohoslužbách, byť súčasťou slávnostnej procesie, napísať svoje meno na steny kostola a hlavne, nechať sa v kostole pochovať.^{xiii} Kláštor si Stibor síce zvolil za miesto svojho posledného odpočinku pre seba a svojich potomkov, no ani on ani jeho syn tu neboli pochovaní. Zriadenie augustiniánskeho prepoštvania malo zásadný význam pre stavebný vývoj novomestského kostola. Na mieste pôvodného románskeho kostola, ktorého presnú podobu zatiaľ nepoznáme, vznikol nový gotický kostol na pôdoryse centrálnej oktogonálnej dispozície podľa vzoru augustiniánskeho kostola na pražskom Karlove.^{xiv} Najväčšiu stavebnú aktivitu vyvíjal prepošt Martin v rokoch 1419 až 1454. No roku 1423^{xv} bol kostol len čiastočne dokončený a vo svojom pôvodnom zámere nebol pravdepodobne nikdy dostavaný. Až niekedy po roku 1515 došlo k prečleneniu lode na trojlodie bazilikálneho typu.^{xvi}

Obdobie stiborovskej „renesancie“, ktorá priniesla mestu nové impulzy rozvoja a kostolu nový architektonický výraz, ukončili husitské „spanilé jazdy“. Prvý krát prenikli na Slovensko roku 1428. Práve Nové Mesto nad Váhom bolo poslednou zastávkou na ich ceste plienenia a vypaľovania. Vojská Prokopa Veľkého a Blažka z Borotína neminuli

mesto pri svojich návratoch na Moravu v októbri 1431 a júni 1432.^{xvii} Mesto neuchránil pred husitami ani jeho vlastný zemepán Stibor ml., aj keď bol hlavným uhorským veliteľom protihusitských vojsk.^{xviii} Dal síce na prelome rokov 1430 a 1431 opevniť mesto šiancami, ale tie nedokázali zadržať dobre organizované husitské vojsko. Bohaté kláštory boli pre husitov obzvlášť lákavým cieľom. Mestu nepomohla ani skutočnosť, že jeho rodák Lukáš bol táborským kazateľom a chystal sa ideológiu kalicha šíriť aj na Slovensku.^{xix} V konfrontácii s husitskými nájazdmi začala byť otázka opevnených sídiel viac než aktuálna najmä na Považí. Vybudovať okolo Nového mesta hradby prikázal samotný kráľ Žigmund.^{xx} Pri stavaní šiancí musel byť odstránený mlyn patriaci prepoštvu. Opevnenie teda pravdepodobne sledovalo a využívalo ako prirodzenú hranicu tok potoka na západnej a južnej strane a vyvýšenú terasu na východnej strane. Najzraniteľnejšia bola severná časť mesta. Šrafovanie vyznačené ešte na mape z 1. vojenského mapovania (1782-1784) možno vyznačuje práve hranicu zemných valov, ktorých pozostatok ešte mohol byť viditeľný. Šiance sa považujú za provizórne poľné opevnenie a ako poľný tábor sa mesto označuje aj na problematickej vedute z roku 1681. Opevnenie neuchránilo Nové Mesto a kláštor s kostolom ani v roku 1447, keď ich vypálil Ján Švehla so svojimi bratríkmi.^{xxi} Vystrašení augustiniánski kanonici požiadali pápeža o možnosť presťahovať sa z neopevneného Nového Mesta (*civitas non murata*) do opevneného Beckova.

Nečakaná smrť Stibora ml. v roku 1435 spôsobila problémy jeho vdove a jedinej dcére Kataríne. Boli pripravené o celý obrovský majetok a až na smrteľnej posteli roku 1437 kráľ Žigmund daroval beckovské panstvo rytierovi Pavlovi Bánfimovi z Alsólendvy, manželovi mladej Kataríny, ktorá sa tak mohla vrátiť na svoje rodové sídlo. Tým sa aj Nové Mesto nad Váhom stalo majetkom rodu Bánfičov. Žigmund zároveň potvrdil staré výsady mestečka, čo zopakoval aj zemepán Bánfi v roku 1451.

Prvá polovica 15. storočia priniesla Novému Mestu nad Váhom, ako i celému kráľovstvu, len nešťastie. Vojnové udalosti značne vyčerpali beckovské panstvo, preto si zemepán Pavol Bánfi vymohol od gubernátora Jána Huňadyho oslobodenie od poplatkov na obranu krajiny. Konsolidácia pomerov a upevnenie kráľovskej moci nastali až za Mateja Korvína. Aj Nové Mesto zaznamenalo hospodársky rast, o čom svedčí aj tridsiatková (colná) stanica, ktorá tu je doložená od roku 1498 ako pobočka tridsiatkovej stanice v Trenčíne.^{xxii} V tomto období sa mesto aj výrazne poslovenčilo. Slovenské mená nachádzame medzi najvplyvnejšími rodinami. S bohatstvom vzrástlo aj sebavedomie novomestských mešťanov. Už v roku 1436 pri spore s prepoštom Martinom sa predstavenstvo mesta priznalo, že si vpísalo do Žigmundovho privilégia právo na stavenie mlynov. Toto právo však patrilo výhradne prepoštvu a na nevôľu mešťanov ho aj uplatňovalo. Spor o stavenie mlynov obnovil roku 1534 prepošť Václav a s pomocou patrónov dostal opätovné potvrdenie, že bez súhlasu prepoštva si mešťania nemohli na potoku postaviť mlyn, pílu ani valchu. V roku 1546 nepriamo vyšlo najavo, že Novomešťania si do výsadnej listiny dodatočne pripísali právo meča. Nakoniec sa neodvážili proti vôli zemepána využiť služby trnavského kata a vykonať popravu nad chytenými zločincami.^{xxiii} Mesto neustále zápasilo o svoje výsady s prepoštvom i s beckovským panstvom a z tohto boja vyšlo víťazne až po zániku beckovského panstva.

V roku stého výročia založenia augustiánskeho prepoštva bola jeho činnosť opäť obnovená (1514), ale naďalej bolo oslobodené od platenia pozemkovej dane. Prepošti sa snažili rozmnožovať majetok prepoštva, aj keď historické udalosti im nie vždy priali, čo sa odrazilo aj na vzhľade kostola a budov prepoštva. 16. storočie prinieslo nové nebezpečenstvo – Turkov. Po bitke pri Moháči roku 1526 sa o uhorský trón uchádzal Ján

Zápoľský aj Ferdinand Habsburský a krajina sa ocitla na tridsať rokov v občianskej vojne. Ani Nové Mesto nad Váhom nebolo ušetrené od plienenia a rekvirácií zo strany žoldnierov, hajdúchov i Turkov. Habsburskému veliteľovi J. Katzianerovi sa podarilo ešte koncom roku 1529 dobyť Trenčín aj Nové Mesto nad Váhom.^{xxiv} Už ďalší rok zažilo mesto i široké okolie kruté pustošenie vojskami Mehmeda bega. Turci zastihli nič netušiace obyvateľstvo v čase zberu úrody a príprav na trhy a hody v michalskom týždni od pondelka 26. do piatku 30. septembra 1530. V niektorých oblastiach sa zachránilo len 15-20% obyvateľstva, ktoré našlo útočisko v lesoch.^{xxv} Nakoľko bolo zničené Nové Mesto si môžeme len domýšľať.

Život mesta v 16. storočí výrazne ovplyvňovali aj náboženské otázky. Reformácia a s ňou spojený protestantizmus zapustili v meste hlboké korene. Dokonca sa tradovalo, že tu vznikla roku 1522 prvá protestantská fara na Slovensku. Reformácia poznačila aj osudy augustiniánskeho prepoštstva. Už v roku 1545, keď kostol vylúpil novohradský župan Štefan Lossonczy, sa väčšina kanonikov rozišla. Posledný prepošt–augustián Ondrej z Trenčína sa roku 1555 zriekol prepoštstva na nátlak patróna Ladislava Bánfiho, ktorý sa otvorene hlásil k reformácii.^{xxvi} Prepoštstvo bolo potom až do roku 1638 v rukách evanjelikov, keďže aj jeho patróni Bánfiovci boli evanjelici. Stavebné úpravy kostola nijako nepokročili, skôr naopak. Gotický chrám bol zbavený všetkých náboženských symbolov a ozdôb pripomínajúcich katolicizmus, medzi inými aj gotickej sochy Panny Márie. Pred zničením ju zachránila Anna Bánfiová a odviezla ju do Koryčan na Morave. Pri kanonickej vizitácii v roku 1560 Mikuláš Szegedy konštatoval, že stavba je nedokončená, kostol je bez strechy a okná sú nezasklené.^{xxvii} Podobne zúbožene a zanedbane mohlo vyzeráť celé mesto. Túto skutočnosť odráža aj grafické znázornenie mesta na Lazarovej mape z roku 1528, kde siluetu Nového Mesta nad Váhom (*Vyhel*) znázorňuje síce pás hradieb, ale len jedna strecha (príloha 3). Ostatné akoby chýbali. To by mohlo naznačovať, že architektonický výraz mesta bol v kríze. Isté však je aj to, že Nové Mesto nebolo nikdy tak zničené, že by sa z pohrôm nespamätalo. Naopak, v každom období sa prejavila životaschopnosť tejto lokality a jej obyvateľov. Dôležité bolo, že tomu napomáhali aj panovníci, ktorí opätovne potvrdzovali mestu staré výsady a pridávali nové.

Najvýznamnejšia bola výsadná listina Ferdinanda I. zo 4. 2. 1550, v ktorej kráľ potvrdil staré práva Novomešťanov, a to aj tie, ktoré si vpísali sami.^{xxviii} Odvtedy mali samostatnú súdnu právomoc (voľba richtára a mestskej rady až po právo meča), právo konať týždenné trhy v pondelok a výročné jarmoky 4 krát do roka, právo voľne klčovať les, zakladať a obrábať kopanice a vinice, loviť ryby, a konečne aj stavať mlyny a stupy na potoku Bzinec. Na ceste nezávislosti od beckovského panstva bol významný rok 1566, kedy sa mesto dohodlo so svojimi zemepánmi, že za 500 zl. ročne budú mešťania oslobodení od poddanských povinností. Okrem toho získali mešťania právo slobodne scudzovať svoje pozemky. Nové výsady potvrdil mestu aj Maximilián II. a navyše povolil konanie 6 výročných trhov. Aj to svedčí o tom, že význam mesta ako obchodného a remeselníckeho strediska regiónu narastal aj v nepokojných časoch. Do tohto obdobia spadá aj veľká etapa budovania renesančných murovaných domov na pôvodných gotických parcelách.^{xxix} Podľa portálnych súpisov z roku 1598 patrilo Nové Mesto nad Váhom do kategórie výsadných mestečiek a bolo v ňom zdanených minimálne 100 domov.^{xxx}

Mesto už takmer zabudlo na prvý pustošivý útok Turkov, keď sa v lete 1599 opäť zjavili Turci aj s Tatármi.^{xxxi} Ich rýchle jednotky sa sústredili na málo chránené dediny a mestá, ktoré vypaľovali a ľudí hromadne odvádzali do zajatia. Medzi zajatými bol aj novomestský evanjelický kňaz Michal Caban Lányi. Veľké nešťastie sa udialo za Bočkajovho povstania, keď do mesta vtrhli kozáci. Podpálili kostol a vo veži zhorel rektor

evanjelickej školy aj s 12 žiakmi. Evanjelický prepošt bol odvečený do zajatia. Ďalší prepád postihlo mesto v roku 1606, keď požiar poškodil budovu školy, faru aj kostol. V tomto období bola väčšina šľachty aj meštianstva na strane protestantizmu. Matej II. napriek tomu roku 1615 potvrdil výsady mesta. Posledným evanjelickým prepoštom bol superintendant Mikuláš Martiny, ktorého dal roku 1638 zosadiť katolícky patrón prepošstva Ján Drugeth z Humenného. Prepoštstvo sa znova ocitlo v katolíckych rukách a prvým prepoštom sa stal budúci ostrihomský arcibiskup Juraj Széchény. K návratu katolicizmu prispeli aj zmeny v zemepanských vlastníckych vzťahoch. V roku 1648 sa história zopakovala, keď umrel posledný mužský príslušník Bánfiovského rodu. Ferdinand III. udelil beckovské panstvo a s ním aj mestečko Slovenské Nové Mesto (*oppidum Tóth Ujhely*) dedičkám Bánfiovcov v ženskej línii. Priženení manželka bánfiovských dcér vytvorili komposesorát, ktorý vlastnil beckovské panstvo až do zrušenia poddanstva v roku 1848. Miesto prepošta sa stalo atraktívnym postom pre šľachtických synov z katolíckych patronátnych rodín.

Nastalo obdobie protireformácie. Tak ako nepriala náboženskej slobode, tak naopak prialo rozvoju barokového umenia, ktoré cirkevní predstavitelia považovali za vhodný nástroj rekatolizácie. Juraj Széchény prišiel do Nového Mesta roku 1638 aj s kópiou gotickej Madony, ktorú dal zhotoviť roku 1571 prepošt Mikuláš Monoszlay a ktorá dovtedy čakala na vedľajšom oltári v chráme sv. Mikuláša v Trnave. Na konci svojho päťročného pôsobenia v Novom Meste dal Széchény vybudovať pri Hornej bráne útulok pre žobrákov. O necelých sto rokov (1719) tu zeman Ondrej Vizslai vybudoval mestský chudobinec s kaplnkou sv. Ondreja.

V prvej polovici 17. storočia nastal mimoriadne prudký rozvoj remesiel mimo slobodných kráľovských miest. Medzi nové centrá remeselnej výroby patrilo aj Nové Mesto nad Váhom. Podľa výsadnej listiny Ferdinanda III. z roku 1638 sa mohlo konať už 7 výročných trhov ročne. Pod vplyvom nových hospodárskych impulzov sa menil aj vzhľad mesta. Najväčšie stavebné zmeny však nastali v kostole Panny Márie. Iniciatívny a charismatický prepošt Jakub Haško venoval celý svoj život strávený v Novom Meste nad Váhom, barokovej prestavbe kostola. Neváhal do výzdoby investovať aj vlastné príjmy. S prácami sa začalo už v roku 1667 a trvali takmer desať rokov. O vplyve tohto prepošta na život mesta svedčí aj fakt, že v roku 1686 sa meštania zaviazali starať sa o údržbu kostola, fary aj školy (po slovensky písaná listina).^{xxxii} Pod ochranu prepošta Haška sa dostali dokonca aj novomestskí židia, ktorí tu mali už od stredoveku početnú komunitu. Ochrana ich stála 60 zl. ročne, ktoré sa zaviazali venovať na výdavky kostola.

Rok obliehania novozámockej pevnosti bol osudný aj pre Nové Mesto. Tatári a ukrajinskí kozáci, ktorí mali len sečné zbrane a luky a nemohli sa zúčastniť obliehania, v septembri 1683 pustošili celé údolie Váhu až po Trenčín. Po porážke Turkov pri Viedni a Tökölyho povstania pri Bratislave tiahli Považím cudzie vojská a rabovali. Prepošt Haško prostredníctvom ostrihomského arcibiskupa Juraja Szelepchényiho vymohol u cisára Leopolda súhlas na zriadenie vojenského bandéria na ochranu prepoštstva i samotného mesta. Bandérium pôsobilo pri ochrane prepoštstva i mesta vyše roka (1683-1684). Z tohto obdobia pochádza aj najstarší známy zachovaný pohľad na mesto. Pôvodná kresba sa nachádza vo veľkovevodskom archíve v Karlsruhe, jej autorom je pravdepodobne neznámy vojenský kreslič (príloha 4). Predstaviť si na tejto vedute Nové Mesto nad Váhom vyžaduje značnú dávku fantázie. Vodné toky i cesty smerujú inde, ako by mali. Podľa šrafovania ide skôr o mesto ležiace v doline a nie na vyvýšenej terase. Domy orientované rôznymi smermi vytvárajú jeden zhuk, opakujú sa v jednom type takmer bez rozlíšenia a nevytvárajú žiadne ulice ani námestie. Najväčšou záhadou je veľký kostol s barokovou kupolou stojaci uprostred mesta. Dobre rozoznateľné sú mlyny

v meste i na okolí. Opevnenie tvorí hradba s desiatimi „baštami“, ktoré sú označené číslom a malým objektom (strážnica?). Je veľmi otázne, či táto veduta predstavuje skutočne Nové Mesto nad Váhom. Podľa legendy na vedute ide o Cisársky opevnený poľný tábor nášho oddielu plukovníka slobodného pána von Dieppenthal v uhorskom Novom Mieste roku 1681 (*Kaißerlichs erschanßtes feld lager Unser Commando perrn obrijten freii Herr Von dieppenthal in Hungarisch Neu stättl Anno 1681*).

Pozitívne obdobie prinieslo Novému Mestu nad Váhom 18. storočie, keď sa skončili vojny a ustúpili morové epidémie (1694, morový stĺp na námestí). Prejavilo sa to vzrastom počtu obyvateľstva (okolo 5000 obyvateľov) aj zvýšením remeselnej produkcie. Upevnila sa aj pozícia mesta ako významného strediska obchodu na Váhu, po ktorom sa drevo a drevené výrobky zo severných stolíc splavovali až do Budína.^{xxxiii} Rozkvet remesiel nastal už v predchádzajúcom storočí, kedy prosperovala najmä výroba súkna, kože a hlineného riadu. Vtedy pôsobilo v meste 9 cechov, z ktorých tri združovali aj majstrov z Beckova. Nové Mesto bolo lákavým aj pre cudzích remeselníkov a obchodníkov pre svoje výborné trhy a jarmoky. Ale ani vlastná výroba nezaostávala. Podľa daňového súpisu Nitrianskej župy z roku 1753 pracovalo v Novom Meste nad Váhom už 224 majstrov, z toho 18 ševcov, 18 súkenníkov, 17 krajčírov, 11 debnárov, 11 mäsiarov združených v cechoch. Okrem nich tu pôsobili aj mimo cechoví sviečkari, medovníkari, zlatníci, hrebenári, garbiari. Existencia 8 sládkov dokazuje, že sa tu varilo aj veľa piva. Počet súkenníkov vzrástol do roku 1780 na 31. Ročne vyrábali do 10 000 rífov súkna v celkovej hodnote 14 000 – 15 000 zl.^{xxxiv} V roku 1770 bolo v meste okolo 200 remeselníckych dielní. Nové Mesto nad Váhom, kde do konca 18. storočia vzniklo 14 cechov a ďalšie dva ako spoločné organizácie majstrov z Nového Mesta a Beckova, resp. Hlohovca, sa môže pochváliť až 6 slovenskými cechovými štatútmi, a to hrnčiarskym (1752), klobučnickým (1612), krajčírskym (1630), súkenníckym (1622), kováčskym (1666) a zámočnickým (1666). Latinčina bola jazykom štatútu čižmárov, kožušníkov, tkáčov, uhorských ševcov, ako i oboch spomenutých spojených cechov; maďarčinu používali gombičkári a mäsiari, nemčinu mlynári, krajčíri a nemeckí ševci. Privilégium nemeckých ševcov sa zachovalo aj v slovenskom prepise.^{xxxv}

Hospodárska prosperita sa odrazila aj na rastúcej stavebnej aktivite nielen v centre mesta, ale aj v širšom okolí. Novej výstavbe padlo za obeť aj opevnenie. Vzhľadom na zmenenú vojenskú taktiku už neplnilo svoju obrannú funkciu, a pravdupovediac, pri silných útokoch Nové Mesto nikdy dostatočne neochránilo. Najdlhšie sa zachovali vstupné brány, ktoré však bránili zvýšenej dopravnej aktivite v okolí námestia v súvislosti s častými a hojne navštevovanými jarmokmi. Rodina Vizslaiovcov dala ešte v roku 1710 opraviť Hornú bránu. V 80. rokoch 18. storočia bola Dolná brána už v takom zlom stave, že „padajúce kamene ohrozovali životy pod ňou idúcich“.^{xxxvi} Po jej zbúraní bol vstup na námestie upravený novým mostom cez potok. Materiál z rozobraného opevnenia bol použitý na stavbu nových domov. Tie si stavali nielen remeselníci, ale aj silná vrstva zemanov, ktorí nachádzali uplatnenie v úradníckych funkciách a slobodných povolaniach, a k ich reprezentácii, popri vidieckych sídlach, patrilo aj vlastníctvo domu v meste. V roku 1781 sídlilo v meste 58 šľachtických rodín. Z tohto obdobia poznáme aj najstaršie názvy ulíc (Rínok, Žabia, Modlenická, Nemocničná, Cintorínska, Obilná, Garbiarska, Židovská).^{xxxvii} Po vydaní tolerančného patentu sa aj evanjelická obec dočkala vlastného svätostánku. V rokoch 1783-1784 si iniciatívou evanjelického kňaza Jána Kvassaya vybudovali na západnom okraji mesta bezvežový kostol. Evanjelikov bolo vtedy okolo 100.^{xxxviii} Oveľa početnejšia židovská komunita si v roku 1780 na Židovskej ulici postavila synagógu.

Plastický a verný obraz mesta poskytujú mapy vojenského mapovania. Počas 1. vojenského mapovania bolo Nové Mesto nad Váhom mapované v rokoch 1782-1784

(príloha 5).^{xxxix} Na mape je pôsobivý najmä tok Váhu, rozlievajúci sa v mnohých meandroch. Mesto je pomenované tromi názvami - *Nova Miasto vel Nove Mesto, Neustadt an der Waag*. Na chránenom vyvýšenom mieste (naznačené šrafovaním) pomerne pravidelného obdĺžnikového tvaru sa rozprestierala najstaršia časť Nového Mesta, dnešné historické jadro. Tvorilo ho šesť blokov murovaných domov rozostavených okolo námestia nepravidelného obdĺžnika a predelených dvomi priečnymi ulicami. Cez námestie prechádzala hlavná severojužná hradska a poštová cesta Trenčín - Čachtice. Na miestach jej vstupu do mesta sa nachádzala Horná a Dolná brána. Na juhu prechádzala cesta mostom cez potok. Podobný most cez potok je vyznačený aj na severozápadnom konci mesta. V strede námestia sú vyznačené dva murované objekty a dve značky s krížom označujú sakrálne diela (plastiky). V juhovýchodnom ostrohu terasy je vyznačený katolícky kostol. V nižšie položených častiach, pod vyvýšenou terasou („za hradbami“) sa rozprestiera nová zástavba murovaných domov so záhradami. Stoja na samostatných parcelách, len v jednej juhozápadnej časti je vytvorený súvislý rad domov. Aj tu nachádzame značky s krížom (plastiky, prícestné kríže). Jediný mlyn v blízkom okolí mesta je na severozápade na potoku Bzinec. Ďalšie mlyny sú na hlavnom toku Váhu pod Mnešicami. Na juhovýchodných svahoch kopcov rozprestierajúcich sa na západ od mesta sa nachádzali vinice.

V tomto období sa podoba a rozloha historického jadra viac-menej ustálila. V mnohých ohľadoch malo mesto stále poloviediecky charakter, a ten si zachovalo aj v nasledujúcom storočí. Veľkou katastrofou bol pre mesto požiar v roku 1856, ktorý zničil mnohé domy. Pri ich obnove mali chudobnejší obyvatelia povolenie ťažiť hlinu na výrobu tehál na mieste nazývanom Pažiť.^{xi} V roku 1837 počas 2. vojenského mapovania vznikla mapa, na ktorej je mesto pomenované *Neustadt an der Waag, Dolnj Novemesto, h. Vágh – Ujhely* (príloha 6).^{xii} Oproti prvému mapovaniu vidíme, že mesto sa rozrástlo, najmä južným a severným smerom. Domy sú vyznačené podrobnejšie, rozoznávame jednotlivé ulice, dvory, záhrady. Šrafovanie, t. j. označenie vyvýšeniny, sa obmedzuje na východnú časť mesta. Šachovnicová dispozícia námestia so šiestimi blokmi domov rozdelenými dvomi priečnymi a jednou hlavnou cestou je stále zachovaná. Domy tvoria z každej strany súvislé bloky, v ktorých sú viditeľné nezastavané vnútorné dvory. Zástavba je zahustenejšia aj v iných častiach mesta. Tam, kde boli pri prvom mapovaní len jednotlivé domy, je súvislá zástavba okolo novovytvorených ulíc. Prírodnú hranicu najstaršej časti mesta tvorí stále tok potoka, na ktorom rozoznať 5 mlynov priamo v meste. Na obdĺžnikovom námestí sú viditeľné dva sakrálne objekty (plastiky). Dobre je viditeľný pôdorys katolíckeho kostola s opevnením, k nemu priliehajúci areál prepoštvstva. V strednom západnom bloku je zakreslený evanjelický kostol. Ďalšia značka s krížom je na severozápadnom konci mesta, ďalej od miesta, kde stojí kaplnka. Na mieste kaplnky, ktorá už vtedy stála, nie je žiadna značka. Značky s krížom sú aj v južnej časti mesta. Pri ceste do Čachtíc je pravdepodobne prícestný kríž, resp. cintorín, a na voľnom priestranstve medzi domami podobný objekt ako na námestí (socha?). Tieto značky sú v tých miestach ako pri prvom mapovaní. Najmenej je zastavaná východná časť pod svahom terasy, kde sú len záhrady a drevené objekty. Všetky domy v meste sú murované (ružová farba), v dvorových častiach a v záhradách stoja drevené objekty (čierna farba). Podľa legendy k mape bolo v tomto období v Novom Meste 487 domov, 80 stajní, 360 mužov a 90 koní.

Koncom 19. storočia bolo Nové Mesto nad Váhom zmapované tretíkrát. Mesto je rozdelené na dvoch mapách (príloha 7) a je pomenované *Waag-Neustadt, Vagh Ujhely, Novemesto*.^{xlii} Pôdorys najstaršej časti mesta ohraničený tokom potoka sa nezmenil, ani ďalšia zástavba sa oproti druhému mapovaniu veľmi nerozrástla. V značkách vynikajú tri hlavné sakrálne objekty – katolícky, evanjelický kostol a kaplnka sv. Ondreja, na tých

miestach, kde stoja aj dnes.

V 19. storočí zaznamenalo mesto veľký príliv nového obyvateľstva, hlavne z chudobnejších vrstiev. Lákali ich pracovné príležitosti, ktoré poskytovali novovzniknuté továrne – 1842 Krausova (Wisterova) továreň na rum a likéry, 1843 Horowitzova tlačiareň, 1850 Friedlerova mydláreň, 1856 Eiserova octáreň a pálenica, 1857 Löwingerova pálenica, 1872 Tauberova továreň na klince, podkováčske klince a vidly, 1879 Lövisohnova tlačiareň, 1885 Brückova tlačiareň a Beerova továreň na výrobu vychádzkových palíc, 1898 Stenmannova tlačiareň. V lokalite Lúka bola vystavaná nová štvrť roľnícko-robotníckych domčekov. Pod Valmi si zase budovali obydlia bíteši. Veľký význam pre mestečko znamenala železničná stanica postavená v roku 1876. Upevnila jeho postavenie trhového centra širokého okolia, veď v roku 1891 sa tu už konalo 9 výročných jarmokov. Predstavitelia mesta sa snažili aj aktívne vplývať na úpravu verejných priestranstiev, no nie všetky zámery sa zrealizovali. Napríklad v roku 1890 nevyšiel pokus spraviť z Baróczyho záhrady verejný park. V roku 1884 bola upravená promenáda na „Pažitách“ a potok bol zregulovaný jeho znížením. V roku 1895 bol okolo prepoštstva postavený plot. Veľkým úspechom v polovici 19. storočia bolo vydláždenie námestia a niektorých ulíc vďaka dočasne stanovenej dlažobnej dani.^{xiii}

Do 20. storočia vstúpilo Nové Mesto nad Váhom s novými investíciami, ktoré priniesli ďalšie továrne - 1901 Schreiberova tlačiareň, 1902-1923 Neubauerova a Salvendyho továreň na výrobu kufrov a detských kočíkov, 1908 Manochekova plynáreň, 1912 Fabianova tlačiareň, 1916 Trnovského tlačiareň, 1920 americko-slovenská drevospracujúca továreň. Väčšina tovární bola v rukách židovských podnikateľov. Početne silná vrstva priemyselných aj poľnohospodárskych robotníkov z mesta i okolitých majerov zorganizovala v máji 1922 demonštráciu, ktorou si vynútili zvýšenie miezd. Veľkou udalosťou bolo vybudovanie železničného spojenia na Moravu v roku 1929. Smerom k železnici sa orientovala aj nová zástavba domov. Tieto však z veľkej časti boli z hlíny a nepálených tehál. V roku 1910 tvoril kameň a pálená tehla len 40% stavebného materiálu všetkých domov v meste.^{xiv} Tieto boli sústredené hlavne okolo námestia. Až do oslobodenia v roku 1945 možno konštatovať iba ďalšie chátranie stavieb v mestskom jadre. Mesto sa rozširuje len súkromnými vilovými stavbami, vyrastajúcimi na jeho obvode.

Po II. svetovej vojne sa význam Nového Mesta nad Váhom ako významného považského strediska priemyselnej výroby a obchodu ešte upevnil. Nový prílev obyvateľstva a jeho požiadavky na ubytovanie a služby znamenali zvýšenú stavebnú aktivitu, ktorou čiastočne utrpelo aj historické jadro. Jeho základná dispozícia vytvorená ešte v stredoveku však ostala zachovaná. Veľkorysé námestie možno bolo založené s víziou, že sa Nové Mesto nad Váhom postupne vyvinie na prosperujúce a popri blízkom Trenčíne druhé najvýznamnejšie stredisko regiónu, no keďže sa až do roku 1848 nestalo slobodným mestom, jeho vývoj ustrnul na malomestskej úrovni. Je to typický problém zemepanských mestečiek na celom území Slovenska. Nielen svojimi historickými osudmi, ale aj šachovnicovým pôdorysom so štvoruholníkovým námestím sa podobá napr. Rimavskej Soboty.

Poznámky

¹ PAULUSOVÁ, S.: Nové Mesto nad Váhom, rímskokatolícky kostol Narodenia Panny Márie, architektonicko-historický výskum archeologicky odhalených stavebných konštrukcií v areáli kostola. Bratislava, 2005, s. 16.

- ² Listina sa považuje za novoveké falzum. MARSINA, R.: Codex diplomaticus et epistolaris slovaciae II. Bratislava : Veda, 1987, s. 298. Bližšie k tomu pozri:
GÁBRIŠ, J.: Dejiny prepozitúry Panny Márie v Novom Meste nad Váhom. Trnava, 1968, s. 12-13.
STRAKA, J.: K historickému vývoju Nového Mesta nad Váhom do polovice 15. storočia. In: Vlastivedný zborník Trenčianskeho múzea v Trenčíne 1972. Bratislava : Obzor, 1973, s. 7-23.
JUCK, Ľ.: Výsady mies a mestečiek na Slovensku I. (1238-1350). Bratislava: Veda, 1984, s. 41.
- ³ STRAKA, ref. 2, s. 10-11;
GÁBRIŠ, ref. 2, s. 14.
- ⁴ DVOŘÁK, P. a kol: Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov III. V kráľovstve svätého Štefana. Bratislava : Literárne informačné centrum, 2003, s. 233.
- ⁵ SEDLÁK, V.: Regesta diplomatica nec non epistolaria slovaciae II. Bratislava : Veda, 1987, s. 106 a 294.
- ⁶ STRAKA, ref. 2, s. 15.
- ⁷ Žigmundova listina z roku 1398, ktorou sa potvrdzujú Stiborove staršie donácie. STRAKA, ref. 2, s. 20;
DVOŘÁKOVÁ, D.: Rytier a jeho kráľ. Budmerice : Rak, 2003, s. 384-385.
- ⁸ STRAKA, ref. 2, s. 15-17.
- ⁹ CAMBEL, S. a kol.: Dejiny Slovenska I. (do roku 1526). Bratislava : Veda, 1986, s. 349
- ¹⁰ STRAKA, ref. 2, s. 15-17.
- ¹¹ BARTL, J. a kol: Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov III. Prvý cisár na uhorskom tróne. Bratislava : Literárne informačné centrum, 2001, s. 179-181; DVOŘÁKOVÁ, ref. 7, s. 303-304.
- ¹² BARTL, ref. 11, s. 234-240.
- ¹³ DVOŘÁKOVÁ, ref. 7, s. 309.
- ¹⁴ MENCL, V.: Chrám P. Marie v Novém Městě nad Váhem. In: Památky archeologické, č. 29, s. 20-25.
- ¹⁵ Nad hlavným západným portálom kostola je kamenná doska pripomínajúca vojvodu Stibora datovaná do roku 1423 (1424?).
- ¹⁶ K stavebnému vývoju kostola pozri:
HABERLAND, D.: Kostol Narodenia Panny Márie v Novom Meste nad Váhom. Stredoveký stavebno-architektonický vývoj. Diplomová práca. Bratislava, 2001, 101 s.
HABERLAND, D.: Kostol Narodenia Panny Márie v Novom Meste nad Váhom. In: Pamiatky a múzeá, 2002, č. 2, s. 10-15.

- ¹⁷ CAMBEL, ref. 9, s. 392-393. K pôsobeniu husitov pozri:
VARSIK, B.: Husiti a reformácia na Slovensku do žilinskej synody. In: Sborník FFUK Bratislava, 1930, roč. VIII, č. 62; VARIK, B.: Husitské revolučné hnutie a Slovensko. Bratislava, 1965.
- ¹⁸ DVOŘÁKOVÁ, ref. 7, s. 380.
- ¹⁹ CAMBEL, ref. 9, s. 462.
- ²⁰ RÁBIK, V.: Mestské hradby vo svetle stredovekých písomných prameňov. In: Monumentorum Tutela, 2005, č. 16, s. 215-216.
- ²¹ CAMBEL, ref. 9, s. 408; TIBENSKÝ, J. a kol.: Slovensko – dejiny. Bratislava : Obzor, 1978, s. 294.
- ²² CAMBEL, ref. 9, s. 446.
- ²³ STRAKA, ref. 2, s. 16; GÁBRIŠ, ref. 2, s. 26.
- ²⁴ KOPČAN, V.: Turecké nebezpečenstvo a Slovensko. Bratislava : Veda, 1986, s. 34
- ²⁵ KOPČAN, ref. 24, s. 35
- ²⁶ GÁBRIŠ, ref. 2, s. 28. Originály listín k dejinám prepošstva sa dodnes nachádzajú v prepoštskom archíve v Novom Meste nad Váhom.
- ²⁷ GÁBRIŠ, ref. 2, s. 28-29.
- ²⁸ STRAKA, ref. 2, s. 16.
- ²⁹ KAHOUNOVÁ, D.: Nové Mesto nad Váhom a jeho stavebný vývoj. In: Vlastivedný časopis, roč. X, 1961, č. 2, s. 88-89.
- ³⁰ ŽUDEL, J.: Vývoj osídlenia a územnej organizácie. In: Atlas SSR. Bratislava : SAV a SÚGK, 1978.
- ³¹ KOPČAN, ref. 24, s. 100-101.
- ³² GÁBRIŠ, ref. 2, s. 43. Odpis listine je v kanonickej vizitácii z roku 1788.
- ³³ TIBENSKÝ, ref. 21, s. 393 a 428.
- ³⁴ ŠPIESZ, A.: Remeslá, cechy a manufaktúry na Slovensku. Martin : Osveta, 1983, s. 52.
- ³⁵ ŠPIESZ, ref. 34, s. 84.
- ³⁶ KAHOUNOVÁ, ref. 29, s. 94.

³⁷ ZEMENE, M.: Archívno-historický výskum k stavebným pamiatkam v Novom Meste nad Váhom, 5/2004 rukopis.

³⁸ LOUBAL, F.: Nové Mesto nad Váhom v národnom vývoji slovenskom. Nové Mesto nad Váhom : J. Trnovský, 1927, 147 s.

³⁹ Vojenskohistorický ústav a múzeum Budapešť, 1. vojenské mapovanie, mapa č. IX-IV.

⁴⁰ LOUBAL, ref. 38, 147 s.

⁴¹ Vojenskohistorický ústav a múzeum Budapešť, 2. vojenské mapovanie, mapa č. XXVII-39.

⁴² Vojenskohistorický ústav a múzeum Budapešť, 3. vojenské mapovanie, mapy č. 10-XVII a č. 10-XVIII.

⁴³ LOUBAL, ref. 38, 147 s.

⁴⁴ VEREŠÍK, J.: Obyvateľstvo a sídla. In: Atlas SSR. Bratislava: SAV a SÚGK, 1978.

G. Charakteristika pamiatkových hodnôt územia

G.1. Špecifikácia jednotlivých typov, štruktúr a prvkov územia

Terénna situácia s výrazným svahovitým terénom na juhovýchodnej a východnej časti zóny, tok Váhu, prírodné a historické podmienky determinovali mestskú zástavbu a prostredie, ktoré je dané základnými urbanistickými prvkami – t.j. pôdorysnou skladbou mesta, uličnou sieťou, s výrazným postavením farského kostola, ako charakteristickej dominanty, budov prepozitúry, jednotlivými objektmi a typom zástavby.

Súčasný obraz mesta vytvára pôvodné historické jadro totožné s centrom mesta s typickým šachovnicovým pôdorysom uličnej siete vychádzajúcej z obdĺžnikového námestia a novšou zástavbou sídlisk okolo centra. Táto pamiatková zóna je zastavaná blokmi stavieb postavenými na jednotlivých uličných čiarach ako radová zástavba a je obkolesená novodobou výstavbou mestských štvrtí, do ktorých zástavba plynulo preniká bez historickej bariéry už neexistujúceho opevnenia.

Historická zeleň sa vo väčšej miere nachádza len v okrajových polohách - okolo farského kostola v juhovýchodnom nároží pamiatkovej zóny, v blízkosti kaplnky sv. Ondreja v severozápadnom nároží zóny a na západnej strane za historickým jadrom vo forme mestského parku, novodobo upraveného v 1 1/3 20. storočia. V samotnom meste sú vysadené počas poslednej rekonštrukcie v roku 2000 až 2005 solitéry stromov s guľovým typom koruny ako líniová výsadba na uliciach a na námestí.

Objekty pamiatkovej zóny tvoria historické stavby 1-2 podlažné, postavené prevažne v období renesancie, baroka a v 19. storočí, mnohé postavené na starších základoch s gotickými pivnicami. Historické objekty prešli v 20. storočí úpravou fasád, viaceré objekty boli asanované a na mieste starších objektov boli postavené v 20. storočí novostavby s architektonickým výrazom svojej doby, ktorý nie vždy pozitívne ovplyvnil architektúru mesta. Bočné ulice a okrajové časti zóny sú zastavané objektmi prevažne vidieckeho charakteru, 1-podlažné postavené ako radová zástavba (ul. J. Gábriša-

východná strana) s odkvapom strechy do ulice alebo ako samostatné objekty 1-2 podlažné so sedlovou a valbovou strechou na Hurbanovej ulici a Inoveckej ulici.

Vo východnej časti historického jadra pod ulicou J. Gábriša sa terén prudko zvažuje a pod svahom sú situované roztrúsené samostatne stojace novodobé objekty prevažne rodinných domov a sídiel firiem, ktoré nemajú historickú a ani výraznejšiu architektonickú hodnotu, avšak tvoria prirodzenú východnú hranicu pamiatkovej zóny, ktorá je determinovaná tvarom terénu.

Špecifickým prvkom pamiatkovej zóny je koncentrácia drobnej architektúry výtvarného charakteru – exteriérových sôch a súsoší, umiestnených hlavne pri farskom areáli s prepoštvom, na námestí , v blízkosti Kaplnky sv. Ondreja a za hranicou zóny, vedľa kaplnky na Holubyho ulici.

G.1.1. Pôdorysná schéma:

Na prelome 14/15. storočia vznikla pravidelná urbanistická pôdorysná dispozícia šachovnicového systému so ústredným obdĺžnikovým námestím, tvoriaca dnes základnú urbanistickú štruktúru pôdorysu zóny. Historická zástavba jadra je vsunutá do priestoru na terase, v 17. storočí obohnané vysokým kamenným múrom s viacerými vežami a baštami a s dvomi mestskými bránami. Rozsah historického jadra mesta sa ani po rozobratí hradieb v 18. storočí nezmenil.

Hlavnú os pôdorysu historického jadra tvorí dnes ulica Československej armády, obdĺžnikové Námestie Slobody a pokračujúca Haškova ulica na južnej strane zóny. V severnej časti námestia sa kolmo na hlavnú os napájajú na západe Ulica Weisseho a na východe ulica s názvom Námestie Slobody. V južnej časti námestia druhú bočnú os tvoria ulice – na západe Komenského ulica a na východnej strane Palkovičova ulica.

Druhú pozdĺžnu os v historickom jadre v smere sever – juh vytvára ulica J. Gábriša, ktorá na juhu pokračuje ako ulica P. Matejku. Hranicu pamiatkovej zóny vytvárajú jednotlivé ulice : na severe Holubyho ulica, na západe – Hurbanova ulica, na juhu cestný ťah Hviezdoslavovej ulice a na východnej strane hlavne Inovecká ulica s novou zástavbou .

Z urbanistického hľadiska tvorí línia ulíc – Československej armády – Námestie Slobody a Haškova ulica súčasť hlavnej kompozície Pamiatkovej zóny, podporenej aj frekvenciou pešieho pohybu. Historicky bol tento cestný ťah súčasťou Považskej cesty, ktorá sa na konci Ulice Československej armády rozdeľovala na smery Trenčín a Stará Turá a na konci dnešnej Haškovej ulice na Piešťany a Čachtice.

Ústredným centrom je Námestie Slobody s novým objektom, postaveným na mieste bývalého zájazdového hostinca, ktorý je čitateľný na historických mapách a fotografiách. Väčším centrom je rímskokatolícky farský komplex - Kostol Panny Márie s obranným múrom s baštami a s budovami prepoštvá v juhovýchodnom nároží zóny, ktorý je zároveň aj dominantou celého sídla. Je výrazne excentricky postavený voči historickej zástavbe a ocitá sa na jej juhovýchodnom nároží. Napriek tomu je výrazným urbanistickým, architektonickým a dominantným prvkom územia. Menšími uzlami kultúrneho a cirkevného diania je priestor okolo evanjelického a. v. kostola s farou na Komenského ulici, už len historická situácia okolo bývalej židovskej školy , synagógy a rituálnych kúpeľov na Weisseho ulici a malé námestíčko pri severnom vstupe do zóny pred Kaplnkou sv. Ondreja.

G.1.2. Systém opevnenia, jeho vývojové etapy :

V písomných prameňoch sa mestečko spomína ako opevnené (*munitis seu muratis*, 1398),^{xlv} ale okrem dvoch vstupných brán pravdepodobne nemalo súvislý pás murovaných hradieb.

V 1 1/3 15. storočia dal Stibor II. opevniť mesto šiancami, ale tie nedokázali zadržať dobre organizované husitské vojsko počas útokov v rokoch 1431 a 1432. Bohaté kláštory boli pre husitov obzvlášť lákavým cieľom. V konfrontácii s husitskými nájazdmi začala byť otázka opevnených sídiel viac než aktuálna najmä na Považí. Vybudovať okolo Nového Mesta hradby prikázal samotný kráľ Žigmund. Opevnenie pravdepodobne sledovalo a využívalo ako prirodzenú hranicu tok potoka na západnej a južnej strane a vyvýšenú terasu na východnej strane. Najzraniteľnejšia bola severná časť mesta, ktorá nebola chránená prírodným terénom.

Opevnenie nechránilo Nové Mesto a kláštor s kostolom ani v roku 1447, keď ich vypálil Ján Švehla so svojimi bratíkmi.^{xlvi} Na základe týchto skutočností augustiniánski kanonici požiadali pápeža o možnosť presťahovať sa z neopevneného Nového Mesta (*civitas non murata*) do opevneného Beckova.

16. storočie prinieslo nové nebezpečenstvo – Turkov. Po bitke pri Moháči roku 1526 aj žoldnierov a kurucov /1529, 26. až 30. septembra 1530, 1599, 1605. 1663 a 1685 / .

V 17. storočí bolo mesto obohnané vysokým obranným múrom so staršími mestskými bránami na juhu na konci dnešnej Haškovej ulice a na severe na konci dnešnej Ulice Čsl. armády .

Juraj Széchény prišiel do Nového Mesta roku 1638 a na konci svojho päťročného pôsobenia v Novom Meste dal vybudovať pri Hornej bráne opevnenia / pribl. na severnom konci dnešnej Ulice Čsl. Armády/ útulok pre žobrakov. O necelých sto rokov (1719) tu zeman Ondrej Vizslai vybudoval mestský chudobinec s kaplnkou sv. Ondreja.

Tatári a ukrajinskí kozáci v septembri 1683 pustošili celé údolie Váhu až po Trenčín. Prepošť Haško prostredníctvom ostrihomského arcibiskupa Juraja Szelepchényiho vymohol u cisára Leopolda súhlas na zriadenie vojenského bandéria na ochranu prepošťstva i samotného mesta. Z tohto obdobia pochádza aj najstarší známy zachovaný pohľad na mesto. Pôvodná kresba sa nachádza vo veľkovevodskom archíve v Karlsruhe, bez signovania (príloha 4). Opevnenie tvorí hradba s desiatimi „baštami“, ktoré sú označené číslom a malým objektom (strážnica?). Je veľmi otáznou, či táto veduta predstavuje skutočne Nové Mesto nad Váhom. Podľa legendy na vedute ide o Cisársky opevnený poľný tábor nášho oddielu plukovníka slobodného pána von Dieppenthal v uhorskom Novom Mieste roku 1681 (*KaiiBerlichs erschannßtes feld lager Unser Commando perm obrijten freii Herrn Von dieppenthal in Hungarisch Neu stättl Anno 1681*).

V 18. storočí sa výrazne rozšírila stavebná činnosť . Novej výstavbe padlo za obeť aj opevnenie. Vzhľadom na zmenenú vojenskú taktiku už neplnilo svoju obrannú funkciu. Najdlhšie sa zachovali vstupné brány, ktoré však bránili zvýšenej dopravnej aktivite v okolí námestia v súvislosti s častými a hojne navštevovanými jarmokmi. Rodina Vizslaiovcov dala ešte v roku 1710 opraviť Hornú bránu. V 80. rokoch 18. storočia bola Dolná brána už v takom zlom stave, že „padajúce kamene ohrozovali životy pod ňou idúcich“. Po jej zbúraní bol vstup na námestie upravený novým mostom cez potok. Materiál z rozobraného opevnenia bol použitý na stavbu nových domov.

Verný obraz mesta poskytujú mapy vojenského mapovania. Počas 1. vojenského mapovania bolo Nové Mesto nad Váhom mapované v rokoch 1782-1784 (príloha 5). Na chránenom vyvýšenom mieste (naznačené šrafovaním) pomerne pravidelného obdĺžnikového tvaru sa rozprestierala najstaršia časť Nového Mesta, dnešné historické jadro. Cez námestie prechádzala hlavná severojužná hradská a poštová cesta Trenčín - Čachtice. Na miestach jej vstupu do mesta sa nachádzala Horná a Dolná brána.

Veľkou katastrofou bol pre mesto požiar v roku 1856, ktorý zničil mnohé domy. V roku 1837 počas 2. vojenského mapovania vznikla mapa, na ktorej je mesto pomenované *Neustadt an der Waag, Dolnj Novemesto, h. Vágh – Ujhely* (príloha 6). Dobre je viditeľný pôdorys katolíckeho kostola s opevnením, k nemu priliehajúci areál prepoštstva.

V súčasnosti pravdepodobne jediná zachovaná časť opevnenia je časť bašty, zahrnutá do objektu kúrie na Hurbanovej ulici č. 11. Ako vežu opevnenia ju charakterizoval Jursa vo výskumnej dokumentácii z roku 1970, kde uvádza: *K pôvodnej fortifikačnej stavbe renesančnej bašty boli na začiatku 19. storočia pristavené krídla pánskej kúrie a zriadený pri nej rozsiahly park za bývalým mestským opevnením. Výstavba kúrie a budovanie parku spadá do obdobia likvidácie mestských múrov, ktoré už v 18. storočí stratili svoj obranný strategický význam a postupne sa pristúpilo k ich likvidácii. Z materiálu rozobratých múrov sa budovali okolité barokové a klasicistické domy. Pravdepodobne posledné boli likvidované bývalé bašty mestského opevnenia. Západná hranolovitá bašta postavená na zlome opevňovacieho múru bola zahrnutá do panskej kúrie.*

G.1.3. Parcelácia, rozsah jej zachovania :

Hlboké a úzke gotické parcely boli v renesancii a baroku zlučované, veľa objektov zahŕňa gotické kamenné suterény, vrátane suterénov z neskorších období, ktoré sú často 2 – podlažné / niekde podľa informácii miestnych obyvateľov až 3 podlažné/. Systém výstavby pokračoval aj v nasledujúcich storočiach spôsobom zlučovania parciel.

Niektoré suterény sú situované aj mimo objektov, pod komunikáciami / na Námestí Slobody, Ulica Matejku/.

Pôvodná parcelácia je dobre viditeľná na mape z roku 1886 / originál je uložený na Mestskom úrade v Novom Meste nad Váhom, odbor výstavby/. Aj na mape z roku 1955 je parcelácia jasne čitateľná / prieskumy k smernému územnému plánu mesta, arch. Scharnagl – STAVOPROJEKT 1955 / :

- celistvá zástavba námestia
- zástavba celého bloku južne od farského kostola
- zástavba južnej strany Komenského ulice
- zástavba južnej strany Weisseho ulice / synagóga/
- zástavba západnej strany Gábrišovej ulice

Dnešná zástavba historického centra je zhodná s pamiatkovou zónou, tvorí asi len 50 percent pôvodnej historickej zástavby Nového Mesta nad Váhom – vid' . mapa z roku 1886. Najväčšie škody boli spôsobené v rámci socialistickej „ rekonštrukcie“ námestia v 60 – 70 rokoch 20. storočia , pričom asanácie boli realizované aj v 80 – tých a 90 - tých rokoch 20. storočia , ako aj menšie asanácie z dôvodu havarijného stavu objektov aj začiatkom 21. storočia / Komenského ulica , parc. č. 4371, Hurbanova ulica, parc. č. 4397, Gábrišova ulica, parc. č. 126, 133/4 a 135/1. Tieto dva objekty na Gábrišovej ulici boli po asanácii nahradené novostavbami /.

Na súčasnej katastrálnej mape je ešte čiastočne viditeľná trasa zaniknutého potoka Kamenica, ktorá korešponduje s niektorými hranicami parciel : pozdĺž západnej

a južnej hranice Pamiatkovej zóny / vo vnútri PZ 0 – 20 m od Hurbanovej a Hviezdoslavovej ulice/.

Potok tiekol v tesnej blízkosti západného nárožia kaplnky sv. Ondreja, popri západnej fasáde evanjelického a. v. kostola. Tiekol tesne popri zachovanej zástavbe na Hviezdoslavovej ulici /úsek medzi Haškovou ulicou a Ulicou P. Matejku / pod južnou stranou farského kostola. Z južnej strany rím kat. kostola bol situovaný gáter.

Zástavba západne a južne od bývalého potoka bola až na výnimky celá asanovaná. Zostala cca 1/3 objektu „Žilinčan“ / kultúrna pamiatka/ na Hurbanovej ulici č. 11, parc. č. 4068 , objekty na Hurbanovej ulici číslo 24, parcela číslo 4352, a číslo 17 parcela číslo 4044/2 a na Weiseho ulici číslo 9, parcela 4045/3.

Na mape z roku 1886 je zakreslený historický park pri kúrii /Žilinčan/ pred novodobou úpravou, ktorý tvorí základ dnešného mestského parku Hurbanových sadov. Nové Mesto nad Váhom

G.1.4. Charakteristika – spôsob zástavby, hmotová skladba, urbanistická kompozícia, rozsah zachovania historickej štruktúry a jej analýzy :

Súčasný pôdorys mesta vznikol na prelome 14. / 15. storočia po presídlení starej osady pod farským kostolom na severozápadnú terasu za kostolom, obmývanej pôvodne na západnej strane malou riečkou (potok Kamenica). V 1/3 15. storočia ovplyvnila urbanizmus mesta aj výstavba nového farského kostola na mieste staršieho na juhovýchodnej ostrohe svahu a budov prepozitúry, podnietená príchodom rehole augustiánov.

Ďalším urbanistickým prvkom , ktorý ovplyvňoval rozvoj mesta, bolo aj staršie pravdepodobne len valové opevnenie, ktoré sa spomína v rokoch 1431-32, kedy bolo zničené Husitmi, lebo v roku 1449 sa mesto spomína ako „ non murata“. (A. Jursa, 1970 ,str.8). Zástavba v 15. storočí nedosahovala veľkorysejšie mestské rozmery a architektonické koncepcie. Napriek tomu dodnes ostalo zachovaných viacero gotických pivníc, veľakrát aj dvojpodlažných, zahrnutých do dnešnej zástavby. Situovanie týchto objektov ale podnietilo a určilo situovanie mladšej zástavby.

Renesančná prestavba mesta na staršom základe priestor urbanisticky radikálnejšie neporušila. Prevažná väčšina domov námestia a príľahlých ulíc mala bežnú väzbu parcely a jej organizácie: hlavný čelný trakt, hospodárske stavby pozdĺž dvora, stodola, záhrada. Charakter renesančnej základne Nového mesta Nad Váhom , i keď v nasledujúcom období značne zmenený, ostal predsa výrazne zachovaný.

Koncom 17. storočia bolo mesto obohnané vysokým obranným múrom so staršími mestskými bránami : na juhu na konci dnešnej Haškovej ulice a na severe na konci dnešnej ulice Československej armády a menšími vežami a baštami po obvode.

/ Vid' plán mesta 1680,1681 a model z múzea/ Rozobraté opevnenie v období baroka poslúžilo ako stavebný materiál pre výstavbu budov.

Až na začiatku 18. storočia v priestoroch väčšiny záhrad predĺžili dvorový trakt objektov prístavbou, ktorá vyplnila celú dĺžku parcely a uzavrela ju. Od konca 18. storočia sa stavebná činnosť rozšírila na okrajové plochy, obklopujúce staré historické jadro.

Najmä v 19. storočí začínajú v meste zárodky rozvoja priemyslu a podnikania. Tieto okolnosti spôsobili určitý príliv obyvateľstva do mesta a tým aj zakladanie nových uličných blokov jednoposchodových alebo len prízemných domov.

Vo vlastnom historickom jadre sa od 19. storočia odohráva proces postupného rozkladania jednotlivých parciel, ktorých časti stratili pôvodnú funkciu: pomerne

jednoduchá údržba sa venuje len predným obytným traktom, ktoré dostávajú nové fasádové úpravy. V tomto období nedochádza k väčším stavebným a umeleckým akciám. (Kahounová, str. 89-94).

Po roku 1945 možno konštatovať iba ďalšie chátranie stavieb v mestskom jadre. Po postupnej asanácii historického jadra (jedným z jej dôsledkov je napr. novostavba poštového úradu) vyrovnávajú sa pôvodné časti mesta a jeho nové štvrte.

Súčasný charakter mestskej zástavby vytvárajú objekty prevažne jedno a dvojpodlažné, so sedlovou alebo valbovou strechou. Zástavba je radová, väčšinou podpivničená. Prevažná väčšina domov staršieho jadra zachovaných dodnes, dokazuje prísnu organizáciu zástavby parcely meštianskymi domami s väzbou na danú parcelu. Tvar zástavby parciel je s objektmi s pôdorysom nepravidelného tvaru písmen „U“ a „I“, so vstupným portálom – vstupom na čelnej uličnej fasáde ústiacom do prejazdu alebo priechodu do úzkeho dvora. Dvor je ohraničený aspoň z dvoch až troch strán zástavbou blokov objektov a oddelený od susedných parciel oplotením (murovaným) alebo budovou susedného objektu. Pôvodné historické objekty na východnej strane Námestia Slobody a Ulice Československej armády siahali až po terajšiu ulicu J. Gábriša, kde boli dvory uzavreté objektom postaveným už na uličnej čiare tejto cesty. Tento princíp je porušený na východnej strane ulice J. Gábriša, kde sa za objektmi rozprestierajú záhrady a zatravnený svah, klesajúci k Inoveckej ulici a na niektorých miestach západnej časti námestia. Objekty sú stavané pri komunikačných plochách, na uličnej čiare s orientáciou prípadnej zelene do vnútrobloku a záhrad. Bočné ulice majú až na výnimky charakter vidieckej zástavby. Po asanácii historických objektov sú vytvorené väčšie preluky na východnej aj západnej strane Námestia Slobody, Ulici Weisseho a Komenského. Stavebná čiara na Ulici J. Gábriša je otvorená pre výstavbu.

G.1.5. Dominanty, výškové zónovanie blokov zástavby

Najvýznamnejšou dominantou historického jadra je farský kostol P. Márie s areálom, situovaný excentricky oproti zástavbe na okraji terasy v juhovýchodnej časti pamiatkovej zóny.

Námestie slobody je ústredným priestorom celej pamiatkovej zóny. Stredná, kratšia os námestia v smere východ – západ je podporená dvoma sochami na stĺpoch, na západe sochou sv. Floriána a na východe morovým stĺpom so sochou P. Márie. Pozdĺžne cez námestie prechádza spojnica Haškovej ulice a ulice Československej armády. Zástavba ulíc nie je kompaktná, je tvorená 1-2 podlažnými objektmi, výnimočne 3 – podlažnými , s narušeniami po asanácii historických budov hlavne na východnej a západnej strane námestia.

Ulica Matejku a J. Gábriša je tvorená väčšinou jednopodlažnými objektmi vidieckeho charakteru radovej zástavby hlavne na východnej strane a tvorí hlavnú komunikačnú os k farskému areálu. Túto zástavbu narúša len pár objektov na západnej strane ulice J. Gábriša, ktoré tvoria zadné trakty budov z Námestia slobody a sú to dvojpodlažné objekty a jeden trojpodlažný objekt.

G.1.6. Silueta, panoráma územia, obraz sídla v krajine, konfigurácia terénu, hodnotné pohľadové uhly v rámci krajiny z prístupových ciest, železnice v interiéri sídla.

Dôležitou kompozičnou zložkou je priestorový obraz mesta , ktorého pôsobenie vnímame z extravilánu a intravilánu sídla. Vonkajší obraz je vnímaný zo všetkých svetových strán.

Sídlo je situované na západnej strane rieky Váh, na vyvýšenej mierne kaskádovitej terase, dvíhajúcej sa asi 1,5 km od pravého brehu Váhu a klesajúcej smerom na západ. Historické jadro je situované severozápadným smerom za kostolom, ktorý stojí na juhovýchodnom výbežku, zovretého svahom terasy a v minulosti obtekajúcim tokom riečky.

Z diaľkových pohľadov je vnímaná hlavne dominanta farského kostola s vysokou barokovou vežou a opevnenie farského areálu. V intraviláne mesta sú hodnotné pohľady na :

- farský kostol hlavne z ulice Matejku, Gábriša, z Námestia Slobody, a z ulíc na juhovýchodnej strane od kostola – Hviezdoslavovej, Inoveckej a zo sídlisk – Lúka I. a Lúka II. pod kostolom.
- časť Námestia Slobody s objektom múzea
- na kaplnku sv. Ondreja v severozápadnej časti zóny

G.1.7. Piata fasáda- strešná rovina, výšky ríms a hrebeňov striech

Strešná historická krajina je v pamiatkovej zóne sídla tvarovo zachovaná s minimálnymi zásahmi. Okrem niektorých výnimiek / novostavieb a Dexia banky / nie sú v centre využívané podkrovia, z dôvodu, že objekty v súčasnosti plnia iba minimálnu obytnú funkciu a prevahu má funkcia obchodno – prevádzková. Tvar a hmotu striech poznačil urbanistický vývoj a historické premeny parcelácie a zástavby na nej, podmieňujúcej typológiu stavieb.

Strechy spolu s fasádami objektov dotvárajú vonkajšie pôsobenie architektúry.

Najrozšírenejším autentickým typom strechy je strecha sedlová s bočnými murovanými štítmi, plniacimi aj funkciu fajermúrov v radovej zástavbe a s hrebeňom rovnobežným s uličnou čiarou.

Historické fotografie strešnej krajiny, ktoré boli urobené z kostolnej veže dokazujú, existenciu malých vetracích a presvetľovacích otvorov na strechách jednotlivých objektov. Typické vikiere v dnešnom ponímaní na strechách realizované neboli / **viď historické foto** / .

Tradičnou krytinou bola a v súčasnosti aj je keramická pálená krytina červenej až červenohnedej farebnosti. Miestami je použitá aj šedá betónová krytina z 1.polovice 20. storočia.

Strešnú krajinu narúšajú novodobé strešné krytiny / plechové/ nevhodne použité na niektorých dvojpodlažných objektoch.

Výrazná zachovaná strešná krytina je jednou z ťažiskových hodnôt urbanistickej štruktúry sídla.

G.1.8. Architektonické, umelecko - historické a výtvarné hodnoty objektov pamiatkového územia / stručné charakteristiky so slohovým zatriedením/

G.1.8.1. Objekty nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok

Č. ÚZPF: názov NhNKP – príloha I.1

**1265/0 Dom meštiansky, dom robotníckeho hnutia – Námestie Slobody
č. 1, parc. 4410, 4411**

- jednoposchodový dom náročný s náročným arkierom, z prvej polovice 14. storočia,
  - veľká prestavba v roku 1590 /vrátane fasád/,
  - prestavaný začiatkom 18. storočia, hodnotné barokové krídlo, / orientované do Komenského ulice/, stavané ako sýpka
  - komplexná obnova renesančnej časti ukončená v roku 1999
- 1273/0 Dom meštiansky , radový – Námestie Slobody č. 4, parc. č. 4406 / objekt múzea/**
- jednoposchodový dom s vysokou atikou, postavený na dvoch pôvodných parcelách v roku 1740 v barokovom slohu, štvorkrídlová dispozícia okolo pozdĺžneho dvora
- 1274/0 Dom meštiansky, Grambličkovec, radový – Námestie Slobody č. 16, parc. č. 4428, 4430 - 4432**
- jednoposchodový barokový dom prejazdového typu postavený okolo polovice 18. storočia
- 1277/1-5 Kostol s areálom, Ul. J. Gábriša č. , par. č.1,2,3,4,**
- 1277/1 farský kostol, rím. kat. P. Márie Narodenia, parc.č. 1**
- pôvodne románsky z prvej polovice 13. storočia
  - v r. 1414 – 1423 postavený nový gotický kostol na mieste starších základov , oktogonálnej centrálnej dispozície prebudovaný v roku 1667 až 1675 v barokovom slohu
- 1277/2 - opevnenie kostola, par.č. 2**
- 1277/3 - palác prepoštský – parc.č. 3,4 – postavený pri opevnení farského kostola. Pôvodne gotická stavba, barokovo prestavaná a rozšírená v rokoch 1643-94 , s bohato riešeným interiérom a kaplnkou.**
- 1277/4 - súsošie Golgota, pri vstupe do areálu kostola, Ul. J. Gábriša, par.č. 9 – barokové, kamenné súsošie z roku 1737. Na strednom podstavci kamenný kríž s Ukrižovaným a sochou Márie Magdalény. Na bočných podstavcoch sochy P. Márie a sv. Jána Evanjelistu**
- 1277/5 - socha Panny Márie s dieťaťom, / na podstavci / pred severnou stenou kostola / par.č. 2 – kamenná socha z druhej pol. 18. stor.**
- 1279/0 Morový stĺp – s vrcholovou sochou Panny Márie s dieťaťom - Námestie Slobody p.č. 4420**
- ranobarokové kamenné súsošie na vysokom stĺpe z roku 1696
- 1281/0 Kaplnka sv. Ondreja, pri mestských hradbách - Ulica Československej armády , p. č. 4020**
- baroková , postavená začiatkom 18. storočia ako súčasť chudobinca, jednolodňový priestor s polygonálnym uzáverom , zaklenutý valenou klenbou
- 1283/0 Socha sv. Floriána i - na Námestí Slobody , p. č. 4417**
- neskorobaroková, kamenná , z roku 1762, na kamennom podstavci s reliéfmi z jeho života
- 2526/0 Bývalá evanjelická škola, Komenského ulica číslo 2, parc. 4413,**

- prízemný dom v pôdoryse „L“, z prelomu 19. a 20. storočia, postavený na mieste staršej evanjelickej školy
- 2527/0 Dom meštiansky radový**, Komenského ulica 3, p. č. 4412, prízemný dom s prejazdom, z polovice 18. storočia a starším suterénom

Č. ÚZPF: názov NhNKP, mimo pamiatkovej zóny

- 1275/1 - veža v mestskom opevnení, Hurbanova ulica
1269/0 - náhrobník V. P. Ľubovský, v mestskom parku
1270/0 - busta J. M. Hurbana, v mestskom parku
1271/0 - náhrobník, umučení, nový cintorín
1272/0 - pomník, Holuby J.L.
2417/0 - cintorín, náhrobník padlí
2418/0 - pomník, padlí v parku
1284/0 - kaplnka r.k. Panny Márie Šaštínska, Holubyho ulica
1267/0 - Dom pamätný Podjavorinská Ľ., Klčova ulica

G.1.8.2. Objekty navrhnuté na zápis do ÚZPF: príloha I.2.

- socha sv. Jána Nepomuckého, kamenná, na podstavci, pri severnej fasáde kaplnky sv. Ondreja na Ulici Československej armády, návrh bol podaný v roku 2004, problémom sú nevyjasnené vlastnícke vzťahy
- časť tzv. hudobnej školy na Námestí Slobody č. 22, 23, 24 na parcele 4366. V roku 2005 bolo navrhnuté na zápis bolo renesančné severné krídlo orientované do Námestia Slobody a suterén pod východným krídlom, orientovaný do Ulice J. Hašku. Prízemné dvorové krídla (južné a západné) sú určené na asanáciu z dôvodu havarijného stavu.

G.1.8.3. Objekty vytipované na zápis do ÚZPF:

Po terénnej obhliadke boli vytipované nasledujúce objekty na zápis do Ústredného zoznamu pamiatkového fondu, z dôvodu svojich výtvarných, historických, architektonických, urbanistických, archeologických a pamiatkových hodnôt.

- Dva secesné objekty na ulici P. Matejku, Objekt č. 9/35 a 10/36 na parcele č. 4457 a Objekt č. 11/37, na parcele č. 4455.
- Náročný polyfunkčný objekt na ulici Československej armády č. 13, parcela č. 2111/1,2, zo začiatku 20. storočia (bývalá budova banky)
- príkostolný cintorín, na parcele č. 2 okolo farského rím. kat. kostola Narodenia Panny Márie a náhrobníkmi a krížmi, prevažne z 18. storočia.

príloha I.3.

G.1.8.4. Objekty dotvárajúce historické prostredie:

- Sú to objekty väčšinou postavené v období baroka až do začiatku 20. storočia, niektoré nad staršími suterénmi. Tieto boli už v interiéroch alebo na fasádach upravené a prestavané. Svojou hmotou fasád, striech, umelecko – historickou hodnotou a umelecko – remeselnými a architektonicko - výtvarnými prvkami vhodne dotvárajú a spoluvytvárajú pamiatkové prostredie zóny. Niektoré objekty majú nevhodne upravené fasády, (napr.: Ul. Československej armády č. 19/81, 20/82, 21/83, Námestie slobody č. 13/12, a Ul. J. Gábriša p.č. 4423) avšak svojou hmotou a architektonicko - historickou

hodnotou vhodne dopĺňajú a spoluvytvárajú zástavbu historického jadra. Je však potrebné v niektorých prípadoch vhodne dotvoriť ich exteriér, vzhľadom na charakter jednotlivých objektov. **Príloha I.4.**

G.1.8.5. Objekty, ktoré nie sú v pamiatkovom území rušivé.

- Sú situované v zástavbe historických objektov na jednotlivých uliciach, nemajú výrazné historické a pamiatkové hodnoty. Postavené boli väčšinou v 19. - 20. storočí. Svojím architektonickým výrazom a hmotou v tomto pamiatkovom prostredí nepôsobia rušivo, sú dôkazom architektonického cítienia svojej doby a hmotovo a dopĺňajú staršiu zástavbu. **Príloha I.5.**

G. 1.8.6. Objekty, ktoré sú v pamiatkovom prostredí rušivé, vrátane objektov hospodárskeho charakteru, ktoré nespĺňajú kritériá, objekty z dôvodu stavebno – technického stavu vhodné na asanáciu.

- Objekty rušivé, boli postavené väčšinou v druhej polovici 20. storočia : na Ulici Československej armády č. 14,15,16,4, na Námestí slobody č. 22, na Ulici J. Hašku č. 4,8,12,24, na Ul. Weisseho č. 13, na Komenského ulici č. 6,7, na Ul. J. Gábriša č. 3,5,6,29,190-205, a v blízkosti objektu Považan na Hurbanovej ulici. Tieto objekty architektonickým a výtvarným riešením nekorešponujú s daným historickým prostredím. V mnohých prípadoch nedodržia uličnú čiaru a výrazne narušili parceláciu / Hurbanova ulica /.

Príloha I.6.

G.1.9. Prehľad archeologických nálezísk so stručnou charakteristikou. Nové Mesto nad Váhom príloha I.7.

Topografický opis: Nové Mesto nad Váhom leží v severnej časti považského výbežku Podunajskej nížiny na styku Malých Karpát a Považského podolia. Nadmorská výška v strede Nového Mesta nad Váhom je 195 m. n. m., v chotári 173 - 570 m. n. m.

Geomorfologický vývoj: Oblasť Nového Mesta nad Váhom patrí do Podunajskej nížiny, ktorá začína od Beckovskej brány a pokračuje smerom na juh. Podunajská nížina v oblasti Nového Mesta nad Váhom začínala dostávať svoju podobu koncom neogénu a dotvorená bola behom pleistocénu. Morfologicky študované územie vytvára aluviálna niva Váhu, z ktorej vystupuje výrazný morfologický stupeň staršej terasy relatívnej výšky cca 15 m, ktorý je zložený skoro výlučne zo spraší, len na báze pieskovo-štrkovej akumulácie. A práve na tomto morfologicky výraznom terasovom stupni je vybudovaná celá historická časť Nového Mesta nad Váhom. Geomorfologický vývoj je zastúpený vrstvami z neogénu a kvartér je zastúpený fluviálnymi a eolickými sedimentmi. V intraviláne starého mesta dosahujú značných mocností navážky – miestami až 4m, zložené z prachovito-piesčitých hĺn s množstvom úlomkov stavebného materiálu a rumovísk.

V záujmovom území sa nachádzajú dve zásadne sa líšiace oblasti a to územie starej terasy a druhá oblasť leží v aluviálnej nive. Podstatná časť starého mesta Nového Mesta nad Váhom sa rozkladá na terase. Na základe fyzikálno-mechanických vlastností možno zeminy tvoriace terasový pokryv rozdeliť na navážky, sprašové sedimenty a piesčité štrky. Navážky predstavujú zvyšky muriva, zvyšky starých zrúcaných domov s úlomkami kameňov, pálených tehál a pod. Charakter navážiek sa mení. Mocnosť je rôzna, kolíše od 20% do 50% objemu zeminy.

Osídlenie Nového Mesta nad Váhom

Poloha Nového Mesta nad Váhom na terase dvíhajúcej sa asi 1,5 km od terajšieho pravého brehu Váhu bola veľmi výhodná pre osídlenie už od najstarších dôb. Poukazujú na to viaceré nálezy. Najstaršie pochádzajú z bývalej mnešickej tehelne. Po ohlásení nálezov pri ťažbe tu urobil v r. 1957 Dr. Bárta prieskum pri ktorom boli nájdené kusy uhlíkov a úštepky zo sivého radiolaritu. Na tento prieskum naviazal v r. 1961 – 1963 záchranným výskumom. Tento výskum pozostával z etážovitého očistenia profilu v dĺžke 26 m. Zistil tu pozostatky ohnísk, početný úštepový materiál vo forme retušovaných i neretušovaných čepelí, jadier, listových hrotov, hrotitých úštepov a plochých čepelovitých úštepov vyrobených z pestrofarebných radiolaritov pochádzajúcich z blízkeho okolia. Toto osídlenie datoval do staršej fázy stredného paleolitu (240 000 p. n. l.). Podľa informácie pracovníkov tehelne sa tu našli aj kosti zvierat, v r. 1957 boli múzeu v Novom Meste nad Váhom odovzdané kosti a zuby mamuta z tehelne, miesto nálezu však zostalo neznáme. Dva nálezy kostí z mamuta sú z polohy pri Troch krížoch a spod vinohradov na Čachtickej ceste.

Bohaté nálezy v priestoroch Nového Mesta nad Váhom sú z doby bronzovej – z lužickej kultúry. Najväčším náleziskom lužickej kultúry je priestor dnešného cintorína. Pri kopaní hrobov v r. 1922 boli nájdené črepy z nádob a veľké ohnisko. V r. 1947 tu bol vykonaný výskum, ktorým bolo získaných 12 kusov rôznych nádob a bolo potvrdené, že sa tu v hĺbke 1,5 až 2 m nachádza rozsiahle praveké pohrebisko lužickej kultúry. Sídliisko sa predpokladalo na vážskej terase tiahnucej sa od bývalého starého cintorína k Čachticiam, sledovali sa polohy Samoty, pri Troch krížoch a pozdĺž cesty do Čachtíc. Prvé nálezy pochádzajú z r. 1969 a boli zistené pri výstavbe komplexu Západoslovenských kameňolomov a štrkopieskov. Boli tu viaceré ohniská, črepy, pozostatky obydľí s množstvom mazanice. Na okraji pozemku sa nachádzala časť pece s okrúhrou podlahou s priemerom 132 cm. Klenba bola narušená orbou. V podobe úlomkov hlinených dosák na jednej strane s pozdĺžnym žliabkovaným zdobením bolo zistené pravdepodobne kultové obetné miesto. V r. 1970 boli pri výkope vodovodnej ryhy do Hydínarských závodov zistené pozostatky obydľí a ohnísk, dva prevrtané parožky, štiepaná industria a črepy. Pri výstavbe bytoviek OSP a VÚMA v r. 1971 sa našlo tkáčske závažie a pozostatky obydľí s ohniskami. V objekte pekárni bolo v r. 1972 nájdených 7 tkáčskych závaží, bronzová šipka a črepy. V r. 1979 boli v blízkosti Západoslovenských kameňolomov a štrkopieskov nájdené pozostatky obydľí, ohniská, bronzová ihlica, bronzový gombík a črepy. Pri výstavbe kanalizácie na sídlisku Hájovky bol zistený široký pás čiernej prepálenej hlíny hrubý miestami 1 m, v ktorom sa rysovali pozostatky príbytkov zapustených až do hĺbky 2 m. Tu sa získal nasledujúci archeologický materiál: bronzový náramok, 2 bronzové ihlice, kostené šidlo, fragment cedidla a iná praveká keramika. V strednej časti polohy Samoty boli zistené fragmenty rímskej keramiky. Výskum v južnej časti chotára nepotvrdil, že pôvodné mesto stálo pri Troch krížoch.

Nálezy pri rieke Váh:

V roku 1911 bola zo strany Kočoviec nájdená pri nakladaní piesku okrúhla medená platňa, postupne bolo nájdených ešte ďalších 10 kusov. V roku 1931 boli nájdené ešte dva kusy. Všetky sa stratili až na jeden kus, ktorý odovzdal Dr. Brančík do múzea v Trenčíne. Platne - surovina na spracovanie, mali v priemere veľkosť 45 až 47 cm. V roku 1955 bol na Zelenej vode pri ťažbe štrku nájdený bronzový meč liptovského typu, v roku 1960 ďalší. Oba sú uložené v múzeu v Novom Meste nad Váhom. V roku 1960 bola v porušenom kostrovom hrobe v polohe Rajková zistená slovanská železná sekerka. Druhá bola nájdená pri ťažbe štrku na bagrovisku pri Váhu.

Ammer, V. 1983: Po stopách pravekého človeka v našom meste. Správa uložená v Múzeu v Novom Meste nad Váhom.

A. Pamiatková zóna : Rím. kat. kostol Narodenia Panny Márie v Novom Meste nad Váhom

Dejiny farského Rím. kat. kostola Narodenia Panny Márie začínajú donáciou kráľa Bela IV., ktorou daroval Nové Mesto reholi benediktínov (1263) pravdepodobne so želaním aby tu založili kláštor. Po ich krátkom pôsobení v lokalite, z ktorého sa v architektúre kostola zachovala čiastočne len veža s románskym portálom, po majetkových sporoch benediktínov s korunou získal Nové Mesto s celým okolím poľský šľachtic Stibor zo Stiboric (1388), spojenec a podporovateľ kráľa Žigmunda v Uhorsku (Haberland 2002, s. 10).

Z dokumentácie Mgr. S. Paulusovej

Začiatky stavebného vývoja novomestského kostola vychádzajú z druhotne spracovaných historických prameňov.

Ako dôležitá sa uvádza udalosť odobratia burgenlandského hradu Güssing s benediktínskym kláštorom, ktorý patrilo opátstvu v Pannonhalme, kráľom Ondrejom II. pre účely postavenia pevnosti. V r. 1225 pápež Honorius III. pripomenul kráľovi Ondrejovi, aby splnil sľub Belu III, podľa ktorého mal namiesto zabratého kláštora dať rádu iné miesto, ktoré údajne benediktíni žiadali v Novom Meste nad Váhom. Tento sľub splnil až Ondrejov syn Belo IV. A Belova manželka Mária dala v r. 1263 vyhotoviť k tejto záмене donačnú listinu (Ethey 1926 s.5, Mencl 1933, s. 20, Gábriš 1963, s. 20). V týchto dokumentoch sa síce výslovne nespomína, že benediktínov viaže k Novému Mestu nejaká dávna tradícia, avšak snaha benediktínov získať za zrušený kláštor v Güssingu práve Nové Mesto tento vzťah predpokladá. Nové Mesto bolo totiž od Pannonhalmy pomerne značne vzdialené a navyše zničené tatárskym vpádom. Belo IV. v listine vydané v r. 1253 udelil za hrdinstvo v boji proti Tatárom privilegium slobody svojim verným, ktorí sú usadení v okolí Nového Mesta – „villae nostrae regiae Ujhelly, juxta fluvium Vagh“ (Ethey 1926, s. 5. Gábriš 1968, s. 12). Podľa Gábriša to bolo rozhodne územie „Insula Magna“, takto označené na mape okolia Nového Mesta zo zač. 15. stor., ktorá vyobrazuje rozhraničenie beckovského a čachtického panstva. Bol to ostrov obtočený Váhom, ktorý poskytoval obyvateľom primeranú ochranu. Ďalší ostrov, označený na tejto mape ako „Insula sacra“, sa Belo IV. zaiste už vtedy rozhodol dať benediktínom ako územie okolo kostola (Gábriš 1963, s. 170). Benediktíni tu zrejme boli len na veľmi krátky čas 8 rokov (do r. 1271), potom znovu nakrátko v r. 1273-1275 (Mencl 1933, s. 21). Štefan V. výsady benediktínov zrušil a kostol sa stal súčasťou fary. Pri kostole však pretrvávala jeho zrejme dávna pútnická tradícia, ktorá od tatárskeho vpádu ešte viac vzrástla. Gábriš ho nazýva „votívnym kostolom!“ (Gábriš 1968, s.11n). – známa je gotická socha Madony s dieťaťom zo 14. storočia, ktorá je od reformácie v Koryčanoch na Morave. A na tejto náboženskej tradícii bola v r. 1414 založená aj augustiniánska prepozitúra (Gábriš 1963. s. 171). V listinách z 11. a 12. storočia sa častejšie spomína „monasterium Wag“ alebo územie Vagh, ktoré patrí benediktínskemu opátstvu v Pannonhalme (Gábriš 1963, s. 171). Gábriš ďalej uvádza, že aj keď sa niektorí dejepisci domnievajú, že týmto pomenovaním sa označuje azda kláštor v Diakovciach alebo v Šali, je pravdepodobnejšie, že sa týka Nového Mesta nad Váhom (predchádzajúce dve sa v listinách z tohto obdobia spomínajú svojimi menami „monasterium Saly et Deaki“)(Gábriš 1963, s. 171). O staršom kláštorom využití tohto

miesta svedčí aj zakladacia listina augustiniánskej prepozitúry, v ktorej sa hovorí že zakladateľ (Stibor zo Stiboríc) sa rozhodol kláštor zasvätený úcte slávnej P. Márii znovu – „denuo“ vybudovať (Gábriš 1963, s. 171).

Za najstaršiu zachovanú časť novomeského kostola sa považuje spodné podlažie veže, ktoré na základe kamenosochárskych prvkov západného portálu (stĺpiky s bobuľovou či akantovou hlavicou) datuje do obdobia pred pol. 13. stor., teda predtým, než sa osada dostala do majetku benediktínov (Mencl 1933, s. 20, Mencl 1937, s. 335). Bádatelia (mimo J. Gábriša) skôr usudzujú, že tento románsky kostol bol jednoloďovou stavbou (Mencl 1933, s. 20, Kahounová s. 87n). Gábriš usudzuje aj na základe archeologického výskumu, že išlo o baziliku (Gábriš 1963, 171).

G.1.10. Historická zeleň, záhrady, parky, verejná zeleň, stromoradia, cintoríny.

V pamiatkovej zóne sa nachádza väčšinou nová výsadba zelene, realizovaná počas poslednej rekonštrukcie verejných priestranstiev v rokoch 2000 – 2005/ jednotlivé stromy na námestí, vysádzané ako solitéry v líniiach ulíc/. Výraznejším prvkom je výsadba zelene v blízkosti kaplnky sv. Ondreja v severozápadnom nároží zóny pri Hurbanovej ulici, kde sú vysadené medzi mladšími listnatými a ihličnatými stromami aj dva stromy platanov. Menšie listnaté a ihličnaté stromy tu tvoria kulisu ku kamennému krížu s korpusom, stojaceho juho - západne od kaplnky.

Výraznejšia vysoká zeleň je situovaná okolo farského areálu za opevnením kostola, na parcelách bývalého cintorína, vo farskej záhrade. Sú tu vysadené vzrastlé stromy, medzi ktorými prevažujú ihličnany. Pred vstupom do farského areálu na ulici Gábriša je pod mohutnou lipou situované súsošie Golgoty.

Väčšie zelené zatravnené plochy sa nachádzajú vo svahu medzi ulicami J. Gábriša a Inoveckou ulicou na východnej strane zóny. Tieto plochy sú situované na parcelách prelúk a záhrad vo svahu. Južný nástupný priestor do zóny na južnej strane ulice P. Matejku vedľa farského areálu je upravený ako menší park s novodobou výsadbou na miestach pôvodného toku riečky, bývalého mlyna a zástavby už asanovaných budov medzi areálom kostola a objektmi na ulici Matejku.

Na západnej strane za pamiatkovou zónou, je veľká zelená plocha, ktorú tvorí mestský park – Hurbanove sady, prístupný aj z Hurbanovej ulice. Je výrazným urbanistickým prvkom. Tento sad bol vysadený na plochách pôvodne za asanovaným renesančným opevnením za hranicou historického mesta. Zriadený bol pri panskej kúrii na Hurbanovej ulici č. 11 začiatkom 19. storočia. Park sa zachoval len čiastočne v polohe. Jeho architektúra a dendrologické porasty sú zväčša nové z roku 1927, kedy ho mesto rekultivovalo na Mestský park. Park nezasahuje do pamiatkovej zóny, ale tvorí značnú časť navrhovaného ochranného pásma zóny.

G. 2. Pamiatky histórie, ktoré sa viažu k pamiatkovému územiu

1263 – prvá písomná zmienka o Novom Meste nad Váhom

1388 – udelenie mestských výsad privilegiálnou listinou Žigmunda Luxemburského

1414 – zriadenie Augustiánskej prepozitúry

1419 – vysviacka rímsko – katolíckeho kostola po gotickej prestavbe Stiborovcov

1428 – spustošenie mesta husitskými vojskami

1533 – stalo sa sídlom slúžnovského okresu v rámci Nitrianskej župy

1550 – potvrdenie privilégii Žigmunda Luxemburského Ferdinandom I. - rozšírenie

mestských výsad

- 1559 – spustošenie mesta Turkami
- 1570 – počiatok reformácie v Novom Meste nad Váhom – Ladislav Bánffy, pán Beckovského panstva, sa verejne prihlásil k reformácii a za novomestského prepošta ustanovil evanjelického kňaza
- 1666 - vymenovanie Jakuba Haška za novomestského prepošta – počiatok záverečnej fázy rekatolizácie v Novom Meste nad Váhom
- 1672 - dokončenie barokovej prestavby rímskokatolíckeho kostola Jakubom Haškom
- 1703 - obsadenie mesta Františkom Rákocim II.
- 1784 - posviacka novovystaveného evanjelického kostola
- 1805 - návšteva ruského cára Alexandra po bitke pri Slavkove v novomestskej prepozitúre
- 1897 - založenie Ľudovej banky Júliusom Markovičom
- 1944 - oficiálne priznaný charakter mesta
- 1996 - obnovenie sídla okresu

Významné osobnosti:

V meste sa narodili alebo pôsobili mnohé významné osobnosti. V zozname rodákov sú :

Anička Jurkovičová - jedna z prvých slovenských herečiek

Igor Hrušovský - zakladateľ a hlavný redaktor Považských novín, prvého slovenského regionálneho mesačníka v Uhorsku,

Ján Hrušovský - spisovateľ a novinár,

Peter Pavol Roy – historik a spisovateľ,

Michal Chrástek - prvý tajomník Matice slovenskej,

akademickí maliari - prof. Peter Matejka, Juraj Krén, Peter Ondreička, Ivan Vychlopen,

Tibor Vichta - scenárista a dramaturg,

dr. Vladimír Černušák, CSc. - člen Medzinárodného olympijského výboru a bývalý predseda Slovenského olympijského výboru.

V meste pôsobili aj :

spisovatelia : Ľudmila Podjavorinská, Elena Čepčeková, Dominik Štubňa Zámostský, Alexander Pockody,

Martin Hollý - scenárista a režisér,

veľkí národovci – bratia Markovičovci, Samuel Jurkovič - priekopník myšlienky družstevníctva a zakladateľ prvého gazdovského spolku v Uhorsku,

Ondrej Plachý - evanjelický farár a redaktor Starých dejín literárneho umění,

Jakub Haško - prepošt novomestskej prepozitúry,

dr. Jozef Weisse - rabín,

a mnohí ďalší.

V Pamiatkovej zóne Nové Mesto nad Váhom sú pomenované ulice po niekoľkých z uvedených významných osobností, napr. Ulica Weisseho, Haškova, Gabrišova a pod. Viacerým sú venované pamätné tabule a busty umiestnené v areáli pamiatkovej zóny.

Architektonicko – historické a výtvarné pamiatky:

- v priestore Pamiatkovej zóny Nové Mesto nad Váhom je jednotný informačný systém o architektonicko – historických a výtvarných pamiatkach a pamätihodnostiach, so stručnými popiskami , ako aj pamätnými tabuľami na objektoch :

- pamätná tabuľa s reliéfom Aničky Jurkovičovej na objekte Komenského ulici č. 2,
- pamätná tabuľa venovaná Jozefovi Psotnému a informačná tabuľa o histórii objektu na Námestí Slobody 1/1,
- pamätná tabuľa Michala Chrásteka , nad ktorou je umiestnená jeho busta na Ulici Československej armády , číslo 13,
- pamätná tabuľa venovaná prepoštovi prepozitúry RNDr. Júliusovi Gábrišovi umiestnená na západnej fasáde objektu prepoštstva na Gábrišovej ulici .

Kamenné sochy na podstavcoch na Námestí Slobody :

- Morový stĺp s vrcholovou sochou Panny Márie
- Svätý Florián

Kamenné sochy na podstavcoch pred západnou fasádou prepoštstva:

- kríž s Ukrižovaným a Pannou Máriou – z roku 1877
- súsošie svätej Trojice

na nádvorí farského kostola:

- busta na podstavci Jakuba Haška
- socha na podstavci Panny Márie s dieťaťom

V parku pod farským kostolom :

- busta na podstavci maliara Petra Matejku

G . 3. Vodné plochy, toky na pamiatkovom území.

Pôvodný potok Kamenica / dnes len čitateľný na historických mapách a fotografiách/, obtekal historické jadro zo západnej a južnej strany – v situácii dnešných ulíc Hurbanovej a Hviezdoslavovej. Na tomto toku bol podľa doložených historických fotografií situovaný gáter, pod farským areálom.

Na južnom konci námestia je situovaná novodobá fontána, zahĺbená v dlažbe.

G. 4. Súpis pôvodných názvov hlavných a dôležitých námestí a ulíc:

Súčasný názov	Pôvodný / starší/ názov
Námestie slobody	Stalinovo námestie , Rínok
Námestie Slobody / časť /	Ulica Strechaja
Weisseho ulica	Marxova ulica, Židovská ulica
Haškova ulica	Gottwaldova ulica
Ulica Československej armády	Ulica Červenej armády
Juž. časť pri kostole – Ulica J. Matejku Severná časť – Ulica J. Gábriša	Olbrachtova ulica
Holubyho ulica	Tolstého ulica
Hviezdoslavova ulica - hl. cestný ťah na	Haškova ulica – južná časť, asanované

H. VYHODNOTENIE PAMIATKOVÝCH HODNÔT ÚZEMIA A ZDÔVODNENIE JEHO OCHRANY:

H.1. Vyhodnotenie súčasného stavu územia z hľadiska zachovaných pamiatkových hodnôt pamiatkového fondu.

H. 1.1. Urbanisticko – historické hodnoty kultúrneho dedičstva

- urbanisticky je hodnotné zachovanie šachovnicového systému ulíc vychádzajúceho z obdĺžnikového námestia, ako aj identifikácia bývalej Považskej cesty / stará obchodná cesta/, prechádzajúca cez súčasné ulice Československej armády, Námestie Slobody a Haškovu ulicu,
- ostala čitateľná renesančná zástavba na historických parcelách,
- situovanie farského kostola s prepoštvom na okraji ostrohy svahu, excentricky k zástavbe historického jadra.

H. 1. 2. Architektonicko – historické hodnoty kultúrneho dedičstva:

Architektonický fond v pamiatkovom prostredí tvoria dva typy zástavby : historická a novodobá .

Novodobá zástavba je v niektorých častiach, ako napríklad na ulici Československej armády, nevhodná do pamiatkového územia, nerešpektuje historickú zástavbu, ale sú tu aj objekty súčasnej architektúry postavené na miestach asanovaných historických objektov, ktoré rešpektujú výšku, členenie a rímsy historickej zástavby a zároveň sú priznané ako nová architektúra bez historizujúcich prvkov .

Historickú zástavbu tvoria dva druhy objektov: honosnejšie panské a meštianske budovy a drobnejšie, jednopodlažné objekty vidieckeho charakteru v okrajových častiach pamiatkovej zóny/ hlavne na bočných uliciach/.Honosnejšie meštianske objekty predstavujú okrem objektu Podjavorinského múzea na Námestí slobody, aj budovy renesančného objektu - banky Dexia, nárožný objekt „hudobnej školy“ a objekt Mestského úradu , ako aj viaceré dvojpodlažné pôvodne renesančné a barokové domy na Námestí slobody a ulici Československej armády a Haškovej ulici, niektoré postavené na starších základoch s gotickými pivnicami a parcelách. Samostatné hodnotnejšie stavby predstavujú objekty pri evanjelickom kostole na Komenského ulici a v mieste bývalej židovskej školy na Weisseho ulici a Hurbanovej ulici.

Významnými architektonicko – historickými hodnotami územia je aj zväčša zachovaná stredoveká parcelácia aj so stredovekými pivnicami, zahrnutými do renesančnej a barokovej zástavby, ako aj predpoklad ich situovania na miestach prelúk, hlavne na námestí.

H.1. 3. Urbanisticko – krajinárskych hodnôt kultúrneho dedičstva.

Pamiatkové územie pamiatkovej zóny je situované do krajinárskeho prostredia obkoleseného pohoriami Bielych a Malých Karpát so zmiešaným lesným porastom a riekou Váh na východnej strane sídla. Celá pamiatková zóna je situovaná na historicky a archeologicky hodnotnom a bohatom území vyvýšenej terasy so samostatným archeologicky hodnotným komplexom farského areálu s príkostoným cintorínom. Táto terasa determinuje tvar Ulice J. Gábriša a Inoveckej ulice pod ňou.

Prírodné prostredie dopĺňa mestský park pôvodne z 19. storočia vysadený za hradbami vedľa kúrie a v súčasnosti tvoriaci zelenú kulisu a oddychový priestor za hranicou zóny na západnej strane. Výrazný nástupný priestor do centra mesta a pamiatkovej zóny parkového charakteru je v okolí farského areálu na juhovýchodnom svahu terasy.

H.1.4. Umelecko – historické hodnoty územia.:

Umelecko – historické hodnoty územia tvoria umelecko – historické, remeselné a architektonicko – výtvarné prvky zachované na fasádach prevažnej väčšiny objektov a vo výtvarnom riešení drevených okenných rámov a dverí niektorých objektov, štukových výzdob fasád, ako aj drobná architektúra, archeologické nálezy a náleziská. Významnú historickú hodnotu majú gotické suterény a vývojovo mladšie suterény, zistené pod viacerými objektmi na námestí a priľahlých ulíc.

Ťažiskovými výtvarnými a umelecko – historickými prvkami v pamiatkovej zóne sú objekty drobnej architektúry – kamenné sochy na stĺpoch a súsošiach, ktoré sú rozmiestnené na celom území pamiatkovej zóny: kríž s korpusom pri kaplnke sv. Ondreja, socha sv. Jána Nepomuckého predsadená pred severnou fasádou kaplnky sv. Ondreja, sochy sv. Floriána a Morový stĺp s vrcholovou sochou Panny Márie na Námestí Slobody, súsošie Golgoty pred farským areálom. Pred budovou prepoštvstva sú umiestnené kamenné sochy kríž s Ukrižovaným a Pannou Máriou a súsošie svätej Trojice postavené vedľa fasády prepoštvstva. Na západnej fasáde prepoštvstva je umiestnená pamätná tabuľa Júliusa Gábriša, prepošta prepozitúry. Socha Panny Márie s dieťaťom na podstavci a socha sv. Jána Nepomuckého na podstavci sú situované na nádvorí farského kostola, ako aj viacero barokových kamenných náhrobkov a krížov na parcelách bývalého cintorína.

Veľký potenciál sa skrýva v neobjavených a neodkrytých umelecko – historických a výtvarných prvkoch na fasádach jednotlivých národných kultúrnych pamiatkach a v neobjavených archeologických nálezoch.

H 1.5. Hodnoty archeologických nálezísk pamiatkového územia.

Archeologické nálezy z pamiatkového územia a územia blízkeho okolia mesta majú celospoločenský význam, pri získavaní informácií a dokladov o osídľovaní a vývoji územia nie len v tejto časti Považia, ale aj v rámci celého Slovenska. Archeologické nálezy prispievajú k zvyšovaniu pamiatkovej a historickej hodnoty pamiatkového územia. Z histórie mesta treba uviesť, že Nové Mesto nad Váhom patrí medzi významné stredoveké mestá a zároveň sa radí aj k archeologickým náleziskám. Archeologické výskumy v meste, realizované pri rôznych stavebných úpravách a iných akciách, priniesli množstvo nálezov. Dokumentujú staršiu, mladšiu i neskorú dobu kamennú, mladšiu dobu bronzovú, lužické popolnicové pohrebisko i sídlisko, dobu rímsku a slovanské osídlenie. Zastúpenie v tomto prostredí má však i obdobie 10. – 11. storočia a osídlenie pokračuje až do súčasnosti.

Nálezy z hliniska bývalej mnešickej tehelne svedčia o cyklickom osídľovaní v období stredného paleolitu (240 000 p. n. l.). Nachádza sa tu najstaršie slovenské paleolitické sídlisko so superpozíciou piatich nálezových polôh z okruhu clactonienskej industrie, dvoma fázami mousteriénu a pamiatkami szeletieniu a gravettieniu. V literatúre je spomínané eneolitické sídlisko s kanelovanou keramikou, ktorého poloha však nie je bližšie špecifikovaná. Bohaté nálezy z Nového Mesta nad Váhom sú z doby bronzovej – z obdobia lužickej kultúry. Najväčším náleziskom lužickej kultúry je priestor dnešného cintorína. Sídliskový charakter tejto kultúry mali nálezy z polohy Modlenické pole, Tri kríže a na sídlisku Hájovky. Pri ťažbe štrku boli na Zelenej vode nájdené dva bronzové meče liptovského typu. Zo strany od Kočoviec sa pri nakladaní piesku objavili okrúhle medené platne ako surovina na ďalšie spracovanie. Všetky sa až na jeden kus, ktorý bol odovzdaný do múzea v Trenčíne, stratili. V strednej časti polohy Samoty boli zistené fragmenty rímskej keramiky a z polí v okolí mesta pochádzajú rímske mince z 1. polovice 4. storočia. Pri Gilanskom mlyne sa dá uvažovať o existencii sídliska z prechodu obdobia halštatu do laténu, v rímskom období a z tejto polohy pochádzajú aj nálezy z 15. – 16. storočia. Z Rajkovej ulice pochádza nález železnej sekery z porušeného kostrového hrobu z konca 8. – 9. storočia. Druhá sekerka bola nájdená pri ťažbe štrku na bagrovisku pri Váhu. Z neznámej polohy pochádza kopija s tuľajkou a listovitá strelka datované do 9. – 10. storočia. Na svahoch výbežkov Bielych Karpát v bližšie neurčenej polohe bolo povrchovým výskumom zistené sídlisko z 9. – 10. storočia. V literatúre je spomínané slovanské hradisko z 9. – 10. storočia, zatiaľ bez bližšieho určenia. Z mnešickej tehelne pochádzajú aj sídliskové vrstvy z 9. – 10. a 11. - 12. storočia. Bohaté slovanské nálezy dokladajú nepretržité osídlenie tohto priestoru, ktoré pokračuje založením trhovej osady, neskôr tridsiatkovej stanice, ktorá sa postupom času vyvinula na poddanské mesto opevnené priekopou a palisádami s bránami. Výskum v južnej časti mesta nepotvrdil, že pôvodné mesto stálo pri Troch krížoch. V roku 1430 dáva Stibor II. opevniť hradbou mesto. Zrejme až do konca 16. storočia je počet kamenných domov minimálny, až renesancia je prvou veľkou stavebnou etapou v kameni, ktorá však neporušila charakter gotického jadra mesta. V objekte na Hurbanovej ulici číslo 11 boli identifikované stavebné časti, ktoré sa dotýkajú renesančného hradobného systému okolo mesta. Múry mestského opevnenia stratili svoj obranný strategický význam už v 18. storočí, ako posledné boli pravdepodobne likvidované bašty mestského opevnenia. Západná hranolová bašta bola stavebne pojatá do novej panskej kúrie.

Pamiatkové územie pamiatkovej zóny v Novom Meste nad Váhom je bohaté predovšetkým na nálezy z obdobia stredoveku až po súčasnosť, hoci vzhľadom k polohe pamiatkovej zóny Nového Mesta nad Váhom možno predpokladať i osídlenie staršieho charakteru.

Archeologické nálezy z pamiatkového územia Nového Mesta nad Váhom:

a/ Kostol Narodenia Panny Márie a celý priestor prepoštstva je okrem historickej, architektonickej a umeleckej hodnoty významnou archeologickou pamiatkou objasňujúcou stopy po najstaršej sakrálnej stavbe na mieste dnešného kostola, v súčasnosti datovanej do 13. storočia. Doterajšie poznatky o stavebno – historickom vývoji objektu kostola sa opierajú predovšetkým o dostupné písomné pramene, v ktorých sa uvádza, že pôvodný kostol bol románsky a zachovala sa z neho len spodná časť veže s románskym kamenným ústupkovým portálom a fragment valcového stĺpika s reliéfnymi stojacimi levmi po obvode, datovaný do obdobia okolo polovice 13. storočia.

Bádatelia (mimo J. Gábriša) usudzujú, že tento románsky kostol bol jednodňovou stavbou (Mencl 1933, s. 20, Kahounová s. 87). Gábriš usudzuje aj na základe

archeologického výskumu, že išlo o baziliku (Gábriš 1963, 171). Dispozícia kostola ako bazilikálneho trojlodia sa javí logickejšou aj podľa výskumu S. Paulusovej (2005), ktorá datovanie najstaršej stavebnej fázy zatiaľ ponecháva v období pred pol. 13. storočia. V roku 2005 bola v SZ interiérovom rohu románskeho kostola odkrytá pec nezistenej funkcie datovaná do 14. – 15. stor., položená na jeho murivách. Pred západným vstupom do kostola boli odkryté murivá krypty, archeologicky nedatované. Na základe výsledkov architektonicko – historického výskumu (Paulusová 2005) sú základy muriva obopínajúceho kryptu datované cca do 15. storočia, v tomto období mohlo ísť o objekt fortifikačného charakteru, ďalšou identifikovanou stavebnou etapou spojenou s murivom krypty je cca 17. storočie, kedy tento priestor bol pravdepodobne stále súčasťou fortifikácie s funkciou komunikácie a konečná úprava tohto objektu na kryptu je datovaná do 19. storočia. Rakvy nachádzajúce sa v krypte pochádzajú z prvej štvrtiny 19. storočia. Sú datované bronzovou mincou Františka I. Zásyp krypty obsahoval keramiky a drobné predmety (mince, strelky kuší) datované do 15. – 16. storočia.

b/ Nálezy na Námestí Slobody reprezentujú predovšetkým sídliskové objekty z obdobia stredoveku a novoveku. V pivničných priestoroch múzea bola v sonde zo skúšobných geologických vrtov zachytená sídlisková vrstva datovaná črepmi do 10. – 11. storočia, prevažná časť materiálu zo sond pochádza z 16. – 19. storočia. V jednej zo sond bol nájdený kremencový úštep patriaci pravdepodobne do neolitu. Pozoruhodný je nález železného meča datovaný do 16. – 17. storočia zo sondy na severnej strane múzea na ploche susednej parcely. Z juhovýchodnej časti námestia pochádzajú nálezy ľudských kostier spolu so stredovekou glazovanou keramikou.

c/ S historickou časťou mesta, teda s priestorom pamiatkovej zóny Nového Mesta nad Váhom sa spájajú predstavy o rozsiahlych podzemných priestoroch a komunikáciách medzi nimi. Avšak správy z prieskumnej činnosti týchto priestorov sú viac menej veľmi stručné, neúplné a bez kartografického zobrazenia. Existencia podzemných priestorov spomínaná v správach sa spája s historickým jadrom – s ulicami Haškovej, Štefánikovej, Sládkovičovej, s pivnicami prepoštskej prepozitúry a s polohou súčasného cintorína až k polohe Tri kríže. Z výsledkov výskumu podzemných priestorov možno povedať, že podzemné priestory pod historickou časťou mesta existujú a možno ich rozdeliť na skladové – hospodárske „objekty“ – teda pivničné priestory a fortifikačné chodby a priestory, ktoré boli vybudované za obranným účelom. O priebehu fortifikačných chodieb sa nemožno bližšie vyjadriť, pretože žiaden archívny materiál ich kartograficky nezobrazuje a ich terajšie štúdium je prakticky nemožné. Boli vybudované skôr ako pivnice a keď stratili svoj účel pomaly zanikli. Z tohto druhu podzemných priestorov sa doteraz podarilo identifikovať fragment chodby z južnej strany Weisseho ulice. Skladové – pivničné priestory sa podľa výskumov nachádzajú resp. nachádzali pod takmer každým domom v historickej časti. Pri budovaní pivníc bola zachovaná zásada, že pod priečelím domu bola pivnica najširšia a pod zvyšnou časťou domu sa zužovala. Pivničné priestory sú buď jednoduché siahajúce do hĺbky 3 m, zložitejšie jedno až dvojposchodové. Maximálna hĺbka pivničných priestorov dosahuje hĺbku 6 m. Ich strop je spevnený kamennou alebo tehlovou klenbou, strop najspodnejších pivničných priestorov nie je spevnený obmurovkou, čo spôsobuje, že tento priestor je už zavalený alebo čiastočne zavalený.

I. PRÍLOHY K URBANISTICKO - HISTORICKÉMU VÝSKUMU

I. 1 . Nehnutel'né národné kultúrne pamiatky:

č. ÚZPF:	Názov objektu	Adresa	Parcelné číslo	poznámka
1265/0	Meštiansky dom	Námestie Slobody 1	4410, 4411	Pamätný dom robotníckeho hnutia Objekt znovuzapísaný na základe rozhodnutia MK

				SR č. MK – 924/93-32 z 18.5.93
1273/0	Dom meštiansky	Námestie Slobody 4	4406	
1274/0	Meštiansky dom	Námestie Slobody 16	4428, 4430-4432	V evidencii chýba parcelné číslo 4429
1275/1	veža v mestskom opevnení	Hurbanova ulica 2	1908,4068,4069	
1277/1-5	Kostol s areálom			
1277/1	Farský kostol r. k. P.M. Narodenia	Ulica J. Gábriša	1	
1277/2	Opevnenie kostola	Ulica J. Gábriša	2	
1277/3	Prepoštský palác	Ulica J. Gábriša	3	
1277/4	Súsošie Golgota	Ulica J. Gábriša	9	
1277/5	Socha P.M. s dieťaťom	Nádvorie kostola	2	
1279/0	Morový stĺp P.M. s dieťaťom	Námestie Slobody	4420	
1281/0	Kaplnka sv. Ondreja	Čsl. armády	4020	Pri mestských hradbách
1283/0	Socha sv. Floriána	Námestie Slobody	4417	
2526/0	Bývalá evanjelická škola	Komenského ulica 2	4413	
2527/0	Dom meštiansky	Komenského 3	4412	

I.2. Objekty navrhované na zápis do ÚZPF:

Objekt, funkcia	Adresa	Parc. číslo	Pozn.
Hudobná škola?	Nám Slobody č. 22,23,24 - podnet na zápis 26.7.2005	4366	Renesancia, gotické pivnice, 19.stor,
Socha Nepomuckého	J. Ul. Československej armády	4019 / 1	18. stor.

I.3. Objekty vytipované na zápis do ÚZPF:

Objekt, funkcia	Adresa	Parc. číslo	Pozn.
Bývanie	Ul. P. Matejku, č. 9/35 a 10/36	4457	Historizmus, secesia
Bývanie	Ul. P. Matejku, č. 11/37	4455	Secesia
Náročný	Ul. Československej armády 13	211 / 1, 2	zač. 20.stor
Príkostolný cintorín	J. Gábriša , okolo farského kostola	2	Od stredoveku
Náhrobníky	J. Gábriša , okolo farského kostola	2	Od 18.stor.

I.4. Objekty dotvárajúce historické prostredie:

Objekt, funkcia	Adresa	Parc. číslo	Pozn.
Kaplnka sv. Ondreja	Ul. Československej armády č. 14	4019	Barok
Kríž s korpusom	Ul. Československej armády	4019	
Polyfunkčný objekt	Ul. Československej armády č. 13		19./20.stor.
Polyfunkčný objekt	Ul. Československej armády č. 10/72	4021-22	Secesia
Sporiteľňa	Ul. Československej armády č. 9	4023	19.storočie
Polyfunkčný objekt	Ul. Československej armády č. 8 / 70	4024	19.storočie a staršie pivnice
Polyfunkčný objekt	Ul. Československej armády č. 6	4029	Barok a klasicizmus
Polyfunkčný objekt	Ul. Československej armády č.17/29	177	Historizmus
Polyfunkčný objekt	Ul. Československej armády č. 18 / 80	176 / 2, 3	Secesia
Polyfunkčný objekt	Ul. Československej armády č. 5 / 67	4030	Historizmus a nová fasáda
Polyfunkčný objekt	Ul. Československej armády č. 1	4036	Historizmus
Polyfunkčný objekt	Ul. Československej armády č. 19 / 81	174	1.1/2 20. stor. nevhodná úprava fasády
Polyfunkčný objekt	Ul. Československej armády č. 20 / 82	173	1.1/2 20. stor. , nevhodná úprava fasády
Polyfunkčný objekt	Ul. Československej armády č. 21 / 83	172	1.1/2 20. stor. , nevhodná úprava fasády
Polyfunkčný objekt	Ul. Československej armády č. 22	171	19. stor. , nevhodná úprava fasády
Polyfunkčný objekt	Námestie Slobody č. 8 / 7	170	19. stor.
Obchod	Námestie Slobody č. 11 / 10	157	19. stor.
Polyfunkčný objekt	Námestie Slobody č. 14 / 13	4425	19. stor.
Polyfunkčný objekt	Námestie Slobody č. 15 / 14	4426	Renesancia, barok /?/
Polyfunkčný objekt	Námestie Slobody č. 18 / 16	4426	Secesia, 19./20. stor.

Byty	Námestie Slobody č. 19	4437	17. stor. a historizujúca fasáda
Bez využitia	Námestie Slobody č. 20	4447	19. / 20. stor.
Polyfunkčný objekt	Námestie Slobody č. 2 / 2	4409	historizmus
Polyfunkčný objekt	Námestie Slobody č. 7 / 6	4403	Renesancia, barok
Polyfunkčný	Námestie Slobody č. 13 / 12	4424	Barok, suterény 15.stor., nevhodne prefasádovaný nutné obnoviť fasádu.
Polyfunkčný objekt	Ul. J. Hašku č. 10 / 791	4470	19. stor., sýpka vo dvore
Poist'ovňa ALIANZ	Ul. J. Hašku č. 2	4481	historizmus
Polyfunkčný objekt	Ul. J. Hašku č. 23	4362	Zač. 20. stor.
Polyfunkčný objekt	Ul. J. Hašku č. 22 / 803	4362	Zač. 20. stor.
Polyfunkčný objekt	Ul. J. Hašku č. 19	4359	Historizmus
Polyfunkčný objekt	Ul. Weisseho č. 9	4044/5, 4045/3	Historizmus
Polyfunkčný objekt	Ul. Weisseho č. 11 / 325	4042	19./20. stor.
Bez využitia	Ul. Komenského č. 10 / 781	4377	Zač. 20stor.
Bez využitia	Ul. Komenského č. 11 / 782	4378	19./20. stor.
Kostol ev.a.v.	Ul. Komenského	4382/2	1783-84 a funkcionaliz mus
Bývanie	Ul. J. Gábriša č. 1 / 38	4438	19./20. stor.
Obchod	Ul. J. Gábriša č. 20 / 59	10	19. stor.
Bývanie	Ul. J. Gábriša č. 19/ 58	11	19. stor.
Sklad	Ul. J. Gábriša / Nám. Slobody č. 12/	4423	19. stor., nevhodná úprava otvorov
Obchod	Ul. J. Gábriša č./ Nám. Slobody 10/11/ - spojovacia ulica	167	19. stor.
Obchod	Ul. J. Gábriša č. 22 / 2145	144	19. stor.
Bývanie	Ul. J. Gábriša č. 15 / 53	141	19. stor.
Výroba	Ul. J. Gábriša č. 12 / 50	128, 130	½ 19. stor.
Bývanie	Ul. J. Gábriša č. 7	187	19. stor.
Sála Svedkovia Jehovovi	Ul. J. Gábriša č. 8	189	19. stor.
Obchod	Ul. J. Gábriša č. 11 / 48	122	19./20. stor.
Bez využitia	Ul. J. Gábriša č.	120	19./20. stor.
Bývanie	Ul. J. Matejku č. 4 / 30, 3	4467,4463, 4464,	Barok , fasáda 19. stor.
Bývanie	Ul. J. Matejku č. 5 / 31	4462	19. stor.
Bývanie	Ul. J. Matejku č. 7 / 33	4460	19. stor.
Bývanie	Ul. J. Matejku č. 8 / 34	4458	19. stor.
Polyfunkčný	Ul. Palkovičova č. 5	4448, 4449	2 ½ 18. stor. a renesančné pivnice
Polyfunkčný	Ul. Palkovičova č. 1	4441	19. stor.

Bez určenia	Ul. Hurbanova č. 24 / 767	4352	19. stor.
Polyfunkčný	Ul. Hurbanova č. 21	4388	Zač. 20. stor.
Polyfunkčný	Ul. Hurbanova č. 17 / 760	4044	19. stor.
Pohostinstvo	Ul. Hurbanova č. 16 / 759	4028	Historizmus a secesia
Kríž s Ukrižovaným a P. Máriou	Ulica J. Gábriša , pred budovou prepoštstva		1877
Súsošie sv. Trojice	Ulica J. Gábriša, pred budovou prepoštstva		
Busta s podstavcom Jakub Haško	Nádvorie farského r.k. kostola	2	
socha sv. J. Nepomuckého	Nádvorie farského r.k. kostola	2	18./19. stor.?
Busta s podstavcom Maliar – Peter Matejka	Park pod farským kostolom, Ul. P. Matejku		20.stor.

I.5. Objekty, ktoré nie sú v pamiatkovom prostredí rušivé:

Objekt, funkcia	Adresa	Parc. číslo	Pozn.
Polyfunkčný	Ul. Československej armády č. 7	4026	2 ½ 20.stor.
Obchod	Ul. Československej armády č. 2 / 65	4035/1	19. stor.
Sporiteľňa	Ul. Československej armády č. 9	4023	20. stor.
Polyfunkčný	Námestie Slobody č. 9 / 2491	169	2 ½ 20. stor.
Reštaurácia	Námestie Slobody č. 10	159	19. stor., nová fasáda
Polyfunkčný	Námestie Slobody č. 12 / 11	4423	18./19. stor. nová fasáda
Polyfunkčný	Námestie Slobody č. 21 / 19	4445	1 ½ 20. stor.
Polyfunkčný	Námestie Slobody č. 6 / 5	4405	Pôvodne renesančný, historizujúca fasáda
Sporiteľňa	Námestie Slobody č. 22	4444. 4443	1986, plochá aj sedlová strecha
Polyfunkčný	Námestie Slobody č. 25 / 2470	4420/ 2,3	21. stor. presklené
Polyfunkčný	Ul. J. Hašku č. 7	4474	19. stor. nová fasáda
Polyfunkčný	Ul. J. Hašku č. 6 / 787	4476	20. stor.
Polyfunkčný	Ul. J. Hašku č. 5 / 786	4478	19. stor., nová fasáda
Polyfunkčný	Ul. J. Hašku č. 3 / 784	4480	19. stor.
Polyfunkčný	Ul. J. Hašku č. 21/ 802	4361	30te roky 20. stor.
Polyfunkčný	Ul. J. Hašku č. 20 / 801	4360	30te roky 20.stor.

Banka	Ul. Weisseho č. 16	402 /3 , 4	20./21. storočie
Obchod	Ul. Weisseho č. 15	4037/1,2	19. storočie
Polyfunkčný	Ul. Weisseho č. 14	4037/3	21. stor.
Polyfunkčný	Ul. Weisseho č. 10	4043	19./20.stor.
Bývanie	Ul. Komenského č. 16 / 2318	4412/2	20./21.stor.
Bývanie	Ul. Komenského č. 8 / 779	4373	19./20. stor.
Polyfunkčný	Ul. Komenského č. 9	4375	19./20.stor.
Evanjelická fara	Ul. Komenského č. 1 /773	4367, 4382 / 1	19.stor.
Polyfunkčný	Ul. J. Gábriša č. 18 / 57	163	1 ½ 20.stor.
Bez využitia	Ul. J. Gábriša č. Nám. Slobody 14	4425	1 ½ 20. stor.
Bez využitia	Ul. J. Gábriša č. 2437/24	133/1,2, 135/1,2	21. stor.
Bývanie	Ul. J. Gábriša č. 2	126/ 2	Zač. 21. stor.
Polyfunkčný	Ul. J. Gábriša č. 10 A / 2535	119	2 ½ 20. stor.
Bývanie	Ul. J. Matejku č. 6 / 32	4461	1 ½ 20.stor. , dvojpodlažné gotické pivnice
Polyfunkčný	Ul. Palkovičova č. 2064/4	4450	2 ½ 20.stor.
Polyfunkčný	Ul. Palkovičova č. 3 / 25	4439	1 ½ 20.stor.
Obchod	Ul. Hurbanova č. 772/29	4357 / 2	20. stor. , Považan a šport
Bývanie	Ul. Hurbanova č. 20	4395	20.stor.
Bývanie	Ul. Hviezdoslavova č. 1 / 27	4465	1 ½ 20. stor.
Polyfunkčný	Ul. Inovecká č. 8 /1319	124	Koniec 20.stor.
Bývanie	Ul. Inovecká č. 5 / 1316	139	20. stor.
Bývanie	Ul. Inovecká č. 4 / 1315	148	20. stor.
Bývanie	Ul. Inovecká č. 2 / 1313	159/1,2	20. stor.
Bytový dom	Ul. Inovecká č. 9 / 1306	15 / 2	20. stor.

I.6. Objekty, ktoré sú v pamiatkovom prostredí rušivé:

Objekt, funkcia	Adresa	Parc. číslo	Pozn.
Polyfunkčný	Ul. Československej armády č. 14	209, 210	2 ½ 20.stor. , plochá strecha
Polyfunkčný	Ul. Československej armády č. 15	183	2 ½ 20. stor. , plochá strecha
Polyfunkčný	Ul. Československej armády č. 16 /78	176	2 ½ 20. stor. , plochá strecha
Banka	Ul. Československej armády č. 4		2 ½ 20.stor.
Polyfunkčný	Ul. J. Hašku č. 9 / 790	4472	
Polyfunkčný	Ul. J. Hašku č. 8 / 789	4473	Vo dvore objektu č. 9
Polyfunkčný	Ul. J. Hašku č. 4 / 785	4479	18./19.stor.

Polyfunkčný	Ul. J. Hašku č. 24	4465	historizmus
Polyfunkčný	Ul. Weisseho č. 12	4041	½ 20 stor., plochá strecha
Polyfunkčný	Ul. Weisseho č. 13	4040	½ 20. stor., plochá strecha
Bez využitia	Ul. Komenského č. 7 / 778	4371	Na asanáciu
Bývanie	Ul. Komenského č. 6 / 777	4367, 4368, 4369 4370	na asanáciu
Sklad	Ul. J. Gábriša č. 6370	164/2	2 ½ 20. stor.
Bývanie	Ul. J. Gábriša č. 3 / 40	4427	19./20. stor.
Bez využitia	Ul. J. Gábriša č. 55/17	152	18./19. stor. narušená statika, asanácia ZAMERAŤ !
Bez využitia	Ul. J. Gábriša č. 29 / 54	148	18./19. stor. narušená statika, asanácia ZAMERAŤ !
Múr kamenný a obchody	Ul. J. Gábriša	176	Koniec 20. stor.
Bývanie	Ul. J. Gábriša č. 5	181	2 ½ 20. stor. pultová a plochá strecha
Bývanie	Ul. J. Gábriša č. 2243/9	125/1,3	2 ½ 20.stor., bez dodržania uličnej čiary
Bývanie	Ul. J. Gábriša č. 6 / 42	185	2 ½ 20.stor., plochá strecha
Garáže	Ul. J. Gábriša č. 190 - 205	190-207	20.stor.
Dom gazdovský /zelený/	Ul. Hurbanova č. 769	4354	20.stor.
Polyfunkčný	Ul. Inovecká č. 9 /6246	117/1,2,3,	20.stor.
Squash hala	Ul. Inovecká č. 22 / 2409	127	21. stor.
Bývanie	Ul. Inovecká č. 7 / 1318	137	20. stor.
Garáž	Ul. Inovecká č. 6	138 / 4	20. stor.
Polyfunkčný	Ul. Inovecká č. 3 / 1314	156	20. stor.
Bývanie	Ul. Inovecká č. 1 / 1312	161	20. stor.
Bývanie	Ul. Inovecká č. 10 / 1307	14	20. stor.
Garáž	Ul. Inovecká č. 8	17/2-7	20.stor.

I. 7. Archeologické náleziská v pamiatkovej zóne

Ozn.	Názov arch.lokality	Miesto	Nález
1PZ	Kostol Narodenia Panny Márie	Exteriér kostola	Sakrálny objekt 13. storočia, krypta hroby, nálezy – 14. -16.

			storočie, 1. štvrtina 19. storočia
2 PZ	Múzeum	Námestie Slobody	Úštep pp. neolit, keramika 10. – 11., nálezy prevažne 16. – 19. storočie
3 PZ	Múzeum	Námestie Slobody	Kamenné murivo v 2-och úrovniach – stredoveké a renesančné (sonda XIII)
4 PZ	Múzeum, S prieluka	Námestie Slobody	Meč 16. - 17. storočie
5 PZ	Námestie	Námestie Slobody	Stredoveká keramika, hroby

Prílohy k historickému výskumu:

Príloha 1

Najstaršia pečať Nového Mesta nad Váhom z polovice 15. storočia
Pečať Nového Mesta nad Váhom zo 17. storočia
Súčasný erb

Príloha 2

Cesty v 15. – 18. storočí, v Novom Meste nad Váhom tridsiatková stanica

Príloha 3

Lazarova mapa Uhorska z roku 1528

Príloha 4

Veduta Nového Mesta nad Váhom z roku 1681

Príloha 5

1. vojenské mapovanie, 1782-1784, výrez z mapy č. IX-IV.

Príloha 6

2. vojenské mapovanie, 1837, výrez z mapy č. XXVII-39.

Príloha 7

3. vojenské mapovanie, 1975-1884, výrez z mapy č. 10-XVII a č. 10-XVIII.

Príloha 8

Fotografie zo zbierky fotografií Pamiatkového úradu SR Bratislava:
Nádasdyho dom, Marxova ul., demolácia pod kostolom, Olbrachtova ul. 37 v roku 1976
Ulica pod kostolom, Ulica s kaplnkou po roku 1920

Príloha 9

Pohľadnice zo zbierky pohľadníc Pamiatkového úradu SR Bratislava:

Pohľady na mesto

Príloha 10

Pohľadnice zo zbierky pohľadníc Pamiatkového úradu SR Bratislava:
Námestie a ulice

Príloha 11

Pohľadnice zo zbierky pohľadníc Pamiatkového úradu SR Bratislava:
Sakrálne objekty: reprodukcia – Bottka Miklós 1914, Evanjelický kostol, Kaplnka sv. Ondreja, Prepošstvo, Rímskokatolícky kostol exteriér, interiér, Synagóga

Príloha 12

Pohľadnice zo zbierky pohľadníc Pamiatkového úradu SR Bratislava:
Vodná pila pod kostolom

II. NÁVRH ZÁSAD OCHRANY, OBNOVY A PREZENTÁCIE HODNÔT PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

Podľa vyhlášky MK SR č. 16/2002 platnej od 01.02.2003, ktorou sa vykonáva zákon o ochrane pamiatkového fondu §7 odseku 6, návrh zásad ochrany, obnovy a prezentácie hodnôt územia obsahuje najmä požiadavky:

- a.) na primerané funkčné využitie územia rešpektujúce hodnoty územia a pamiatok nachádzajúcich sa na tomto území,
- b.) na zachovanie, údržbu a regeneráciu historického pôdorysu vo vzťahu k pamiatkam a hodnotám územia
- c.) na zachovanie hodnotnej objektovej skladby
- d.) na zachovanie výškového a hmotovo – priestorového usporiadania objektov

- e.) na zachovanie prvkov uličného interiéru a uličného parteru
- f.) na zachovanie charakteristických pohľadov a priehľadov
- g.) na zachovanie siluety a panorámy
- h.) na zachovanie a prezentáciu prípadných archeologických nálezísk a na ich začlenenie do organizmu sídla alebo územia
- i.) na zachovanie, ochranu a regeneráciu historickej zelene a ďalších kultúrnych a prírodných hodnôt územia
- j.) na návrh opatrení na záchranu, obnovu a vhodné funkčné využitie pamiatkového územia, najmä návrh na prípadnú zmenu ochrany alebo rozšírenie ochrany územia
- k.) na grafické zobrazenie návrhu, obnovy a prezentácie hodnôt územia obsahuje textovú a grafickú časť a fotodokumentáciu.

OBSAH:

TEXTOVÁ ČASŤ:

A. VSTUPNÉ ÚDAJE

- A . 1 . Zhodnotenie súčasného stavu využitia pamiatkového územia:
- A . 2. Stav technickej infraštruktúry a jej zariadení.

B. VYHODNOTENIE ÚZEMIA Z HĽADISKA PAMIATKOVÝCH HODNÔT

C. ZÁSADY OCHRANY, OBNOVY A PREZENTÁCIE HODNÔT PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

- C. 1. Hlavné zásady urbanisticko – architektonického riešenia pamiatkového územia:
- C. 1.1. Zachovanie a ochrana /prípadne rehabilitácia narušenej/ historickej pôdorysnej schémy verejných priestranstiev, námestí a hlavných a vedľajších uličných priestorov.
- C.1.2. Zachovanie, ochrana a prezentácia systému opevnenia
- C.1.3. Zachovanie, ochrana historickej parcelácie a rehabilitácia narušenej parcelácie
- C.1.4. Zachovanie a ochrana historických dominánt a kompozície výškového zónovania sídla
- C.1.5. Princípy ochrany siluety, panorámy územia v kontexte s krajinou a pohľadových uhlov z jednotlivých dôležitých priestorov pre pamiatkové územie
- C.1.6. Zachovanie a ochrana strešnej roviny ako piatej fasády, komínov a iných prvkov pri využívaní podkroví
- C.1.7. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE OBJEKTOVEJ SKLADBY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA
- C.1.7.1. Požiadavky na spracovanie prípravnej a projektovej dokumentácie
- C.1.7.2. Ochrana charakteru tradičnej skladby zástavby
- C.1.8. OCHRANA TYPICKÝCH PRVKOV ÚZEMIA
- C.1.8.1. Zásady nasvetlenia historických priestorov a budov, slávnostné a príležitostné osvetlenie, nutné komunikačné osvetlenie
- C.1.9. ZÁSADY DIFERENCOVANÉHO PRÍSTUPU PRI OCHRANNE, OBNOVE A ÚDRŽBE OBJEKTOV NA PAMIATKOVOM ÚZEMÍ PRE:
- C.1.9.1. Objekty NhNKP,
- C.1.9.2. Objekty navrhnuté na zápis do ÚZPF
- C.1.9.3. Objekty vytipované na zápis do ÚZPF
- C.1.9.4. Objekty dotvárajúce historické prostredie

- C.1.9.5. Objekty, ktoré nie sú v historickom prostredí rušivé
- C.1.9.6. Objekty, ktoré sú v prostredí rušivé, vrátane objektov hospodárskeho charakteru
- C.1.10. Rezervné plochy a plochy po asanácii objektov
- C.1.11. Zásady zachovania ochrany, obnovy a údržby umelecko historických a výtvarných hodnôt drobnej architektúry a výtvarných diel dotvárajúcich prostredie pamiatkového územia
- C.1.12. Zásady zachovania, ochrany, údržby a prezentácie archeologických nálezisk a nálezov
- C.1.13. Zásady zachovania, ochrany, obnovy a údržby historickej zelene / parkov, záhrad stromoradií
- C.1.14. Požiadavky na primerané funkčné využitie územia rešpektujúce hodnoty územia a pamiatok, nachádzajúcich sa v tomto území
- C.1.15. Zásady pre výber a použitie stavebných materiálov, na základe historicky používaných materiálov v danom prostredí
- C.1.16. Zásady pre riešenie infraštruktúry, vrátane jej technických zariadení
- C.1.17. Regenerácia pamiatkového územia a životné prostredie
- C.1.18. Prezentácia pamiatkového fondu územia - zhodnotenie súčasného stavu, podpora , iniciatíva informovania verejnosti, využitie a sprístupnenie jednotlivých prvkov pamiatkového fondu, priebežná propagácia, aktivácia a zapojenie obyvateľstva do projektu regenerácie pamiatkového územia.
- C.1.19. Spolupráca, účasť orgánov, organizácia a samospráv na regenerácii pamiatkového územia

D. ZÁVER

E. GRAFICKÁ DOKUMENTÁCIA

E.1. - VÝKRES ŠIRŠÍCH VZŤAHOV

E.2. - VÝKRES ZÁSAD OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

F. FOTOGRAFICKÁ DOKUMENTÁCIA SKÚMANÉHO ÚZEMIA

TEXTOVÁ ČASŤ

A. VSTUPNÉ ÚDAJE

A . 1 . Zhodnotenie súčasného stavu využitia pamiatkového územia

Pamiatkové územie je zastavané prevažne polyfunkčnými objektmi. V centre pamiatkovej zóny /Námestie Slobody, Československej armády, J. Hašku prevažujú obchody s doplnením funkcií služieb, bankovníctva, sídli tu kultúrne a verejné inštitúcie. Z centra pamiatkovej zóny je takmer vytlačená obytná funkcia. Táto je situovaná v okrajových častiach , v rodinných domoch na Ulici J. Gábriša, Ulici J. Matejku a Inoveckej ulice, čiastočne aj na Ulici Komenského. V okrajových častiach sú situované hromadné garáže, / na Ulici J. Gábriša , na Ulici Inoveckej / .

Na území pamiatkovej zóny sú situované sakrálne objekty : komplex kostola - Prepoštský rím. kat. kostol Panny Márie s areálom, kaplnka sv. Ondreja , evanjelický

kostol s farou. V zóne sa nachádza drobná architektúra výtvarného charakteru - na námestí a pri sakrálnych objektoch, ktoré dotvárajú pamiatkovú zónu. Väčšie plochy zelene sú situované len v okrajových častiach, okolo sakrálnych stavieb a mimo pamiatkovej zóny, ako mestský park. V priestore pamiatkovej zóny tvorí zeleň len doplnkovú funkciu, v minimálnej miere.

A . 2. Stav technickej infraštruktúry a jej zariadení

Nové Mesto nad Váhom má vybudovanú novú a rekonštruovanú technickú infraštruktúru počas poslednej rekonštrukcie verejných priestranstiev pamiatkovej zóny v rokoch 2000-2002: verejný vodovod, kanalizáciu domovú aj dažďovú a plynovod, uložené pod komunikáciami, /mimo Inoveckej ulice/, elektrické káble a telefónne káble sú vedené pod zemou, na stĺpoch len v časti Ulice J. Gábriša.

Plynomery a elektromery sú umiestnené väčšinou na fasádach objektov, pričom plynomery boli zabudované bez povolenia správneho pamiatkového orgánu, čím došlo k znehodnoteniu niektorých fasád.

B. VYHODNOTENIE ÚZEMIA Z HĽADISKA PAMIATKOVÝCH HODNÔT

- zachovaný historický šachovnicový systém urbanistického pôdorysu so stredným obdĺžnikovým námestím z prelomu 14. a 15. storočia.
- renesančná prestavba mesta na staršom základe s hĺbkovou zástavbou objektov zostala v centrálnej časti PZ z väčšej časti čitateľná. Čiastočne bola zmenená v 18. storočí uzavretím dvorovými prístavbami, v 19. storočí ako aj v súčasnosti úpravami fasád. Výraznejšie porušenie historickej zástavby objektov je na parcelách po vnútornom okraji súčasných hraníc pamiatkovej zóny. Po vonkajšom okraji hranice pamiatkovej zóny je urbanistická štruktúra nová, pokračuje ako zástavba urbanistickej štruktúry z polovice 20. storočia

Architektúra pamiatkovej zóny Nové Mesto nad Váhom vykazuje rôzne stupne architektonickej kvality a hodnoty. Najhodnotnejšie urbanistické súbory Nového Mesta nad Váhom sú : priestor námestia s príľahlými ulicami, zástavba na Ulici P. Matejku a areál kostola. Z hľadiska historicko – architektonických hodnôt sú predmetom ochrany všetky objekty zapísané v Ústrednom zozname pamiatkového fondu SR / príloha I. 1/, objekty navrhnuté na zápis do ÚZPF / príloha I.2/ a všetky objekty dotvárajúce skladbu a výraz historického prostredia / príloha I.3/.

Predmetom pamiatkovej ochrany sú aj priestorové dominanty, silueta s vežou farského kostola a výšková skladba historickej zástavby.

C. ZÁSADY OCHRANY, OBNOVY A PREZENTÁCIE HODNÔT PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

Základným kritériom pri zabezpečovaní pamiatkovej obnovy musí byť snaha o rešpektovanie vymedzeného predmetu pamiatkovej ochrany, teda snaha o maximálne možné udržanie pôvodného pôdorysného členenia a zachovanej dobovej hmotovo – priestorovej skladby .

C. 1. HLAVNÉ ZÁSADY URBANISTICKO – ARCHITEKTONICKÉHO RIEŠENIA PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA:

- Pre zachovanie a ochranu historického jadra je potrebné rešpektovať jeho základnú priestorovú a pôdorysnú stavbu a rešpektovať pamiatkové hodnoty kultúrnych pamiatok a výsadby hodnotnej zelene v pamiatkovom území.
- Rešpektovať urbanistickú šachovnicovú štruktúru historického jadra a obdĺžnikového námestia.
- Predísť ďalším demoláciám, mnohé preluky v celkovom výraze historického jadra pôsobia veľmi nepriaznivo, je potrebné zamedziť ďalšej devastácii historického stavebného fondu.
- Popri údržbe a obnove súčasného historického stavebného fondu je potrebné mimoriadnu pozornosť venovať zástavbe veľkého počtu prelúk v súlade so zásadami a hmotovo – priestorovou skladbou objektov v pamiatkovej zóne, bližšia špecifikácia v bode C.1.3.
- Modernizáciu, prestavby objektov a prípadne nadstavby objektov riešiť výlučne na základe podrobného zhodnotenia každého objektu historického jadra po stránke stavebno – historického stavu a kultúrno – historických hodnôt.
- V historickom jadre neumiestňovať zariadenia obchodu a služieb s veľkými nárokmi na skladovacie priestory a dopravnú obsluhu a taktiež sem neumiestňovať také funkcie, ktoré by z hľadiska spoločenského tento priestor umŕtvovali, či akýmkoľvek iným spôsobom znehodnocovali.

C. 1.1. Zachovanie a ochrana /prípadne rehabilitácia narušenej/ historickej pôdorysnej schémy verejných priestranstiev, námestí a hlavných a vedľajších uličných priestorov.

- Objekty situovať na uličnú čiaru a stavebnú čiaru, nevytvárať predzáhradky. Predzáhradky je možné vytvárať na Inoveckej ulici a čiastočne v južnej časti Hurbanovej ulice.
- Objekty občianskej vybavenosti riešiť tak, aby v pôdorysnej skladbe a nevytvárali nevytvárali vizuálne vo fasádach kompaktné hmoty, boli členené na menšie sekcie a približovali sa svojou mierkou okolitej pôvodnej zástavbe.

C . 1. 2 . Zachovanie, ochrana a prezentácia systému opevnenia

System opevnenia v nadzemnej časti nie je zachovaný / pravdepodobne mimo veže opevnenia v objekte NhNKP na Ulici Hurbanovej č. 11 mimo PZ/. Je predpoklad existencie týchto častí pod niveletou dnešného terénu. V prípade zistenia archeologických situácií, resp. nálezov bude možnosť prezentácie riešená s príslušným orgánom pamiatkovej starostlivosti.

Do dnešnej doby nebol vykonaný žiadny pamiatkový výskum systému opevnenia mesta.

C. 1.3. Zachovanie, ochrana historickej parcelácie a rehabilitácia narušenej parcelácie

- **parcelácia** : historickú hĺbkovú parceláciu nie je možné meniť zlučovaním, aby nedošlo k zmene stavebných princípov ustálených historickým vývojom a nevznikali veľké kompaktné hmoty zástavby, ktoré by svojou veľkou mierkou nevhodne narúšali pamiatkové prostredie,
- **novú výstavbu** na pôvodných parcelách riešiť prednostne na miestach zaniknutých objektov. S možnosťou rozšírenia pôdorysu v hĺbke parcely, pri dodržaní uličnej línie (uličnej čiary), s ohľadom na zachovanie čitateľnosti gotického a renesančného urbanizmu historického jadra. Uplatňovať charakteristický princíp úpravy priečelí domov so sedlovou strechou žľabom rovnobežným s ulicou v radovej zástavbe, mimo samostatne stojacich objektov v okrajových častiach pamiatkovej zóny.
- umiestňovanie stavieb musí zodpovedať urbanistickému a architektonickému charakteru chráneného územia,
- pri stavebnej činnosti, zachovávať princíp hĺbkového aditívneho radenia stavebných hmôt na parcelách, a tiež zaužívaný typ radovej zástavby hlavne v historickom jadre na Námestí Slobody, Ulici Československej armády, Haškovej ulici, Weisseho ulici, Komenského ulici a Ulici J. Gábriša a J. Matejku. Samostatne stojace objekty je vhodné situovať na Hurbanovu ulicu, a Inoveckú ulicu a Ulicu Kapitána Uhra.
- dvorové parcely zaťažovať len takými stavenými hmotami, aby na parcele ostalo miesto pre úzky dvor - tradičný priestor, ktorý oddeľoval, alebo spájal parcely susedných objektov, prípadne pôdorysnú hmotu nového objektu členiť v prízemných častiach pasážami.

C. 1.4. Zachovanie a ochrana historických dominant a kompozície výškového zónovania sídla

- Dominantné postavenie farského kostola P. Márie s areálom je potrebné v plnej miere zachovať.
- Je nutné, aby novostavby neboli vyššie ako najbližšia národná kultúrna pamiatka a aby svojim architektonickým výzorom nekonkurovali kultúrnej pamiatke a neboli dominantné.
- Prípadné novostavby občianskej vybavenosti, situovať a navrhnuť tak, aby svojou hmotou a výškou nezacláňali priehľadom a pohľadom na NKP Kostol s areálom, a zároveň rešpektovali historickú hmotovo - priestorovú skladbu,
- Je nutné zachovať výškové zónovanie sídla, založené na kontraste honosnejších mestských objektov - národných kultúrnych pamiatok a zástavby hlavne na Námestí Slobody, na Ulici Československej armády a Haškovej ulici a nižšej "vidieckej" 1-podlažnej zástavby domov v okrajových častiach a v bočných uliciach, ktorá je odzrkadlená aj v ich funkčnej náplni / obytná funkcia/, ktorú je potrebné zachovať.

C. 1.5. Princípy ochrany siluety, panorámy územia v kontexte s krajinou a pohľadových uhlov z jednotlivých dôležitých priestorov pre pamiatkové územie

- V miestach významných pohľadových uhlov na dominanty sídla nesituovať také stavby, ktoré by svojou hmotou, výškou a architektonickým riešením zakrývali pohľad na dominanty, prípadne im konkurovali.

Priestor okolo farského kostola, bývalá časť Ul. P. Matejku- park

Napriek skutočnosti, že v minulosti bola na západnej a južnej strane pod kostolom zástavba, asanovaná v druhej polovici 20. storočia vplyvom výstavby 4 – prúdovej Hviezdoslavovej ulice, je opätovná výstavba v danom prostredí nežiadúca.

Po asanácii objektov bola plocha okolo kostola, upravená zeleňou a drobnou architektúrou. Tento priestor sa stal veľmi atraktívnym oddychovo- relaxačným priestorom a s najzaujímavejším nástupom do Pamiatkovej zóny.

Južný pohľad na fasádu farského kostola s opevnením sa stal typický pre Nové Mesto nad Váhom.

C. 1.6 Zachovanie a ochrana strešnej roviny ako piatej fasády, komínov a iných prvkov pri využívaní podkrovi

- Výrazným prvkom dotvárajúcim historické prostredie pamiatkovej zóny je **strešná krajina**, viditeľná z uličného priestoru a z veže farského kostola, ako aj z vyšších objektov.

- **Strecha** na objektoch má vychádzať vo svojom tvare z prevažujúceho historického vzoru - sedlovej strechy, do námestia alebo ulice ukončenej okapom hlavne v radovej zástavbe. V samostatne stojacich objektoch v okrajových častiach strechu sedlovú a valbovú. V minimálnej miere je možné použiť aj manzardovú strechu.

- **Spôsob osadenia strechy** na spodnú stavbu je nutné riešiť podľa zaužívaných typov v meste, súčasťou ktorej je aj princíp osadenia striech nad korunnú rímsu, bez výrazného presahu nad chodník, ulicu či dvor.

- V zadnom pásme zástavby používať strechy sedlové, môžu byť ukončené valbou alebo štítom, - pri aditívnom radení hmôt s hrebeňom strechy na osi s prednou časťou objektu, pričom možné výškové úskoky striech je nutné priznať ako omietnuté murované plochy.

- **Výškovú úroveň hrebeňov striech** a korunných ríms zachovávať pri rekonštrukciách pôvodných objektov dotvárajúcich prostredie podľa dochovaného stavu v maximálne možnej miere, predovšetkým v objektoch, ktoré dotvárajú prostredie pamiatkovej zóny / príloha I. 1. až I. 4.

- **krytina** - škridla tehlovočervenej farby pálená, prípadne betónová, resp. v úprave „antik“, v ploche s drobnou štruktúrou / napr. dvojdrážková / pri rekonštrukciách historických objektov a národných kultúrnych pamiatkach. Pri novostavbách je možné pripustiť inú tvrdú strešnú krytinu, pri zachovaní rovnakej drobnej štruktúry, vizuálneho efektu a vyššie uvedenej farebnosti. V minimálnej miere a len v odôvodnenom prípade - zo statických dôvodov a z dôvodu zväčšovania havarijného stavu objektu neriešením situácie, alebo na objektoch v hĺbke parcely, ktoré majú sklon menší ako 20 stupňov je možné použiť ako ľahkú strešnú krytinu eternit, šedočiernej farebnosti, prípadne plechové krytiny. Vylúčené sú typy škridle s glazúrou a inofarebné.

- **Podkrovia objektov** je možné presvetľovať strešnými oknami, v rovine striech otočených do námestia a ulíc, len v maximálnej miere, v počte okenných osí fasády objektu vtedy, ak je ich možné umiestniť na osi okien. V prípade takého tvaru strechy, kde nie je možné dodržať osovosť fasády počet okien musí byť menší ako na fasáde.

- **Vikiere** v strešnej rovine je možné použiť v minimálnej miere, ako architektonického prvku / návrhy budú posudzované individuálne/.

- **Pri rekonštrukciách a obnove objektov** so zachovanými pôvodnými murovanými komínmi, je nutné tieto komíny zachovať, obnoviť. Prípadne ak nie je možné tieto komíny obnoviť, vzhľadom na ich narušený až devastovaný stavebno-technický stav, nové komíny budú tvarovo identickou kópiou, aby boli zachované pôvodné architektonické a

výtvarné prvky historického stavebného fondu historického jadra. Komíny budú vystavané z pálenej tehly, alebo omietané. Neprípustné sú z bielej alebo šamotovej tehly.

C.1.7. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE OBJEKTOVEJ SKLADBY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

C.1.7.1. Požiadavky na spracovanie prípravnej a projektovej dokumentácie

Rozsah dokumentácie presne vymedzuje príslušná STN. Podľa potreby však môže organizácia pamiatkovej starostlivosti podmieniť doplnenie prípravnej a projektovej dokumentácie o ďalšie podklady. Najmä o inventarizáciu aktuálneho stavu nehnuteľností, pamiatkový výskum: umelecko – historický, architektonicko – historický, urbanisticko – historický, archeologický, fotodokumentáciu, presné zameranie, rôzne odborné posudky, výkresy detailov a podobne.

Vzhľadom na pamiatkové hodnoty predmetného územia organizácia pamiatkovej starostlivosti požaduje, aby akákoľvek predprojektová a projektová dokumentácia týkajúca sa tohto územia, bola spracovaná na vysokej architektonickej úrovni, citlivo rešpektovala historickú zástavbu v okolí a priestorovým usporiadaním a použitím ušľachtilých materiálov vytvárala dôstojnú historickú kontinuitu, nadväzujúcu na odkaz minulosti.

C.1.7.2. Ochrana charakteru tradičnej skladby zástavby

- **Radová zástavba:** Je nutné zachovať skladbu zástavby, v centrálnych polohách a na Ulici J. Gábriša ako radovej zástavby a v spôsobe rozlišovania zástavby rodinných domov a občianskej vybavenosti v ich veľkosti a hmote zástavby.
- **Rodinné domy:** v okrajových polohách Ulice J. Gábriša / východnej strane/ budú prispôbované veľkosti objektov rodinných domov tradičnej zástavby, to znamená jednopodlažné s podkrovím, stavané ako radová zástavba na uličnej čiare bez predzáhradiek, so situovaním záhrady na východnú stranu do svahu. Ďalšie rodinné domy budú navrhované v súlade so zásadami pre jednotlivé preluky a stavebnú činnosť.
- **Novostavby** s funkciou občianskej vybavenosti môžu byť hmotou prispôbované meštianskym a panským objektom historickej zástavby, nesmú ich však prevyšovať a svojou pôdorysnou hmotou zastávať celú parcelu /minimálne pôdorys členiť dvorom alebo pasážou/
- **Pri modernom riešení** zachovať a uplatňovať charakteristické riešenia hlavnej fasády založenej na striedaní ríms, otvorov, dodržiavať výškové zónovanie, tvary striech a merítka zástavby.

C.1.8. OCHRANA TYPICKÝCH PRVKOV PROSTREDIA

C.1.8.1. Zásady nasvetlenia historických priestorov a budov, slávnostné a príležitostné osvetlenie, nutné komunikačné osvetlenie

- Osvetliť historické budovy v noci je možné, pri dodržaní zásady, že osvetľovacie telesá budú nainštalované tak, aby svojím výzorom a umiestnením nenarúšali pohľad na osvetľovanú budovu a ani na okolité budovy.
- Príležitostné nasvetlenie budov musí byť demontovateľné.
- Pri inštalácii akéhokoľvek osvetlenia nesmú byť poškodené fasády a strechy národných kultúrnych pamiatok.
- V pamiatkovej zóne nie je možné na zvýrazňovanie názvov prevádzok a reklám používať výrazné farebné neónové osvetlenie a iné osvetlenia s farebnými efektmi.

C.1.9. Zásady diferencovaného prístupu pri ochrane, obnove a údržbe objektov na pamiatkovom území pre :

Pri obnove, ochrane a údržbe národných kultúrnych pamiatok ako aj objektov nachádzajúcich sa v Pamiatkovej zóne a v ochrannom pásme, sa vlastník riadi podľa platného zákona SNR č. 49/2002 o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov a vyhlášky č. 16/2003, ktorou sa vykonáva zákon o ochrane pamiatkového fondu.

C.1.9.1. Objekty NhNKP

- Vlastník je povinný zabezpečiť základnú ochranu NKP / podľa § 27 pamiatkového zákona, je to súhrn činností a opatrení vykonávaných na predchádzanie ohrozeniu, poškodeniu, zničeniu alebo odcudzeniu NKP, na trvalé udržanie dobrého stavu vrátane prostredia NKP a na taký spôsob využívania a prezentácie, ktorý zodpovedá jej pamiatkovej hodnote a technickému stavu./
- Pred ochranou, obnovou a údržbou národnej kultúrnej pamiatky je vlastník povinný vyžiadať si stanovisko alebo rozhodnutie k všetkým zamýšľaným prácam v celom objekte, vrátane interiéru a exteriéru, na príslušnom orgáne pamiatkovej starostlivosti.
- Premiestniť nehnuteľnú NKP, alebo jej súčasť je možné len na základe rozhodnutia Pamiatkového úradu SR, po predchádzajúcom vyjadrení obce.

C.1.9.2. Objekty navrhnuté na zápis do ÚZPF

- Vlastník veci navrhutej na zápis do ÚZPF/ Ústredného zoznamu pamiatkového fondu/ je povinný chrániť vec pred poškodením, zničením, alebo odcudzením. K veci – objektu, navrhnutému na zápis do ÚZPF je nutné správať sa tak, ako k národnej kultúrnej pamiatke.

C.1.9.3. Objekty vytipované na zápis do ÚZPF

- Objekty vytipované na zápis do ÚZPF sú veci s pamiatkovou, historickou, výtvarnou a architektonickou hodnotou, na ktoré sa nevzťahuje ochrana ako na národnú kultúrnu pamiatku, ale ich ochrana je zahrnutá v rámci ochrany pamiatkového územia ako objektu / veci/ ktorá je súčasťou pamiatkovej zóny a jej budúceho ochranného pásma. Ochrana,

obnova, údržba ich exteriéru a ich premiestnenie je možné až po vyjadrení príslušného orgánu štátnej pamiatkovej starostlivosti.

C.1.9.4. Objekty dotvárajúce historické prostredie

- objekty dotvárajúce historické prostredie sú objekty, ktoré majú historickú, výtvarnú, urbanistickú hodnotu a ktoré svojou hmotou, pôdorysným usporiadaním, fasádami architektonickým riešením vhodne dopĺňajú a spolu s národnými kultúrnymi pamiatkami spoluvytvárajú pamiatkovú zónu.

- Pri ochrane, obnove a stavebných úpravách je vhodné zachovať zo strany námestia a ulíc: výšku objektu, tvar strechy, čelnú fasádu s jej cennými historickými, architektonickými a výtvarnými prvkami, zachované tvary a materiál okien, tvar a veľkosť brán do priechodov a prejazdov.

C.1.9.5. Objekty, ktoré nie sú v historickom prostredí rušivé

- Objekty, ktoré sa stali súčasťou pamiatkovej zóny a ochranného pásma, nerušia pamiatkové prostredie, ale nemajú historickú ani pamiatkovú, výtvarnú či architektonickú hodnotu ani hodnotu jedinečnosti. Tieto objekty je možné prestavovať a upravovať tak, aby boli zachované základné zásady architektonicko-urbanistického riešenia v pamiatkovom prostredí.

C.1.9.6. Objekty, ktoré sú v prostredí rušivé, vrátane objektov hospodárskeho charakteru

- Objekty rušivé v pamiatkovom prostredí je potrebné upraviť podľa základných zásad architektonicko – urbanistického riešenia v pamiatkovom prostredí tak, aby vhodne dopĺňali pamiatkové prostredie, resp. ich ponechať na dožitie.

- Objekty s narušeným až dezolátnym stavebno – technickým stavom asanovať. V súvislosti s asanovaním objektu vzniknuté preluky riešiť podľa všeobecných zásad určených v kapitole C. 1.10.

C.1.10. Rezervné plochy a plochy po asanácii objektov

Všeobecné zásady zástavby prelúk:

- Pred spracovaním projektovej dokumentácie je potrebné uskutočniť pamiatkový výskum - archeologický a architektonicko – historický výskum aj suterénnych priestoroch (prípadne aj ohliadka v susedných objektoch), a výsledky zapracovať do projektovej dokumentácie
  - v prípade zistených nálezov budú výsledky na základe podmienok určených správnym orgánom pamiatkovej starostlivosti zapracované do projektovej dokumentácie
- Výšku nových objektov prispôbiť výške okolitej zástavby. Mierne výškové rozdiely sú žiadúce: rozdiely môžu byť až jedno podlažie – vid'. konkrétne zásady zástavby jednotlivých prelúk.

- Dodržiavať uličnú čiaru – prípadné zmeny posudzovať individuálne v spolupráci s Mestom Nové Mesto nad Váhom.
- Strechy – sklon obvyklý v Novom Meste nad Váhom je v rozpätí 35 až 45° (konkrétny sklon posudzovať v súvislosti s okolitou zástavbou/
- krytina tvrdá (pálená alebo betónová vo farbe a veľkosti pálenej škridle), tiež na báze menších cementových šablón / 40x40 cm/ – šedých až čiernych, prípadne medený plech menších šablón.
- Vikiere nerealizovať formou súvislého radu väčšieho počtu, ale nevyklúčujeme uplatnenie vikiera ako architektonického prvku (návrhy budú posudzované individuálne).
- Materiálové riešenie stavby – klasické aj súčasné materiály (prípadne ich vzájomná kombinácia).
- Nevytvárať veľké kompaktné plochy /napríklad presklené/, ale členiť na primeranú mierku rešpektujúcej okolitú zástavbu
- Funkčná náplň - vhodná do historického prostredia, nevyžadujúca veľké nároky na dopravu /aj statickú / - v zmysle územného plánu.
- Architektonický návrh nových objektov má byť podriadený svojmu prostrediu – tak sa docieli kompozičný súlad medzi novo navrhovanou a jestvujúcou, zachovanou štruktúrou a jej architektonickým výrazom. (Platí aj pri rekonštrukciách a prípadných nadstavbách objektov v pamiatkovom území.)

Konkrétne podmienky jednotlivých prielúk:

Prieluka č. 1 - Námestie Slobody – č. parcely 4435:

- na parcele stál štvorkrídlový objekt so sedlovými strechami „Bergerovec“ – veľmi dominantný na námestí – výškou aj šírkou čelnej fasády (desaťosová)
  -
  - parcela pred výstavbou vznikla zlúčením viacerých stredovekých parciel (pravdepodobne štyroch), objekt bol nadstavaný (tretie podlažie) asi v roku 1910. Asanovaný bol v 70 - tých rokoch 20. storočia.
- Zásady:
- dodržiavať uličné čiary (z námestia, z ulice Gabrišovej),
  - troj - alebo štvorkrídlový objekt s nádvorím (výstavba „južného krídla“ začala čiastočne bez povolenia – nevhodné prepojenie na vedľajšiu parcelu),
  - výška 2. – 3. nadzemného podlažia + podkrovia závisí od konštrukčnej výšky podlaží,
  - v prípade stavby na etapy (z dôvodu veľkého objemu) prednostne stavať západné krídlo (do námestia), potom východné krídlo (do Gabrišovej ulice), a nakoniec prípadné severné krídlo,
  - západné krídlo nie je vhodné navrátiť do hmoty „Bergerovca“ – odporúčame vertikálne rozčleniť na dve až tri hmoty, z ktorých aspoň časť musí byť výškovo na úrovni pamiatkového objektu č. 15/16 a tvoriť tak protiváhu oproti barokovému objektu múzea na priečnej osi námestia.

Prieluka č. 2 – Námestie Slobody – č. p. 4408 (južne od múzea):

- dodržať uličnú čiaru,
- fasáda do námestia – 2 nadzemné podlažia + podkrovia (alternatívne atikové tretie podlažie – vzhľadom na objekt múzea, ale citlivo prispôbiť

- aj druhému susednému objektu na parcele 4409),
- navrhovaný objekt nebude dominantný voči múzeu (najmä výškou).

Prieluka č. 3 – Námestie Slobody – č. p. 4386 a do /severne od múzea):

- v decembri 2005 schválená štúdia prvej etapy zástavby (v ďalšej etape pokračovanie do hĺbky parcely – a prepojenie námestia s Hurbanovou ulicou pasážou).
- Objekt trojpodlažný, vertikálne členený na dva objekty a pasáž.
- Strechy – časť pri múzeu má atikové tretie podlažie, druhá časť dve nadzemné podlažia + podkrovie.

Prieluka č.4 – nárožie Palkovičovej a Matejkovej ulice - č. p. 4454:

- dodržať uličné čiary,
- jedno – dve nadzemné podlažie + podkrovie (ideálna kombinácia – do Palkovičovej ulice dvojpodlažná časť a do Matejkovej ulice jednopodlažná časť/.

Prieluka č. 5 – Komenského ulica – č.p. 4371 a perspektívne aj č. p. 4367

- v roku 2005 schválený polyfunkčný objekt tri podlažia + podkrovie s nižšími konštrukčnými výškami
- bočné fasády bez okien z dôvodu budúcej radovej zástavby
- výškovo na úrovni nárožného objektu „hudobnej školy“ /č. p. 4366/

Prieluka č. 6 – Komenského ulica – č. p. 4372:

- v roku 2005 schválený projekt hromadného parkoviska (vo vlastníctve mesta, dnes parkovisko)
- zastavaná celá parcela, pokračujúca radová zástavba
- štvorpodlažný
- fasáda do Komenského ulice – dve nadzemné podlažia + náznak podkrovia, výškovo zosúladený s nárožným objektom hudobnej školy

Prieluka č. 7 – začiatok Ulice Haškovej (pri objekte č. 19, v južnej časti PZ) – č. p. 4358:

- koniec radovej zástavby, objekt nárožný s dvoma hlavnými fasádami do Haškovej a Hviezdoslavovej ulice,
- tri nadzemné podlažia /v treťom podlaží uplatňovať na hlavných fasádach šikmé strechy/, pričom sa nevylučuje kombinácia rovnej a šikmej strechy
- vzhľadom na veľkosť parcely je potrebné členiť vertikálne hmotu na niekoľko sekcií

Prieluka č 8 – Hurbanova ulica – č. p 4355, 4352

pri objekte „Považan“, výstavbou ktorého v 70tych rokoch 20. storočia bola zrušená pôvodná parcelácia)

- 1 – 2 nadzemné podlažia + podkrovie

Prieluka č. 9 – Weisseho ulica (južná zástavba) + nárožie do Hurbanovej ulice –

č. p. 4395 až 4399_, 4400/1, 4400/2 v súčasnosti územie parkovisko a 11 provizórnych stánkov,

- uličnú čiaru naviazať na nový polyfunkčný objekt (na nároží Weisseho ulice

- a Námestia slobody),
- výška dve nadzemné podlažia + podkrovie (nevylučuje sa ani tri nadzemné podlažia + podkrovie, pri menších konštrukčných výškach podlaží – individuálne posúdenie)

Prieluka č 10 – severná zástavba Weisseho ulice – č.p. 4043/1, 4043/3 , 4045/5 dodržať uličnú čiaru jestvujúcich objektov,

- výška dve nadzemné podlažia + podkrovie (nevylučuje sa ani tri podlažia + podkrovia – individuálne).
- zástavbu riešiť ako radovú

Prieluka č. 11 – Gabrišova ulica – východná časť, svahový terén – č. p. 154 a 155, 158/1, 158/2, 166, 165, 164/1, 164/2:

- uličnú čiaru stanoví Mesto Nové Mesto nad Váhom po dohode s orgánom pamiatkovej starostlivosti (predbežne 1m dovnútra parciel),
- výška jedno – dve nadzemné podlažia + podkrovie (ideálne jedno nadzemné podlažie + podkrovie),
- radová zástavba – tzn. strechy sedlové (bez valieb alebo polvalieb),
- objekty na šírku parciel, v prípade väčšieho objektu vertikálne členiť fasádu/
- dbať aj na kvalitu dvorových pohľadov, vzhľadom na exponovaný pohľad z Inoveckej ulice
- východným smerom – vo svahovitom teréne je možné a žiaduce - /príklad asanovaného objektu na parcele 154 / terasovite klesať so zástavbou parcely.

Prieluka č. 12 – Gabrišova ulica (východná časť) – č. parcely 13:

- výška 1 – 2 nadzemné podlažia + podkrovie
- radová zástavba menších objektov v prípade stavby väčšieho objektu vertikálne členiť fasádu – 3 až 5 objektov
- dodržať uličnú čiaru

Prieluka č. 13 – Gabrišova ulica (východná časť) – č. parcely 125/1:

- žiaduce dostavať prieluku podľa schváleného , ale zatiaľ nerealizovaného projektu (90 -te roky 20. storočia),
- dodržať uličnú čiaru
- jedno nadzemné podlažie + podkrovie , s prejazdom

Preluka č. 14 – Gabrišova ulica (západná časť) – č. parcely 176/1, 175, 180, 181

- objekty rodinných domov bez architektonických hodnôt – na dožitie
- postupne riešiť dostavbu v línii uličnej čiary
- výška 1 – 2 nadzemné podlažia + podkrovie
- radová zástavba menších objektov
- v prípade stavby väčšieho objektu vertikálne členiť fasádu po šírke parciel

Prieluka č. 15 – Gabrišova ulica (západná časť) – objekty garáží – č. od 190 až po 207

- ideálny stav – asanácia a náhrada objektom
- reálny stav – na dožitie + zarchitektonizovanie (prípadné podkrovie a dostavba do Gabrišovej ulice s prejazdom).
- riešiť ako nárožný objekt v radovej zástavbe
- výška 1 – 2 nadzemné podlažia + podkrovie

Prieluka č. 16 – Inovecká ulica /západná časť - všeobecne/

- najviac postihnutá časť územia PZ
- rôznorodý architektonický výraz objektov, väčšinou nevhodných do pamiatkovej zóny – na dožitie
- jednotlivé prieluky – dostavbu riešiť ako individuálnu zástavbu, prípadne radovú zástavbu,
- dodržať uličnú čiaru, podľa zástavby na parcele č. 124 (Objekt č. 8)
- výška 1 – 2 nadzemné podlažia + podkrovie
- veľké hmoty bytovej výstavby sú neprípustné

Prieluka č. 17 – Hurbanova ulica – p.č. 4019

- zadné časti parciel objektov z Ulice Československej armády
- nejednotný architektonický výraz
- jednotlivé zámery dostavieb riešiť individuálne
- zástavbu riešiť ako radovú s dodržaním uličnej čiary , po chodník t.j. dodržať hranu zástavby nárožného objektu na Ul. Československej armády č. 10, p.č. 4022)

Prieluka č. 18 - Československej armády - p.č.178/1

- 8 – metrov široký prejazd do dvorovej časti na parcelu číslo 209
- doplniť radovú zástavbu s prejazdom / pri rekonštrukcii objektu číslo 16 na parcele 178/1
- výška 2 nadzemné podlažia + podkrovie , prípadne so zasunutým tretím nadzemným podlažím

C.1.11. Zásady zachovania ochrany, obnovy a údržby umelecko historických a výtvarných hodnôt drobnej architektúry a výtvarných diel dotvárajúcich prostredie pamiatkového územia

Výtvarné diela a umelecko – remeselné prvky

Základnou požiadavkou pre záchranu a reštaurovanie kultúrnych pamiatok je fyzická záchrana výtvarných diel a umelecko – remeselných prvkov ako celku s maximálnym rešpektovaním a zachovaním autenticity diela. Preto je potrebné minimalizovať zásahy do pôvodného výtvarného a sochárskeho diela a reštaurátorské, udržiavacie, rekonštrukčné a umelecko – remeselné práce môže vykonávať len kvalifikovaný odborník podľa rozhodnutia orgánu pamiatkovej starostlivosti.

Je potrebné do budúcnosti zachovať výraz a charakter historického diela z hľadiska hmotnej a priestorovej skladby, objemového členenia , proporcie a modelácie,

ako aj materiálového vyjadrenia a zloženia. Preto je nevyhnutné odstrániť všetky nevhodné sekundárne zásahy, všetky druhy deštrukcií a spomaliť proces ďalšieho znehodnocovania výtvarných diel a umelecko – remeselných prvkov.

Reštaurovanie výtvarných diel a umelecko – remeselných prvkov, ktoré sú pamiatkami , môže vykonávať len zodpovedná fyzická osoba - reštaurátor, ktorý má odbornú spôsobilosť , zákonom stanovenú prax v požadovanom odbore , podľa § 5 odseku 2 , písmena a/ zákona číslo 200/1994 Z.z. o Komore reštaurátorov a o výkone reštaurátorskej činnosti jej členov.

Malá architektúra a výtvarné diela

Historickou drobnou architektúrou sa rozumejú sochy, kríže, pomníky, pamätníky a ďalšie stavebné prvky s nimi súvisiace / podnože, schodiskové stupne, dlažby, ohrady a podobne/. Všetky tieto historické prvky sú súčasťou autentického obrazu sídla a sú predmetom ochrany pamiatkového územia.

Tradičné doplnky je potrebné zachovať v originálnej podobe, ktorá môže byť vzorom aj pre novo zriaďované prvky.

Výtvarné národné kultúrne pamiatky / Súsošie Golgoty, Socha Panny Márie s dieťaťom na podstavci, Morový stĺp s vrcholovou sochou Panny Márie , socha na podstavci sv. Florián/ zachovávať „In situ“ na svojom pôvodnom mieste. Ich premiestnenie je možné len po súhlase príslušného správneho orgánu ochrany pamiatkového fondu.

V pamiatkovom území by nemali byť umiestňované mobilné objekty cudzorodej povahy, napríklad chladiarenské boxy, katalógové typizované kiosky a bunky, typizované garáže . Umiestnenie technicky nevyhnutných mobilných zariadení je možné pripustiť mimo verejne prístupných priestorov.

C.1.12.. Zásady zachovania, ochrany, údržby a prezentácie archeologických nálezísk a nálezov

Je vhodné vypracovať projekt prezentácie histórie, archeológie objektu kostola a Nového Mesta nad Váhom ako archeologickej lokality a sprístupniť ho širokej verejnosti.

V informačnom systéme / na tabuliach / informovať verejnosť o archeologických nálezoch územia Nového Mesta nad Váhom a o súčasnom uložení a prezentácii archeologických zbierok a nálezov v múzeách.

Podľa možnosti, pri obnovách, realizovať minimálne náznakovú rekonštrukciu pôdorysov významných archeologických nálezov a nálezísk v dlažbe v interiéri budov alebo mesta, prípadne ich prezentáciu pod presklenou plochou tak, aby boli vizuálne prezentované pre návštevníkov.

C.1.13. Zásady zachovania, ochrany, obnovy a údržby historickej zelene / parkov, záhrad stromoradií /

- Je nutné zachovať lipu pri súsoší Golgoty pred farským areálom, podľa potreby ju odborne ošetriť a upravovať korunu s ohľadom na kamenné súsošie pod ňou.

- Asanácia zelene a jej nová sadová úprava okolo rím. kat. farského kostola je podmienená vypracovaním malého sadovníckeho projektu.

- Zeleň historického jadra je potrebné maximálne ošetrovať a dopĺňať, vzhľadom k priemyselným emisiám, ktoré poškodzujú zeleň nie len v pamiatkovom území .
- Ak je nutné z dôvodu regenerácie pamiatkového územia a z dôvodu zlého zdravotného stavu vyrúbať stromy, je nutné vlastníčkovi určiť náhradnú výsadbu zelene v rámci sídla.

C.1.14. Požiadavky na primerané funkčné využitie územia rešpektujúce hodnoty územia a pamiatok, nachádzajúcich sa v tomto území

- Je potrebné zachovať polyfunkčnosť územia, vrátane obytnej funkcie objektov , nielen vo vedľajších uliciach, ale aj na námestí.
- Funkčná náplň - vhodná do historického prostredia, nevyžadujúca veľké nároky na dopravu /aj statickú / - v zmysle územného plánu.

Letné sedenia na verejných komunikáciách

Na území Pamiatkovej zóny Nové Mesto nad Váhom je žiaduce rešpektovať historickú parceláciu objektov, t.j. nerealizovať súvislé rozsiahle sedenia halového typu, presahujúce parter historickej parcely. Zachovať voľné prístupy k hlavným vstupom do objektov, k prejazdom a priechodom objektov, zachovať odstup od hmoty historickej architektúry, neprekryvať tvaroslovie parteru . Je žiaduce minimalizovať výšku pódíí, so zachovaním bezbariérových vstupov.

Na Námestí Slobody realizovať sedenia iba s ľahkou konštrukciou / slnečníky/, ktoré budú iba sezónnou záležitosťou. Nie je prípustné prepájať plochu sedenia s fasádou objektu ponad profil chodníka / roletou či strechou/.

Pri posudzovaní budú originálne výtvarné dizajnérske a výtvarné návrhy uprednostnené pred katalógovými prvkami, v zásade vylúčiť veľkoplošné reklamy a obchodné značky výrobkov.

Každý návrh letného sedenia na území PZ bude posudzovaný individuálne , v súvislosti s prostredím do ktorého sa má umiestniť.

Reklamy:

Z hľadiska zachovania historického charakteru zástavby je potrebné riešiť reklamy predovšetkým formou vývesných štítov, resp. výstrčok. Ďalšie názvy prevádzok okrem vývesných štítov je možné riešiť názvom zo samostatných písmen umiestnených na fasádu /kovové, maľované, drevené a pod./ . Ich veľkosť musí byť prispôbena mierke objektu, na ktorý sa inštalujú. Nie sú vylúčené ani iné riešenia, pokiaľ budú originálne .

Veľkoplošné reklamy /tabuľové, alebo maľované/ nie je možné, v pamiatkovej zóne a v ochrannom pásme pri hranici pamiatkovej zóny, umiestňovať na fasády objektov.

Osadenie všetkých reklamných zariadení, oznamov a technických zariadení bude posudzované podľa charakteru jednotlivých objektov individuálne v súlade s pamiatkovým zákonom.

Uličný mobiliár :

Bol realizovaný podľa schválených projektov rekonštrukcie verejných priestranstiev CMZ , ktoré boli etapovite realizované v rokoch 2000-2005. /Námestie Slobody, Ulica Haškova, Československej armády, Gábrišova, Matejková, Komenského, Weisseho, Palkovičova/.

C.1.15. Zásady pre výber a použitie stavebných materiálov, na základe historicky používaných materiálov v danom prostredí

- **Používať tradičné stavebné materiály:** omietnuté tehlové či kamenné murivo . V menšej miere je možné použiť aj neomietnuté tehlové murivo, ako doplnkové, z tehly nie veľmi sýtej červenej farby . Pri prelukách je možné použiť aj súčasné materiály, resp. ich kombináciu s klasickými materiálmi. / vid'. kapitola C. 1.10./

- **Komínové telesá** nesmú na strechách chýbať, je potrebné ich zachovať, alebo obnoviť. Komíny murovať z tehly, neomietnutej, alebo omietnutej, podľa dochovaných historických vzorov. Nepoužívať bielu, resp. šamotovú tehlu. Komín možno využiť aj na iné účely než je jeho pôvodná funkcia / odvetranie, vedenie infraštruktúry a podobne/.

- **Omietka objektov** bude hladká, prípadne škrabaná , s ohľadom na konkrétny slohový výraz daného objektu. Konečná farebná úprava fasád bude vyhotovená v jemných pastelových tónoch s farebným zvýraznením architektonických detailov / rímasy, šambrány, ostenia/, ktoré budú na národných kultúrnych pamiatkach určované podľa výskumu. Na jestvujúcich historických objektoch používať len difúzne omietky a aj sokle realizovať len v omietke.

Zatepľovanie objektov z exteriéru nie je žiaduce pri objektoch evidovaných v ÚZPF, navrhnutých na zápis do ÚZPF a ktoré majú architektonicko – historicky cennú fasádu.

- **Okná** - z hľadiska tvaru je nutné zachovať klasický obdĺžnikový tvar na výšku, aj pôvodné rozmery okenných otvorov v historicky cenných objektoch.

- Okenné rámy historických budov, objektov navrhnutých na zápis do ÚZPF, vtipovaných na zápis do ÚZPF a dotvárajúcich prostredie, musia byť drevené a členené podľa druhu objektu a obdobia vzniku.

- Okenné rámy a dvere novostavieb a ostatných objektov / objekty rušivé/ môžu byť vyrobené aj z plastu , resp. z kovu , ako si to vyžaduje charakter objektu.

- Okenné výplne historických objektov budú mať klasické otváranie, ako aj členenie okien delených na viac tabuľkové . Pri historických stavbách sa možno inšpirovať dobovými fotografiami, ktoré sú v dispozícii na príslušnom správnom orgáne, alebo v iných inštitúciách.

- **Obklady fasád a soklov:** Na novo navrhovaných objektoch je možný aj obklad z kameňa, umelého kameňa a keramiky / resp. ich kombinácia s omietkou/, pričom jednotlivé objekty budú posudzované v kontexte s historickým prostredím.

- **Povrchová úprava verejných priestorov:** kombinácia kamenných a betónových dlažieb / bola realizovaná podľa schválených projektov v roku 2000 až 2006/.

C.1.16. Zásady pre riešenie infraštruktúry, vrátane jej technických zariadení

- Meracie zariadenia je nutné umiestňovať na takých miestach, aby čo najmenej zasahovali do výzoru pamiatkového prostredia, a nenarúšali objekty národných kultúrnych pamiatok.

-Ak to nie je možné, umiestniť meracie zariadenia do samostatnej omietnutej murovanej skrinky.

C.1.17. Regenerácia pamiatkového územia a životné prostredie

- Pri regenerácii pamiatkového prostredia dbať o ochranu životného prostredia.
- Priemyselné a hlučné prevádzky neumiestňovať do pamiatkového prostredia pamiatkovej zóny a ochranného pásma.
- Na území pamiatkového prostredia nevytvárať skládky odpadu.
- Verejné hygienické zariadenia, nie je možné umiestňovať v exponovaných častiach územia ako samostatné objekty / na námestí, pod kostolmi a kaplnkami/. Je možné ich umiestniť v okrajových polohách, alebo v existujúcich objektoch tak, aby ich výzor a umiestnenie nenarúšali interiér pamiatkovej zóny.
- Z hľadiska širších rekreačných možností a z dôvodu zachovania ekologickej rovnováhy pamiatkového územia a sídla je potrebné zachovávať a ďalej vytvárať možnosti prepojenia zeleným koridorom medzi historickým jadrom a novou okolitou zástavbou sídlisk.

C.1.18. Prezentácia pamiatkového fondu územia - zhodnotenie súčasného stavu, podpora , iniciatíva informovania verejnosti, využitie a sprístupnenie jednotlivých prvkov pamiatkového fondu, priebežná propagácia, aktivácia a zapojenie obyvateľstva do projektu regenerácie pamiatkového územia.

- Je potrebné informovať obyvateľov v pamiatkovom území o ich povinnostiach a právach vyplývajúcich z pamiatkového zákona, priebežne o zmenách a novelizáciách pamiatkového zákona.
- Navrhnuť systém informovania širokej verejnosti a turistov o histórii a o historických a pamiatkových hodnotách územia a jednotlivých národných kultúrnych pamiatkach, / napr. : informačné tabule na zastávkach MHD, Informačné tabuľky na objektoch NKP, alebo v ich blízkosti, vydanie monografie mesta.../

C.1.19. Spolupráca, účasť orgánov, organizácia a samospráv na regenerácii pamiatkového územia

- Obec utvára všetky podmienky potrebné na zachovanie, ochranu, obnovu a využívanie pamiatkového fondu na území obce,
- dbá aby vlastníci NhNKP konali v súlade s pamiatkovým zákonom,
- koordinuje budovanie technickej infraštruktúry,
- spolupôsobí pri zabezpečovaní úprav uličného interiéru a uličného parteru, drobnej architektúry, historickej zelene, verejného osvetlenia a reklamných zariadení tak, aby boli v súlade so zámermi na zachovanie a uplatnenie hodnôt pamiatkového územia,
- podporuje iniciatívu občanov a občianskych združení pri ochrane pamiatkového fondu,
- na základe výpisov z ÚZPF vedie evidenciu pamiatkového fondu na území obce.
- Obec môže utvárať zdroje na príspevky vlastníkov na záchranu a obnovu NhNKP nachádzajúcich sa na území obce.
- Obec môže rozhodnúť o utvorení a odbornom vedení evidencie zoznamu pamätihodností obce, ktoré sa viažu k histórii a osobnostiam obce. Zoznam evidovaných pamätihodností obce, predloží obec na odborné a dokumentačné účely príslušnému orgánu štátnej pamiatkovej starostlivosti.

D. ZÁVER

Návrh opatrení a odporúčaní na zachovanie, záchranu, regeneráciu, revitalizáciu a obnovu pamiatkového územia:

- vypracovať územný plán pamiatkovej zóny,
- vypracovať informačný systém pamiatkového územia,
- vytvoriť a schváliť zoznam pamätihodností obce,
- postupná realizácia schválených projektov obnovy, regenerácie, zachovania a záchrany pamiatkového územia a jeho prvkov územia,
- ochranu objektov a suterénov , ktoré sú architektonicko – historicky zaujímavé a nie sú zapísané v ÚZPF ani navrhované na zápis do ÚZPF, odporúčame riešiť prijatím všeobecného záväzného nariadenia mesta.

Pamiatkový úrad SR Bratislava

Krajský pamiatkový úrad Trenčín

ZÁSADY PAMIATKOVEJ ZÓNY NOVÉ MESTO NAD VÁHOM

I. Urbanisticko - historický výskum pamiatkového územia

II. Návrh zásad ochrany, obnovy a prezentácie hodnôt územia

FOTODOKUMENTÁCIA

Foto: Ivan Radimák, 11/2005, 02/2006

Popis: Ing. arch. Jozef Múdry, PhDr. Alžbeta Podobová, I. Radimák

Dátum: marec 2006

F. FOTOGRAFICKÁ DOKUMENTÁCIA SKÚMANÉHO ÚZEMIA

Č. foto	č. snímky:	POPIS:
1.	0036	Pohľad na farský kostol Narodenia Panny Márie z Ulice M. Benku /zástavba pod kostolom/
2.	0044	Pohľad na prepošstvo a farský úrad z Ulice M. Benku
3.	0052	Kmeťova ulica -detail dvojkrídlových dverí – 19. storočie
4.	0053	Kmeťova ulica -detail okna
5.	0055	Kmeťova ulica, detail dverí - secesné

6.	0057	Kmeťova ulica, detail okna – secesné
7.	0086	podbránie – Ul. Československej armády
8.	0333	pohľad do Gabrišovej ulice (z križovatky s Palkovičovou ulicou)
9.	0334	pohľad z Palkovičovej ulice smerom na námestie
10.	0337	Gabrišova ul. – zadná časť objektu Námestia Slobody č. 16
11.	0340	Gabrišova ul. – funkcionalistický objekt – zadná časť objektu Námestie Slobody č. 13
12.	0342	Gabrišova ul. – pohľad severným smerom
13.	0354	Gabrišova ul. – pohľad južným smerom na Farský kostol
14.	0361	Ul. Československej armády – pohľad južným smerom na Námestie Slobody
15.	0363	začiatok Ul. Čsl. armády – kaplnka sv. Ondreja (križovanie s Holubyho ulicou)
16.	0364	Ul. Čsl. armády –západná časť
17.	0365	Ul. Čsl. armády – západná časť
18.	0367	Ul. Čsl. armády – zástavba východnej časti
19.	0369	Ul. Čsl. armády – zástavba východnej časti
20.	0372	pohľad z Námestia Slobody do Weisseho ulice
21.	0376	Námestie Slobody – časť severnej zástavby (vpravo prepojenie na Gabrišovú ulicu)
22.	0377	objekt Mestského úradu – fasáda orientovaná do Námestia Slobody
23.	0381	križovatka Weisseho a Hurbanovej ulice (hlavná fasáda orientovaná do Weissovej ulice)
24.	0382	Hurbanova ulica – pohľad severným smerom od križovatky s Weisseho ulicou
25.	0384	Weisseho ulica –časť severnej zástavby
26.	0386	Námestie Slobody – východná zástavba
27.	0387	Námestie Slobody – časť západnej zástavby
28.	0388	Námestie Slobody- západná zástavba – objekt múzea (naľavo a napravo prieluky)
29.	0390	Námestie Slobody – západná zástavba
30.	0391	Námestie Slobody – západná zástavba
31.	0393	Námestie Slobody – východná zástavba (v pravej časti Palkovičova ulica)
32.	0394	Námestie Slobody – prieluka vo východnej zástavbe
33.	0395	Námestie Slobody – východná zástavba – objekt č. 15/16 – národná kultúrna pamiatka
34.	0396	Námestie Slobody – východná zástavba (v ľavej

- časti severná zástavba)
35. 0399 Námestie Slobody – prieluka v západnej zástavbe naľavo od múzea
  36. 0400 Námestie Slobody – prieluka v západnej zástavbe napravo od múzea
  37. 0402 „Hudobná škola“ – nižšia fasáda situovaná do Haškovej ulice
  38. 0403 Haškova ulica – pohľad južným smerom
  39. 0406 Haškova ulica – západná zástavba
  40. 0407 Haškova ulica – západná zástavba
  41. 0408 Haškova ulica – západná zástavba
  42. 0410 začiatok Haškovej ulice – východná zástavba
  43. 0416 Haškova ulica – východná zástavba
  44. 0417 Haškova ulica – východná zástavba
  45. 0418 Komenského ulica – severná zástavba
(pamiatkové objekty č. 2 a 3, veža ev. kostola)
  46. 0419 Komenského ulica – pohľad západným smerom
  47. 0420 Komenského ulica – severná zástavba
  48. 0424 Komenského ulica – pohľad východným smerom do Palkovičovej ulice
  49. 0427 Ulica P. Matejku
  50. 0428 Ulica P. Matejku
  51. 0580 začiatok Ulice P. Matejku
  52. 0584 Ulica P. Matejku – pohľad severným smerom
  53. 0585 detail okna – objekt na Ulici P. Matejku
  54. 0586 detail vstupného rizalitu na Ulici P. Matejku
  55. 0587 Ulica P. Matejku
  56. 0588 detail okna – objekt na Ulici P. Matejku
  57. 0589 detail vchodových dverí na Ul. P. Matejku
  58. 0590 Ulica P. Matejku – pohľad južným smerom
  59. 0591 vstup do areálu farského kostola a súsosie Golgoty
  60. 0593 Palkovičova ulica – pohľad západným smerom
  61. 0595 Palkovičova ulica – južná zástavba
  62. 0597 Palkovičova ulica č.5, dvorová časť
  63. 0600 Námestie Slobody – južná zástavba
  64. 0603 Gabrišova ul. – východná zástavba – pohľad južným smerom
  65. 0605 Gabrišova ul. – dvorová fasáda objektu vo východnej zástavbe
  66. 0611 Gabrišova ul. – západná zástavba, okenný otvor
  67. 0612 plastika sv. Ján Nepomucký pri kaplnke sv. Ondreja

68.	0616	dvorová časť objektu na Ulici Čsl. armády – východná zástavba
69.	0617	dvorová časť objektu na Ulici Čsl. armády – východná zástavba
70.	0622	dvorová časť východnej zástavby Námestia Slobody
71.	0623	dvorová časť východnej zástavby Námestia Slobody
72.	0626	dvorová časť východnej zástavby Námestia Slobody
73.	0627	dvorová časť východnej zástavby Námestia Slobody
74.	0635	Námestie Slobody – Morový stĺp (národná kultúrna pamiatka)
75.	0637	Námestie Slobody – východná zástavba – objekt č. 75/16 (národná kultúrna pamiatka)
76.	0639	Námestie Slobody – južná zástavba – rožný objekt Haškovej ulice
77.	0640	podbránie objektu č. 5 na Palkovičovej ulici
78.	0641	nádvorie múzea – Námestie Slobody č. 4 – pohľad západným smerom
79.	0642	nádvorie múzea – Námestie Slobody č. 4 – pohľad východným smerom
80.	0809	Komenského ulica – južná zástavba
81.	0820	Hurbanova ulica – pohľad južným smerom
82.	0825	Inovecká ulica – pohľad južným smerom (v pravej časti pamiatková zóna, v ľavej ochranné pásmo PZ)
83.	0827	Inovecká ulica – pohľad severným smerom
84.	0828	Inovecká ulica – pohľad západným smerom na zástavbu Gabrišovej ulice
85.	0829	pohľad z Inoveckej ulice na zástavbu Gabrišovej ulice
86.	0831	pohľad z Inoveckej ulice na zástavbu Gabrišovej Ulice
87.	270046	r.k. farský kostol Narodenia Panny Márie (národná kultúrna pamiatka)
88.	220002	evanjelický kostol – južná čelná fasáda
89.	220004	evanjelický kostol – pohľad juhovýchodným smerom
90.	010002	r. k. farský kostol Narodenia Panny Márie – južná fasáda
91.	P 2230071	socha sv. Floriána

92.	P 2230072	detail informačnej tabule k soche sv. Floriána
93.	75	Námestiu Slobody dominuje Mariánsky stĺp
94.	77	Pamätná tabuľa s bustou Michalovi Chrástekovi Ul. Čsl. armády, p.č. 120
95.	78	Socha sv. Jána Nepomuckého pri kaplnke sv. Ondreja, návrh na zápis do ÚZPF
96.	80	Pamätná tabuľa na rodnom dome – Anička Jurkovičová Komenského ulica č. 2
97.	81	Pamätná tabuľa na pamätnom dome robotníckeho hnutia , Námestie Slobody 1/1, parc. č. 4410,4411 Jozef Psočný štrajk poľnohospodárskych robotníkov
98.	82	pred budovou prepoštstva dominujú sochy Križ s Ukrižovaným a Pannou Máriou a súsošie sv. Trojice
99.	86	pamätná tabuľa na budove prepoštstva venovaná Júliusovi Gábrišovi, prepoštovi prepozitúry
100.	87	súsošie Golgoty pred vstupom do areálu farského kostola
101.	88	pohľad na prepoštstvo
102.	89.	po rekonštrukcii nádvorja farského kostola bola v jeho areáli umiestnená socha s bustou Jakuba Haška
103.	94.	Detail náhrobníka
104.	95.	predmetom ochrany je zeleň okolo farského kostola s náhrobníkmi
105.	96.	v parku pred kostolom je kovová busta podstavcom venovaná maliarovi Petrovi Matejkovi

---

ⁱ PAULUSOVÁ, S.: Nové Mesto nad Váhom, rímskokatolícky kostol Narodenia Panny Márie, architektonicko-historický výskum archeologicky odkrytých stavebných konštrukcií v areáli kostola. Bratislava, 2005, s. 16.

ⁱⁱ Listina sa považuje za novoveké falzum. MARSINA, R.: Codex diplomaticus et epistolaris slovaciae II. Bratislava : Veda, 1987, s. 298. Bližšie k tomu pozri:

GÁBRIŠ, J.: Dejiny prepozitúry Panny Márie v Novom Meste nad Váhom. Trnava, 1968, s. 12-13.

STRAKA, J.: K historickému vývoju Nového Mesta nad Váhom do polovice 15. storočia. In: Vlastivedný zborník Trenčianskeho múzea v Trenčíne 1972. Bratislava : Obzor, 1973, s. 7-23.

JUCK, L.: Výsady mies a mestečiek na Slovensku I. (1238-1350). Bratislava: Veda, 1984, s. 41.

ⁱⁱⁱ STRAKA, ref. 2, s. 10-11;

GÁBRIŠ, ref. 2, s. 14.

^{iv} DVOŘÁK, P. a kol.: Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov III. V kráľovstve svätého Štefana. Bratislava : Literárne informačné centrum, 2003, s. 233.

^v SEDLÁK, V.: Regesta diplomatica nec non epistolaria slovaciae II. Bratislava : Veda, 1987, s. 106 a 294.

^{vi} STRAKA, ref. 2, s. 15.

^{vii} Žigmundova listina z roku 1398, ktorou sa potvrdzujú Stiborove staršie donácie. STRAKA, ref. 2, s. 20; DVOŘÁKOVÁ, D.: Rytier a jeho kráľ. Budmerice : Rak, 2003, s. 384-385.

^{viii} STRAKA, ref. 2, s. 15-17.

^{ix} CAMBEL, S. a kol.: Dejiny Slovenska I. (do roku 1526). Bratislava : Veda, 1986, s. 349

^x STRAKA, ref. 2, s. 15-17.

^{xi} BARTL, J. a kol.: Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov III. Prvý cisár na uhorskom tróne. Bratislava : Literárne informačné centrum, 2001, s. 179-181; DVOŘÁKOVÁ, ref. 7, s. 303-304.

-
- ^{xii} BARTL, ref. 11, s. 234-240.
- ^{xiii} DVOŘÁKOVÁ, ref. 7, s. 309.
- ^{xiv} MENCL, V.: Chrám P. Marie v Novém Městě nad Váhem. In: Památky archeologické, č. 29, s. 20-25.
- ^{xv} Nad hlavným západným portálom kostola je kamenná doska pripomínajúca vojvodu Stibora datovaná do roku 1423 (1424?).
- ^{xvi} K stavebnému vývoju kostola pozri:
HABERLAND, D.: Kostol Narodenia Panny Márie v Novom Meste nad Váhom. Stredoveký stavebno-architektonický vývoj. Diplomová práca. Bratislava, 2001, 101 s.
HABERLAND, D.: Kostol Narodenia Panny Márie v Novom Meste nad Váhom. In: Pamiatky a múzeá, 2002, č. 2, s. 10-15.
- ^{xvii} CAMBEL, ref. 9, s. 392-393. K pôsobeniu husitov pozri:
VARSIK, B.: Husiti a reformácia na Slovensku do žilinskej synody. In: Sborník FFUK Bratislava, 1930, roč. VIII, č. 62; VARSÍK, B.: Husitské revolučné hnutie a Slovensko. Bratislava, 1965.
- ^{xviii} DVOŘÁKOVÁ, ref. 7, s. 380.
- ^{xix} CAMBEL, ref. 9, s. 462.
- ^{xx} RÁBIK, V.: Mestské hradby vo svetle stredovekých písomných prameňov. In: Monumentorum Tutela, 2005, č. 16, s. 215-216.
- ^{xxi} CAMBEL, ref. 9, s. 408; TIBENSKÝ, J. a kol.: Slovensko – dejiny. Bratislava : Obzor, 1978, s. 294.
- ^{xxii} CAMBEL, ref. 9, s. 446.
- ^{xxiii} STRAKA, ref. 2, s. 16; GÁBRIŠ, ref. 2, s. 26.
- ^{xxiv} KOPČAN, V.: Turecké nebezpečenstvo a Slovensko. Bratislava : Veda, 1986, s. 34
- ^{xxv} KOPČAN, ref. 24, s. 35
- ^{xxvi} GÁBRIŠ, ref. 2, s. 28. Originály listín k dejinám prepošstva sa dodnes nachádzajú v prepoštskom archíve v Novom Meste nad Váhom.
- ^{xxvii} GÁBRIŠ, ref. 2, s. 28-29.
- ^{xxviii} STRAKA, ref. 2, s. 16.
- ^{xxix} KAHOUNOVÁ, D.: Nové Mesto nad Váhom a jeho stavebný vývoj. In: Vlastivedný časopis, roč. X, 1961, č. 2, s. 88-89.
- ^{xxx} ŽUDEL, J.: Vývoj osídlenia a územnej organizácie. In: Atlas SSR. Bratislava : SAV a SÚGK, 1978.
- ^{xxxi} KOPČAN, ref. 24, s. 100-101.
- ^{xxxii} GÁBRIŠ, ref. 2, s. 43. Odpis listine je v kanonickej vizitácii z roku 1788.
- ^{xxxiii} TIBENSKÝ, ref. 21, s. 393 a 428.
- ^{xxxiv} ŠPIESZ, A.: Remeslá, cechy a manufaktúry na Slovensku. Martin : Osveta, 1983, s. 52.
- ^{xxxv} ŠPIESZ, ref. 34, s. 84.

---

^{xxxvi} KAHOUNOVÁ, ref. 29, s. 94.

^{xxxvii} ZEMENE, M.: Archívno-historický výskum k stavebným pamiatkam v Novom Meste nad Váhom, 5/2004 rukopis.

^{xxxviii} LOUBAL, F.: Nové Mesto nad Váhom v národnom vývoji slovenskom. Nové Mesto nad Váhom : J. Trnovský, 1927, 147 s.

^{xxxix} Vojenskohistorický ústav a múzeum Budapešť, 1. vojenské mapovanie, mapa č. IX-IV.

^{xl} LOUBAL, ref. 38, 147 s.

^{xli} Vojenskohistorický ústav a múzeum Budapešť, 2. vojenské mapovanie, mapa č. XXVII-39.

^{xlii} Vojenskohistorický ústav a múzeum Budapešť, 3. vojenské mapovanie, mapy č. 10-XVII a č. 10-XVIII.

^{xliii} LOUBAL, ref. 38, 147 s.

^{xliv} VEREŠÍK, J.: Obyvateľstvo a sídla. In: Atlas SSR. Bratislava: SAV a SÚGK, 1978.

^{xlv} Žigmundova listina z roku 1398, ktorou sa potvrdzujú Stiborove staršie donácie. STRAKA, ref. 2, s. 20; DVOŘÁKOVÁ, D.: Rytier a jeho kráľ. Budmerice : Rak, 2003, s. 384-385.

^{xlvi} CAMBEL, ref. 9, s. 408; TIBENSKÝ, J. a kol.: Slovensko – dejiny. Bratislava : Obzor, 1978, s. 294.